eruditus agnoſcit deum fore nobis propicium
niſi forte eius indignatōnem culpe offendiculo
improuide incurramꝰ. Illud quoqꝫ quatuor co
loribus auroqꝫ contextū erat. et hic vt premiſ=
ſum eſt ratōnes varietatū in eccleſiaſticis rebꝰ
atqꝫ officijs quatuor ſenſibus videlicet hyſtori=
co allegorico tropologico ⁊ anagogico fide me
dia colorant̄. Diſtinguit̄ aūt in octo ptes quas
ſeriatim fauente domino ꝓſequemur. In quarū
prima agetur de eccleſia ⁊ eccleſiaſticis locis. ⁊
ornamētis. de ꝯſecratōnibus ⁊ de ſacramentis.
In ſecunda de eccleſie miniſtris et eoꝝ officijs.
In tercia de ſacerdotibꝰ ⁊ alijs indumētis. In q̄r
ta de ſingulis que in ea agunt̄. In quīta de alijs
diuinis officijs in genere. In ſexta ſpecialiter de
ſingulis dominicis et ferijs et feſtiuitatibus ad
dominum pertinentibus. In ſeptima de feſtiuita
tibus ſanctorum ⁊ de feſto et offitō eius ⁊ dedi
cationis eccleſie ac mortuoꝝ. In octaua de cō=
poto et kalendario.

Incipit liber primus de eccleſia et eccleſiaſticis
locis et ornamentis et de conſecratōnibus et ſa
cramentis.

In hac ergo prima huiꝰ operis parte de quibuſ
dam generalibus tractare preuidemus videlicꝫ

De eccleſia et eius partibus.
De altari.
De picturis ⁊ imaginibꝰ ⁊ ornamētis eccleſie.
De campanis.
De cimiterijs et alijs ſacris locis.
De eccleſie dedicatōne.
De altaris conſecratione.
De conſecratōnibus et vnctionibus.
De ſacramentis eccleſiaſticis

De eccleſia et eius partibus.

Prius eſt vt de eccleſia
et eiꝰ ꝑtibus videamꝰ.
Notandum eſt ergo ꝙ
eccleſiarū alia eſt cor=
poralis in qua videlicꝫ
diuina officia celebran
tur. Alia ſpūalis que
eſt fidelium collectō ſi
ue populꝰ ꝑ miniſtros
cōuocatꝰ. ⁊ in vnū con
gregatus ab eo qui vnanimes habitare facit in
domo. Sicut enim corporalis ex congregatis la
pidibus conſtruit̄ ſic et ſpūalis ex diuerſis homi
nibus congregat̄. eccleſia ergo grece dr̄ conuo
catio latine. quia omnes ad ſe vocat. quod nomē
magis ꝓprie ꝯuenit eccleſie ſpirituali q̄m corpa
li quoniam homines nō lapides ꝯuocant̄ ſepe ta
men nomen ſignati attribuit̄ ſignanti. Eccleſia
autem materialis ſpūalem deſignat vt dicet̄ vbi
de eius conſecratōne aget̄. Rurſus eccleſia gre=
ce dr̄ catholica. id eſt vniuerſalis quia per totum
mundum eſt cōſtituta ſeu diffuſa. quia vniuerſi
in deum credentes in vna debent eſt congrega=
cione. vel quia in ea eſt generalis doctrina ad in
ſtructionem omnium fideliū. Synagoga quoqꝫ
grece congregatio dr̄. quod proprium nomē iu
deorum populus tenuit. ipſoꝝ enim ꝓprie ſina=
goga dici ſolet quāuis et eccleſia dicta ſit. Apo
ſtoli tamē nunquam ſinagogam ſed ſemp eccle
ſiam forte diſcernēdi cauſa. Dicit̄ etiā pn̄s eccle
ſia ſion. eo ꝙ ab hac pegrinatōne lōnge poſita ꝓ
miſſionem rerum celeſtium ſpeculatur. et ideo ſi
on id eſt ſpeculatio nomen accepit. Pro futuro
vero patrie pace iheruſalē vocat̄. Nam iheruſa=
lem pacis viſio interpretatur. Dicit̄ etiā eccleſia
domꝰ dei ſic dicta. a dogmate quod grece dr̄ re=
ctum. quaſi dās manere vnanimes in ſe. Dicitur
etiam quandoqꝫ kiriaca id eſt dominicalis. Quan
doqꝫ baſilica qḋ verbū grece ſonat latine regia
ſeu regalis a rege ſcꝫ baſilio. Carnaliū em̄ regū
pallacia ſic dicta ſunt. Noſtra aūt orōnis domꝰ
regia dr̄ quia in ea regi regum ſeruitur. Quan=
doqꝫ templū quaſi tectuꝫ amplū in quo regi deo
ſacrificia offerūtur. Et quandoqꝫ dei tabernacu=
lum quia in pn̄ti vita pegrina eſt. et in itinere ad
patriam pergens vt iam dicet̄. Vel dicitur taber
naculum quaſi taberna dei. ꝓut ſub eccleſie dedi
catione dicetur. Quare etiā dictū eſt tabernacu
lum vel arca teſtimonij ſub altari dicetur q̄ndo=
qꝫ vere martirium qḋ in honorem alicuiꝰ marti
ris ſācti fit. Quādoqꝫ capella ꝓut in ſecūda pte
ſub tractatu de ſacerdote dicet̄. Q̄n̄qꝫ cenobiuꝫ
Quandoqꝫ ſacrarium. Quandoqꝫ ſacellū. Quan
doqꝫ domus oratōnis. Quandoqꝫ monaſterium
et quandoqꝫ oratorium. Generaliter tamen quili
bet locus ad orandum ſtatutus oratorium dici
poteſt. Rurſus eccleſia q̄ndoqꝫ dr̄ corpus xp̄i
Quandoqꝫ etiam virgo vocatur. iuxta illud. E=
mulor enim vos ⁊c̄. Quandoqꝫ ſponſa q̄m xp̄s
deſponſauit in fide de qua in euangelio. Qui ha
bet ſponſam ſpōſus eſt. Q̄n̄qꝫ mater quia quoti
die in baptiſmo ſpūales filios deo parit. Q̄n̄qꝫ
filia iuxta illud prophete. pro patribus tuis na
ti ſunt tibi filij. Item quandoqꝫ ponitur vidua
quia ꝓpter preſſuras nigreſcit ⁊ vt rachel nō cō
ſolatur. Quandoqꝫ meretrix figuratur ꝓpter ec
cleſiam de gentibꝰ ꝯgregatam. Quandoqꝫ voca
tur ciuitas ꝓpter ꝯmunionem ſanctorum ciuiuꝫ
murata ꝓpter munitōnem ſcripturaꝝ. quibꝰ he
retici arcentur. habens lapides et ligna diuerſi
generis. quia diuerſa ſunt merita ſinguloꝝ ꝓut
iam dicetur. Quicquid aūt ſinagoga per legem
accepit. hec nūc eccleſia a xp̄o cuius ſpōſa eſt ꝑ
graciam recipit et in melius ꝯmutauit. Sane
non eſt noua oratorij ſiue eccleſie inſtitutō. Pce
pit nanqꝫ dominus moyſi in monte ſinai vt face=
ret tabernaculuꝫ de cortinis mirifice fabricatis
Diuiſum em̄ erat interpoſito velo in duas ptes
cuius pars prior ſancta vbi populꝰ ſacrificabat
interior vero ſancta ſanctoꝝ vbi ſacerdotes ⁊ le
uite miniſtrabant dicebatur. vt dicet̄ in ꝓhemio
quarte partis. Quod poſtquā vetuſtate ꝯſump
tum eſt iuſſit dominus fieri templū qḋ ſalomon
edificauit opere mirifico. duas habēs partes vt

et tabernaculum · Regum·iij·c·viij ·Ab vtroqꝫ vero ſcꝫ a tabernaculo et a templo noſtra materialis eccleſia formā ſumpſit·In cuius pte anteriori populus audit ⁊ orat · In ſanctuario vero clerus predicat iubilat ⁊ miniſtrat·Tabernaculum aūt quia in itinere factum q̄nqꝫ gerit typū mundi qui tranſit et concupiſcencia eius ·Vnde conſtat ex quatuor cortinarum coloribus ſic̄ et mundus cōpactus eſt ex quatuor elemētis·Deꝰ igitur in tabernaculo·deꝰ eſt in hoc mūdo velud in templo xp̄i ſanguine rubricato · Expſſe vero tabernaculū typum gerit eccleſie militātis que non habet hic manētem ciuitatē·ſed futuram inquirit·Ideoqꝫ dr̄ tabernaculum ·tabernacula eñ militanciū ſunt· deus eñ in tabernaculo deus ē in fidelibus·ſuo nomine congregatis·Pars prima tabernaculi in qua populus ſacrificabat vita eſt actiua·in qua populus in ꝓximi dilectōne laborat·pars altera in qua leuite miſtrabāt vitā eſt contemplatiua· in qua dilectōni et contēplacioni dei religioſorum virorum ſincera conuerſacio vacat· Tabernaculū vertitur in templum qr de milicia currit ad triumphum·Eſt aūt eccleſia ſic edificanda·Parato nanqꝫ fundamēti loco iuxta illud·Bene fūdata eſt domꝰ domini ſuper firmam petrā·debet ep̄s vel ſacerdos de eius licencia ibi aquā aſpergere benedictā·ad abigendas inde demonum fantaſias ·⁊ primarium lapidem cui impreſſa ſit crux in fūdamēto ponere ·Debꝫ q̄ꝫ ſic fundari vt caput recte inſpiciat verſus orientem de quo dicetur in ꝓhemio·v·ptis videlicet verſus ortū ſolis equinoxialem·ad notandū q̄ꝫ eccleſia que in terris militat temꝑare ſe debet equanimiter in ꝓſperis ⁊ in aduerſis ·et nō verſus ſolſticialem·vt faciunt quidam· Ceterū ſi muri iheruſalē que edificatur vt ciuitas edificari per iudeos iubentur ſcd̄m ꝓphetā·q̄nto magis et nos muros eccleſie noſtre edificare debemꝰ·

Siquidem eccleſia materialis in qua populꝰ ad laudandū deum ꝯuenit ·ſanctam ſignificat eccleſiam·que in celis viuis ex lapidibꝰ conſtruitur· Hec eſt domꝰ domini firmiter edificata cuius fūdamentum eſt angularis lapis xp̄s · ſuper quo fundamento poſitū eſt fundamentū apoſtoloꝝ et ꝓphetarum·ſicut ſcriptū eſt·Fundamēta eiꝰ in montibus ſanctis·Superedificati parietes iudei ſunt et gentiles · de quatuor mundi ptibus ad xp̄m venientes et qui per ipſum crediderunt ſeu credunt et credent·Fideles aūt ad vitam p̄deſtinati ſunt lapides in ſtructura huius muri·qui ſemper vſqꝫ ad finē huiꝰ mundi edificabit̄·lapis vo ſuper lapidem ponitur q̄ndo magiſtri eccleſie minores in ꝓprium ſtudium aſſumunt ad docendū et corrigēdum et ſtabiliendū ·In ſācta eccleſia habet lapides ſuper ſe· ad ferendū pro edificio quicunqꝫ laborem fraternum portat·groſſiores vero lapides et politi ſeu quadrati qui ponūtur altrinſecus foris in quoꝝ medio minores lapides iacēt ſunt viri ꝑfectiores qui ſuis meritis ⁊ orationibꝰ ꝯtinent infirmiores in ſancta eccleſia cementum aūt ſine quo muri ſtabilitas eſſe non poteſt·fit ex calce ſabulo et aqua · Calx feruēs caritas eſt·que ſibi ꝯiungit ſabulum ideſt terrenum opus·quia vera caritas ſollicitudinē maximam habet mixtam pro viduis ſenibus·pupillis et debilibus·Et i deo ſtudet operari manibus vt habeat vnde eis benefaciat·Vt aūt calx ⁊ terra ad edificium muri valeāt aque ꝯmixtione ꝯglutinantur·Siquidem aqua ſpiritus eſt·Sicut eñ ſine cemento lapides muri nō ſil' iunguntur ad muri ſtabilitatē·ſic nec homines ad muri edificium celeſtis iheruſalē poſſunt ſimul ſinē caritate iungi·q̄m ſpūſſanctus operatur·Omnes muri lapides politi ſunt et quadrati ideſt ſancti mūdi ⁊ firmi·qui videlicet per manus ſummi artificis diſponuntur in eccleſia permanſuri·quorum quidam ferūt̄ ⁊ nō ferūt vt ſimpliciores in eccleſia alij ferūtur et ferunt vt medij·alij tantum ferūt ⁊ non ferūtur niſi a ſolo xp̄o qui eſt ſingulare fūdamētum vt perfecti omnes quidē vna caritas more cementi cōiungit·dum viue lapides pacis cōmpage colligātur · Xp̄s noſter murus fuit in cōuerſatōne·⁊ antemurale in paſſione·Sane iudeis muros iheruſalem edificantibꝰ aderant inimici volentes illorum opus impedire ita q̄ ſicut in eſdra legitur adeo ab hoſtibus infeſtabantur q̄ vna manu ponebant lapides in muros·et alia manu cōtra hoſtes pugnabāt·Et nobis muros eccleſie edificantibus aſſunt in circuitu inimici ſcꝫ vicia ſiue ꝑuerſi homines opa noſtra impedire volētes·Vnde muros ideſt virtutes edificando hoſtes impugnemꝰ·et iuxta morē iudaici populi teneamus arma noſtra·i·ſcutum fidei·loricam iuſticie·galeam ſalutis·⁊ gladiū verbi dei in manibꝰ nr̄is·vt nos contra illos defendamꝰ Et opilio ſeu ſacerdos ſit nobiſcum vice xp̄i·qui doceat nos per lectōnem ⁊ muniat per orationē Porro ex quibꝰ tabernaculū in veteri teſtamento fieret oſtēdit dominꝰ dicēs in exo· ad moyſē Sume primicias ideſt precioſa queqꝫ a populo iſrahel·ſed ab eo tantū qui vltro obtulerit auꝝ et argentū et es iacinctū ⁊ purpurā coccumqꝫ bis tinctum·i·ſetam iacinctini et purpurei ⁊ coccinei coloris · et biſſim qd̄ eſt genus lini egipciaci molle et candidum piloſqꝫ capraꝝ et pelles arietum rubricatas·quas parchitas dicimꝰ qr parchi ſic colorati eas excogitauerūt· et pelles iacinctineas et ligna ſethim i nomen mōtis ⁊ regionis et arboris que eſt ſimilis albe ſpine in folijs et eſt leuiſſimū lignū ⁊ imputribile ⁊ incremabile oleū q̄ꝫ ad lumiaria ·⁊ aromata i vnguēta ⁊ thimiama boni odoris ⁊ lapides onichinos ita quod ſardonices ⁊ gēmas ſanctuariū faciāt michi vt habitem in medio eoꝝ ·ne ſit eis labor recurrere ad mōtem hūc·hec plene magiſter in hyſtorijs ꝓſequitur ſuper exo·Diſpoſitō autem eccleſie materialis modū humani corporis tenet cancellus ſiue locus vbi altare eſt caput repn̄tat · crux ex vtraqꝫ pte brachia et manus ·reliq̄ pars ab occidente quicquam corpori ſupereſſe

videtur· ſacrificiū altaris votū ſignificat cordis
Sed ꝛ ſcd̄m Rich· de ſancto victore diſpoſitō ec
cleſie triplicem ſtatum in eccleſia ſaluandorū ſig
nificat ordinem virginum· chorus cōtinentium
corpus ꝯiugatorum Strictius eſt eñ ſanctua=
rium q̄z chorus ꝛ chorus q̄m corpꝰ· quia pauci
ores ſunt virgines q̄m ꝯtinentes· ꝛ iſti q̄m cōiu=
gati· Sacratior quoqz eſt locus ſanctuarij quaz
chorus· et chorus q̄m corpus· quia dignior eſt
ordo virginum q̄m continentium· et illoꝝ q̄m cō
iugatorum· Ad hoc eccleſia ex quatuor parieti=
bus ideſt ex doctrina quatuor euangeliſtaꝝ lō
ga lataqz ſurgit in altum ideſt in alta virtutum
longitudo cuius longanimitas eſt· que pacient̄
aduerſa tollerat donec ad patriam ꝑueniat · lati
tudo caritas eſt· que dilatōne mentis amicos in
deo ꝛ inimicos diligit propter deum · Altitudo
vero ſpes eſt future retributionis· que proſpe=
ra ꝛ aduerſa cōtemnit· donec videat bona deinde
in terra viuentium Rurſus in templo dei ſeu gr̄e
eſt fundamentum fides· que eſt de re non viſa ·
tectum caritas que operit multitudinem pecca=
torum· oſtium obediētia de qua dominus inquit
Si vis intrare vitam ſerua mādata· pauimentū
humilitas de qua p̄s · Adheſit pauimēto anima
mea· quatuor laterales parietes ſunt q̄tuor prin
cipales virtutes· iuſticia· fortitudo· prudentia ·
et tempantia· Hic ſunt in apoca· quatuor latera
ciuitatis equalia· feneſtre ſunt hoſpitalitas cum
hilaritate· et miſericordia cum largitate· de hac
domo dominus ait· Veniemus ad eum ꝛ manſio
nem apud eum faciemus· Quedam tamē eccle=
ſie in modū crucis formātur· ad notandum nos
mundo crucifigi ſeu crucifixū ſequi debere iuxta
illud· Qui vult venire poſt me abneget ſemetip
ſum ꝛ tollat crucem ſuā ꝛ ſequat̄ me· Nonnulle
etiā in modum circuli rotundi formant̄· que ſig
nificant eccleſiam dilatatam eſſe per circulū or
bis· Vñ illud· et in fines orbis terre verba eoꝝ
ſeu ꝙ de circulo orbis perueniemus ad circuluz
corone eternitatis· Sane chorus clericorum eſt
conſenſio cantanciū· vel multitudo in ſacris col=
lecta· Dictus eſt aūt chorus a chorea vel coro=
na· olim eñ in modum corone circū aras ſtabāt
et ita pſalmos concorditer concinabāt· Sed fla=
uianus et theodorus alternatim pſallere conſti
tuerunt edocti ab ignatō· qui ſup hoc fuit diuini
tus edoctus· Duo ergo chori pſallentium deſig=
nant angelos ꝛ ſpūs iuſtorum quaſi reciproca
voluntate laudācium ꝛ ſe ad bonā opatōnē mu
cem exhortantiū· Alij choꝝ dixerunt a ꝯcordia
que in caritate conſiſtit· quia qui caritatem non
habet ꝯuenienter cantare non poteſt· Quid aūt
chorus iſte ſignificet et quare in illo maiores ſe
dent poſteriores dicet̄ in quarta pte ſub introi=
tu et ſub ti· de acceſſu pon· ad al· Et nota qꝛ cum
vnꝰs cantat dr̄ grece monodia· latine ticinium·
cum vero duo cantant bicinium appellat̄· cū mul
ti chorus· Exedra eſt abſida ſiue volta quedā
ſepata modicum a templo · vel palacio ſic dicta

quia extraheret muro· grece autē ſidon vocatur
et ſignificat fideles laycos xp̄o et eccleſie inhe=
rentes· Cripte ſiue ſpecus ſubterrance · que in
quibuſdā ſiūt eccleſijs· ſunt heremite cultores ſi
quidem ſecretōris vite· Atrium eccleſie ſignifi
cat xp̄m per quē celeſtē iheruſalem patz ingreſ
ſus · quod et porticus dr̄ ſic dicta a porta vel ꝙ
ſit aperta· Turres eccleſie p̄dicatores ſunt et
prelati eccleſie· qui ſunt munimen et defenſio eiꝰ
Vnde ſponſus ad ſpōſam in canticis amoris ſic
loquitur· collum tuum ſicut turris dauid edifi=
cata cum ꝓpugnaculis· Pinnaculum turris vi=
tam vel mentē p̄lati que ad alta tendit repſentat
Gallus ſup eccleſiam poſitus predicatores deſig
nat· Gallus enim ꝓfunde noctis peruigil horas
eius cantu diuidit· dormiētes excitat· diem appro
pinquantem precinit· ſed prius ſeipſum alarum
verbere ad cantādū excitat· hec ſingula miſterio
non carent· Nox eñ eſt hoc ſeculum· dormiētes
ſunt filij huius noctis in peccatis iacentes· Gal=
lus predicatores qui diſtincte predicant et dor=
mientes excitant· vt abiciant opera tenebrarum
clamanteſue dormientes· Exurge qui dormis· lu=
cem futuram prenunciāt· dum diem iudicij ꝛ fu
turam gloriam predicant· et prudenter antequā
alijs virtutes predicent ſe a ſomno· peccati exci
tantes corpus ſuum caſtigāt· Vnde apo· Caſti=
go corpus meū ꝛc̄· Hij etiam ſicut et gallus cō
tra ventum ſe vertunt quando increpando et ar
guendo cōtra rebelles fortiter reſiſtunt· ne lupo
veniente fugiſſe arguant̄· Virga ferrea in qua
gallus ſedet rectum repñtat· p̄dicātis ſermonē
vt non loquatur ex ſpū hominis ſed dei iuxta il=
lud· Si quis loquit̄ quaſi ſermones dei· ꝛc̄ · Qd
vero virga ipſa eſt ſupra crucē ſeu ſūmitatē ec=
cleſie poſita· innuit ſermonē ſcripturaꝝ ꝯſumā
tum eſſe ꝛ ꝯfirmatū· Vñ dominꝰ in paſſione ait ·
Conſumatū eſt· et titulus eius ſup eum indelebi
liter ſcriptus eſt· Collus ideſt ſummitas templi
eminēs ꝛ rotūda ſup quē crux ponitur · ꝑt̄ ſui
rotūditatem ſignificat q̄m perfecte et inuiolata
catholica fides predicanda ſit et tenenda· Quaz
niſi quiſqz integram inuiolatāqz ſeruauerit abſ
qz dubio ineternū pibit · Feneſtre eccleſie vitree
ſunt ſcripture diuine que ventum et pluuiam re
pellūt· i· nociua ꝓhibent· et dum claritatem veri
ſolis· ideſt dei in eccleſiam ideſt in corda fidelium
tranſmittunt inhabitantes illumināt Hee intus
latōres ſunt· quia miſticus ſenſus amplior eſt ꝛ
precellit literam · Item per feneſtras quinqz ſen
ſus corporis ſignificant̄· qui extra stricti eſſe de
bent · ne vanitates hauriant · ꝛ intus patere ad
dona ſpūalia liberius capienda · Per cancellos
vero qui ſunt ante feneſtras ꝓphetas vel alios
doctores obſcuros intelligimꝰ eccleſie militātis
in quibus ob duo caritatis p̄cepta · q̄ndoqz duo
columne duplicant̄ ſecundum ꝙ et apoſtoli bini
ad p̄dicandū mittunt̄· Oſtium eccleſie eſt xp̄us·
Vnde in euangelio· Ego ſum oſtiū dicit dominꝰ
Apoſtoli etiā porte eꝰ ſunt dictuz· eſt aūt oſtiū

ab obſiſtendo hijs qui foris ſunt vel ab obſiſtēdo
hijs qui foris ſūt· vel ab offēdendo aditū· Valua
vero dicitur a voluendo Porta a portando qꝛ ꝑ
eam portantur quecunqꝫ offeruntur· Columne
vero eccleſie epiſcopi et doctores ſunt ·qui tem-
plum dei per doctrinam ſicut ⁊ euāgeliſte thro-
num dei ſpūaliter ſuſtinent· Hij nempe pro ſono
ritate diuini eloquij argentee columne dicūtur
iuxta illud in canticis canticorum· Colūnas fecꝫ
argēteas Vn̄ ⁊ moyſes in ingreſſu tabernaculi
poſuit quinqꝫ columnas et ante oraculum ideſt
ſancta ſanctorum· iiij ·quod exponetur in vj· pte
ſub ti· de tempore aduentus· Licet aūt columne
plures ſint tamen ſeptem eſſe dicunt̄ iuxta illud
Sapientia edificauit ſibi domū· et excidit colum
nas vij· quoniam epiſcopi eſſe debent ſeptiformi
graciā ſpiritusſancti repleti ⁊c̄ Jacobus enim ⁊
iohannes vt ait apoſtolus videbantur columne·
Baſes columnaꝝ ſunt apoſtolici epiſcopi ·vni-
uerſalis eccleſie machinā ſupportantes· Capita
columnarum ſunt mentes epiſcopoꝝ et docto-
rum· ſicut eīm capite mēbra ſic mente verba nr̄a
dirigunt̄ et opera· Capitella quoqꝫ ſunt verba
ſacre ſcripture quorū mediatōni ſubdimur ⁊ ob
ſeruancie· Pauimentum eccleſie eſt fidei noſtre
fundamentū· In eccleſia vero ſpūali pauimentū
ſunt paupes xp̄i· ſcꝫ pauperes ſpū· qui ſe in omni
bus humiliant· quare ꝓpter humilitatē pauimen
to aſſimilantur· Rurſus pauimētum qd̄ pedibus
calcatur vulgꝰ eſt cuiꝰ laboribus eccleſia ſuſtē
tatur· Trabes que domum coniungunt ſunt princi
pes vel ſacerdotes ſeculi qui eccleſie muniunt v
nitatem· Hij verbo illi facto· Reclinatoria in ec
cleſia ſignant contemplatiuos in quibus deus ſine
offenſa quieſcit· qui quia ſummam diuinitatem et
eterne vite claritatē contemplantur auro compa-
rātur· Vn̄ in canticis dr̄· Reclinatorium fecit au
reum· Tigna in eccleſia ſunt predicatores qui
eam ſpūaliter ſubleuant· Laquearia ſiue celatu
re ſunt predicatores· quia eam ornāt vel roborāt·
de quibus quia per vicia non putreſcunt ſponſa
gloriatur in eiſdem cāticis dicens· Tigna domo
rum nr̄arum cedrina· laquearia cipreſſina· Deus
enim eccleſiam ſibi conſtruit viuis ex lapidibus ⁊
lignis imputribilibus iuxta illud· Ferculum ſibi
fecit rex ſalomon de lignis libani ideſt xp̄us de
ſanctis caſtitate cādidatis· De hoc aliter ſub ti·
de picturis dicetur· Cancellus· i· caput eccleſie
humilior reliquo corpe eccleſie· miſticat quanta
humilitas debeat eſſe in clero· ſeu prelato iuxta
illud· Quāto maior es humilia te in omībꝰ· Can
celli vero quibꝰ altare a choro diuidit̄· ſeparatōeꝫ
celeſtiū ſignificant a terrenis· De cancello ſeu
peribulo choꝝ circueūte dicetur ſub ti· de pictu
ris· Stallus ad ſedendū in choro deſignat ꝙ ali
quando corpꝰ recreandū eſt· quia quod caret al
terna requie durabile non eſt· Pulpitū in eccle
ſia eſt vita pfectoꝝ· et dr̄ quaſi publicum ſiue in
publico loco conſtitutū· Nempe legit̄· ij· paralip·
vij· ꝙ ſalomon fecit baſim eneaꝫ ponens eam in
medio baſilice ſtetitqꝫ ſuper eām· et extēdēs ma
num ſuam loquebat̄ populo dei· Eſdra quoqꝫ fe
cit gradum ligneū ad loquendū· in quo ſtās ſu-
per vniuerſū populū eminebat· Analogiū etiā
dicitur quia in ea verbum dei legitur ⁊ enūciat̄
logos eīm grece verbū vel ratio dr̄· ꝙ dicit̄ etiā
ambo ab ambiendo· quia intrantem ambit ⁊ cin
git· de quo in quarta parte ſub ti· de euangelio
dicetur Horologium per quod hore legūtur
ideſt colligūtur ſignificat diligentiā q̄m ſacerdo
tes in dicendis canonicis horis debito tempore
habere debent· iuxta illud· Septies in die laudeꝫ
dixi tibi· Tegule tecti que imbrem a domo re
pellunt· ſunt milites qui eccleſiam a paganis et
ab hoſtibꝰ ꝓtegunt· Coclee quaꝝ exemplar· a
templo ſumitur ſalomonis· ſunt vie muris inter
uolute latenter· per quas latenter archanā cog-
nitōnem ſinguloꝝ accipimꝰ· quas ſoli qui ad ce
leſtia gradiuntur agnoſcunt· De gradibus per
quos ad altare aſcendit̄ in ſe· ti· dicetur· Sacra-
rium ſiue locus in quo ſacra reponunt̄· ſiue in q̄
ſacerdos ſacras veſtes induit· vterū ſacratiſſi-
me marie ſignificat· in quo xp̄us ſe ſacra veſte
carnis induit· Sacerdos a loco in quo veſtes in
duit ad publicū ꝓcedit· qꝛ xp̄s ex vtero v̄ginis
procedens in mūdum venit· Locus epiſcopi i ec
cleſia altior eſt ſicut in ſecunda pte ſub tractatu
de epiſcopo dicetur· Prope altare etiaꝫ qd̄ xp̄m
ſignificat collocat̄ piſcina ſeu lauacrū ideſt xp̄i
miſericordia in qua manus lauātur· ad notandū
ꝙ in baptiſmo et penitencia· que per illam ſigni
ficantur a peccatoꝝ ſordibꝰ diluimur· qd̄ a vete
ri teſtamēto tractū eſt· Legitur eīm exo· xxx· et·
xl· ꝙ moyſes fecit labium eneū cum baſi ſua in
tabernaculo· in quo ſacerdos aaron et filij laua-
rentur· acceſſuri ad altare vt in eo offerrēt timi
ama· Lumē qd̄ in eccleſia accēditur xp̄m ſignifi-
cat iuxta illud Ego ſū lux mūdi· ⁊ iohānes Erat
lux vera· ⁊c̄· Vel luminaria eccleſie ſignificant
apoſtolos ⁊ ceteros doctores· quoꝝ doctrina ful
get eccleſia vt ſol ⁊ luna de quibꝰ dn̄s ait· Vos
eſtis lux mūdi· i· bonoꝝ operū exempla· Vn̄ ipſe
admonens eos ait· luceat lux veſtra coram ho-
minibꝰ· Illuminatur aūt eccleſia ex ꝑcepto dn̄i·
Vnde in exo· xxvij· legitur· Precipe filijs aaron
vt offerāt oleum de arboribꝰ oliuaꝝ puriſſimuꝫ
vt ardeat lucerna ſemꝑ in tabernaculo teſtimo-
nij· de quo in ſequen· parte de accolito dicetur·
Fecit qꝫ moyſes lucernas ſeptem que ſūt ſepteꝫ
dona ſpūſſancti· que in nocte huius ſeculi tene-
bras noſtre cecitatis illuſtrant· que ſuper cande
labra ponuntur quia requieuit ſupra xp̄m ſpūs
ſapientie ⁊ intellectꝰ· ſpiritus conſilij et fortitu
dinis· ſpiritus ſciencie ⁊ pietatis· ſpūs timoris
domini· quibus ꝑdicauit captiuis indulgentiam·
Pluralitas in eccleſia lucernaꝝ pluralitateꝫ de
ſignat in fidelibus graciaꝝ· Crux triumpha
lis in pleriſqꝫ locis in medio eccleſie ponit̄· ad-
notandum ꝙ de medio corde redemptorem nr̄m
diligimꝰ· qui iuxta ſalomonē corpꝰ ſuum media

caritate cõſtrauit ꝓpter filias hieruſalē. et vt
omnes ſignũ victorie vidẽtes dicant. Aue ſalꝰ
tocius ſeculi arboꝛ ſalutifera. ⁊ ne vnq̃ꝫ in nobis
dilectõ dei obliuioni tradatur. qui vt ſeruum re
dimeret tradidit vnicũ filiũ ſed crucifixũ imite
mur. Crux aũt i altũ dirigit̃ p qđ criſti victoꝛia
deſignat̃. de hoc dicet̃ vbi de eccl'ie ↄſecracõne
agetur. Quare eccleſia intus et non extra oꝛ
netur ſub tractatu de picturis dicet̃. Clauſtrũ
ſicut ait ſicardus epiſcopus cremoneñ. in mitra
li ex cubijs et cuſtodijs leuitaruꝫ circa taberna
culum. vel ab atrio ſacerdotũ. vel apoꝛticu ſalo
monis ad templũ ſũpſit exoꝛdiũ. Precepit eniꝫ
dominꝰ moyſi ne leuitas cum plebeia multitudi
ne numeraret. ſed conſtitueret eos ſup taberna
culum teſtimonij ad poꝛtandum et cuſtodiendũ
ꝓpter qđ domini p̄ceptũ dum diuina paguntur
miſteria clerici debẽt in eccleſia ſtare a laicis ſe
gregati. Unde ſtatuit cõcilium maguntiñ. ꝙ ps
illa que cancellis diuidit̃ ab altari pſallentibus
tantum pateat clericis. Poꝛro ſicut templũ tri
umphantem deſignat eccleſiã. ſic clauſtrũ cele=
ſtem ſignificat paradiſum. vbi erit coꝛ vnum et
idem in dei dilectione et voluntate. vbi oĩa com
muniter poſſidebunt̃ quia que quis minꝰ habe=
bit in ſe in al'o ſe gaudebit habere. qꝛ deus erit
omnia in omnibus. ideoqꝫ regulares vnanimit̃
in clauſtro degentes ad ſeruiciũ dei ſurgunt. et
ſecularia relinquẽtes in omnibus vitam cõem
ducunt. Diuerſitas aũt officinaꝝ et officioꝛuꝫ
in clauſtro. diuerſitas eſt manſionũ cum diuer=
ſitate pꝛemioꝝ in regno. Quoniã in domo pr̃is
mei manſiões multe ſunt dicit dominus. Moꝛa=
liter vero clauſtrũ eſt anime contemplacio. vbi
ſe recipit dum a turba cogitacionũ carnaliũ ſe
paratur et ſola celeſtia meditat̃. In hoc clauſtro
ſunt quatuoꝛ latera ſcꝫ contemptus ſui. contẽp
tus mundi. amoꝛ ꝓximi ⁊ amoꝛ dei. Unumqđqꝫ
aũt latus ſuum habet oꝛdineꝫ calumnaꝝ. Con
temptus ſui habet mentis humiliacionẽ. carnis
afflictionem humilem ſermoneꝫ et ſimilia. baſis
omniũ calumnaꝝ eſt paciencia. In hoc clauſtro
diuerſitas officinaꝝ eſt diuerſitas virtutũ. Ca
pitulum eſt coꝛdis ſecretum. de hoc tamẽ aliter
dicetur in quinta parte ſb ti. de pꝛima. Refecto
rium dilectio ſancte meditacionis. Cellarium
ſacra ſcriptura. Doꝛmitoꝛiũ munda conſciencia.
Oꝛatoꝛium vita immaculata. Oꝛtus arboꝛum ⁊
herbarum cõgeries virtutũ. Puteꝰ aquaꝝ vi=
uencium irrigacio donoꝛũ que hic ſitim mitigãt
et in futuro penitus extinguent. Sedes aũt
epiſcopales que iuxta beati petri diſpoſicionem
ſũt in ſingulis ciuitatibus antiquitus ↄſecrate
pꝛout dicetur in pꝛhemio ſecunde partis. non in
memoꝛiam confeſſoꝛũ ſed ad honoꝛem apoſto=
loꝛũ ac martirũ. et p̄cipue beate marie virginis
veterum deuocio dedicauit. Ceteꝝ ideo in ec
cleſia conuenimus vt ibi delictoꝝ veniã poſtu=
lemus. et diuinis laudibus inſiſtamus vt dicet̃
in pꝛohemio quinte ptis. Et vbi bonã ſiue mala
iudiciã audiamus et dei cognicionẽ diſcamus ⁊
accipiamus. ⁊ vt dominicũ coꝛpus ibi manduce
mus. In cõuentu eccleſie mulieres ⁊ viri ſeoꝛ
ſum habitant. quod ſcđm bedam a veteri conſue
tudine deriuatũ accepimus. ⁊ inde fuit ꝙ ioſeph
et maria puerum dereliquerũt quoniã alter illũ
quẽ ſecũ non cernebat cum altero eſſe putabat
Cauſa aũt diuiſiõis eſt qꝛ caro viri et mulieris
ſi ꝓpius acceſſerint ad libidineꝫ accẽdunt̃. Uñ
cum ibi peccata deflere debeamꝰ. neceſſe eſt tũc
eoꝛum fomenta et delectaciones carnales vita
ri. Maſculi aũt in auſtrali femie aũt in boꝛeali
ſiue in aquilonari parte manent. vt oſtendatur
firmioꝛes ſanctos debere ſtare contra maioꝛes
huius ſeculi tẽptacões. Infirmioꝛes vero con
tra minoꝛes ſeu foꝛcioꝛes firmioꝛẽqꝫ ſexum in
apcioꝛi loco cõſiſtere debere. quoniã ſcđꝫ apl'm
fidelis eſt deus qui non paciet̃ vos temptari ſup
id qđ poteſtis ſuſtinere. Ad hoc etiam pertinet
ꝙ iohannes vidit angelũ foꝛtem qui poſuit ſuũ
pedem dextrum ſup mare. nam et foꝛcioꝛa mem
bꝛa maioꝛibus periculis opponunt̃. Secundum
alios vero viri in pte anterioꝛi. mulieres in po=
ſterioꝛi manent. qꝛ vir caput eſt mulieris ideoqꝫ
dux eius. Mulier qꝫ velata capite eſſe debet in
eccl eſia. quia non eſt imago dei et qꝛ per illam
p̄uaricacio inchoata eſt ideoqꝫ in eccleſia ꝓpter
reuerenciã ſacerdotis qui eſt xp̄i vicarius coꝛaꝫ
eo tanq̃ꝫ coꝛam iudice ꝓpter reatus oꝛiginẽ ha
beat caput velatum non liberꝝ. nec ꝓpter eandeꝫ
reuerenciã habeat poteſtateꝫ loquendi in eccl'ia
coꝛam eo. Olim aũt viri et mulieres comam ſibi
nutrientes aſſiſtebãt in eccleſia nudo capite cri
nibus gloꝛiantes quod inhoneſtũ erat. Qua
lis locucio in eccleſia habenda ſit apl'us oſtẽdit
dicens. Loquentes vobiſmetipſis in pſalmis et
ymnis et canticis ſpũalibus. Unde ibi a verbis
ſuperfluis abſtinendum eſt iuxta illud. Criſ. In
aulam regiã ingreſſurꝰ habitu et inceſſu te cõ
ponas. angeli eñ domini aſſunt quia domus dei
plena eſt virtutibus incoꝛpoꝛeis. et dominꝰ ad
moyſen et angelus ad ioſue. Solue calciamẽtũ
de pedibus tuis locus enim in quo ſtas ſanctꝰ
eſt. Ultimo notandũ eſt ꝙ eccleſia cõſecrata
reos ſanguinis ad ſe confugientes. qui in illa
vel contra illã non deliquerunt defendit. ne vi=
tam pdant. aut membꝛa. Unde legit̃ ꝙ ioab in
tabernaculũ fugit. et coꝛnu altaris apprehẽdit
Item etiam priuilegium habet non cõſecrata in
qua diuina officia celebꝛant̃. Coꝛpus auteꝫ xp̄i
a talibus ſumptum eos non defendit. nec confu
gientes ad illud tum quia hoc priuilegiũ eccl'ie
conceſſum eſt quare non eſt ad alia ꝓtrahendũ
tum quia illud eſt cibus anime non coꝛpis. Unđ
animã liberat et nõ coꝛpꝰ. Eccleſie tribꝰ de cau
ſis de loco ad locum mutant̃. Pꝛimo per neceſſi
tatem pſecutoꝛum. Secundo ꝓpter difficultatẽ
locoꝛũ puta ꝓpter aeris intemperiẽ. Tercõ
cum maloꝝ ſocietate grauant̃. ⁊ tunc cum con
ſilio pape vel ep̄i. Quare eccleſiam ingrediens

ſigno crucis ſe munit dicet̃ in ꝓhemio·v·partis
De altari·

Altare in eccleſia ꝓpter tria fit prout
ſub eius dedicacione dicet̃· Sciendum
autem eſt ꝙ noe primus deinde iſaac
abraham et iacob altaria edificaſſe le
guntur que non aliud quã lapides erecti intelli
gunt̃· ſup̃ quos ſacrificia mactabãt que ſuppo-
ſito igne cremabant·moyſes etiã fecit altare de
lignis ſethim·et idẽ altare timiamatis qḋ veſti-
uit auro puriſſimo ꝓut legit̃ exo·xxv·et·xxvij·
et·xxix·c·vbi etiam ponit̃ forma ipſius altaris·
Salomõ quoqꝫ ſic legit̃·iij·regum·vij·c·prope
finem altare aureum fabricauit· Ab his quidẽ
antiquis·patrib9 altaria modernoꝝ ſumpſerũt
exordium que i cornua quatuor erigunt̃ quoꝝ
quedam vnius ſunt lapidis quedã ex pluribus
componunt̃·nempe altaria et are aliquociẽs in-
differenter inueniunt̃ intereſt tamẽ·Naꝫ altare
quaſi alta res vł alta ara dicit̃ i quo ſacerdotes
incenſum adolebant· Ara quaſi area ideſt plana
vel ab ardore dicit̃ quia in ea ſacrificia ardebãt
Et nota ꝙ multipliciter in ſcripturis legit̃ alta
re vicꝫ ſuperius et inferius interius et exterius
quoꝝ etiã quodlibet duplex eſt· Altare ſuperi-
us eſt deus trinitas de quo legit̃·non aſcendes
ad altare meũ ꝑ gradus·eſt et altare ſuperius
eccleſia triumphans·de quo dicitur·tunc impo-
nes ſuper altare tuũ vitulos· Altare aũt inferi9
eſt eccleſia militãs de quo legit̃· Si altare lapi-
deũ feceris mihi nõ edificabis illud de ſectis la
pidibus· Eſt etiam altare inferius mẽſa templi
de qua dicit̃· Conſtituite diem ſolemnẽ in cõden
ſis vſqꝫ ad cornu altaris·Et in·iij·regũ·vij·dicit̃
Quod ſalomon fecit altare aureum· Altare vͦo
interius eſt cor mundũ ꝓut infra dicet̃· Eſt etiã
altare interius fides incarnaciõis de qua iubet̃
in exodo· Altare de terra facietis mihi· Altare
aũt exterius eſt ara crucis hoc eſt altare holo-
cauſti ſup̃ quo cremabat̃ ſacrificiũ veſpertinuꝫ
Vnde in canone miſſe dicit̃· Iube hec in ſublime
altare tuum ꝑferri ⁊c̃· Altare etiã exterius ſũt
eccleſiaſtica ſacrãmẽta de quibus dictũ eſt· Alta
ria tua dñe virtutũ ⁊c̃·Rurſus altare eſt morti
ficacio noſtra ſeu cor noſtruꝫ in quo carnales
motus feruore ſpũſãcti ꝯſumunt̃· Scḋo altare
etiã ſignificat eccleſiam ſpũalēꝫ· Quatuor eius
cornua ſignificant quatuor mũdi plagas ꝑ quas
eccleſia dilatat̃· Tercĩo ſignificat xp̃m ſine quo
munus nullũ acceptabile pr̃i offert̃· Vnḋ eccle
ſia ſolet oraciones ad patrẽ dirigere per criſtuꝫ
Quarto ſignificat corpus domini ꝓut in parte
vj·ſub ti·de paraſceue dicet̃· Quinto ſignificat
menſã in qua cum diſcipulis conuiuatus ẽ xp̃s
Sane legit̃ in exo·ꝙ in arca teſtamẽti·ſiue te
ſtimonij repoſita eſt teſtificacio ideſt tabule in
quib9 ſcriptũ erat teſtimoniũ· Licet etiã quedã
repoſita ibi teſtionia dici poſſint et hoc in teſtifi-
cacioneꝫ ꝙ legem naturalẽ in cordibus ſcriptã
ſuſcitauerat in ſcriptis· Repoſita eſt etiã ibi vrna

aureã plena mãnna in teſtificacionem ꝙ panem
dediſſet filijs iſrahel de celo· Et virga aaron in
teſtimoniũ ꝙ om̃is poteſtas a deo ẽ· Et deutro-
nomiũ in teſtimoniũ pacti·quo dixerant omnia
que dixerit nobis dñs faciem9· Et ob hoc dicta
eſt arca teſtimonij vel teſtamenti·ob hoc etiã di
ctuꝫ eſt tabernaculũ teſtimonij· Sup̃ arcã vero
factum eſt ꝓpiciatoriũ·de quo dicet̃ i ꝓhemio
quarte partis in cuius rei imitacionẽ in quibuſ
dam eccleſijs ſup̃ altare collocat̃ arca ſeu taber
naculum in quo corpus dñi et reliquie reponũt̃
Precepit etiã dñs fieri cãdelabꝝ ductile ex au
ro puriſſimo·exo·xxv·legit̃ in·iij· reg̃·c·viij·ꝙ
in arca federis aliud nõ eſt niſi due tabule lapi-
dee quas poſuerat in ea moyſes in oreb q̃ndo pe
pigit fedus dominus cũ filijs iſrahel cum egre
derentur de terra egipti· Et nota ꝙ tempe ſilue
ſtri pape conſtantinus impator conſtruxit baſi
licam·latranẽ·in qua poſuit arcam teſtamenti
quã tytus imperator apportauerat de hieruſalẽ
et candelabrũ aureũ cuꝫ·vij infuſorijs lucernis
in qua archa ſunt hec·annuli et vectes auree·
tabule teſtimonij·virga aaron mã·na·panes or-
deacei·vrna aurea·veſtis inconſutilis·et arundo
et veſtimẽtũ ſancti iohãnis baptiſte et forpices
cuꝫ quibus tonſus fuit ſanctus iohãnes euãge
liſta· Sane homo ſi habet altare menſam cande-
labrum et arcaꝫ templũ dei eſt· Oportꝫ ſiquideꝫ
eum altare habere vbi recte offerat et recte di-
uidat· Altare eſt cor noſtꝝ in quo debemus of
ferre· Vñ in exo·ꝑcepit domin9 i altari offeres
holocauſta quia de corde debẽt procedere opera
igne caritatis accenſa Holocauſta dicuntur
ab olon ꝙ eſt totũ et tauma ꝙ eſt incendiũ vnḋ
holocauſta q̃ſi ex toto incenſa· In iſto igit̃ alta-
ri debem9 recte offerre·⁊ recte diuidere· Recte
offerimus q̃ndo bonũ qḋ cogitamus ad ꝑfectio
nẽ ꝑducimus ſꝫ nõ recte diuidimus ſi nõ diſcre-
te illud facimus· qr ſepe putat hõ facere bonũ
et facit malũ· et ſepe ex vna parte facit bonũ et
ex alia pte facit malum·et ita ip̃e edificat ⁊ ip̃e
deſtruit·ſed tunc recte diuidimus·quãdo bonuꝫ
qḋ facimus non nobis ſed ſoli deo attribuimus
Menſam quoqꝫ oportet hominẽ habere vt inde
panes verbi dei ſumat· Per menſam ſacrã ſcrip
turam intelligimus de qua p̃s· Paraſti in ꝯſpe
ctu meo menſam aduerſos eos qui tribulant me
·i·dediſti mihi ſcripturã cõtra tẽptaciõeꝫ demo-
niacam oportet vt hãc habeamus ideſt mẽte re
ponamus vt panes verbi dei inde ſumam9· Pro
defectu huius panis dicit hieremias· Paruuli
pecierunt panem et non erat qui frãgeret eĩs·
Oportet etiam eũ habere candelabrum vt bonis
operibus luceat Candelabꝝ exterius illuminãs
eſt opus bonũ quod alios per bonum exempluꝫ
accendit de quo dicit̃· Nemo accendit lucernaꝫ
et ponit eã ſub modio ſed ſup̃ candelabrũ· lucer
na iuxta verbũ dñi eſt bona intencio quia xp̃us
dic̃· Lucerna ẽ oculus tuus·oculus vero ẽ inten
cio· Non debem9 ergo ponere lucernã ſḃ modio

ſed ſupra cādelabꝝ quoniam ſi habemus bonaꝫ
intencionē non debemus abſcondere·ſed bonum
opus alijs in lumē ⁊ exemplū maifeſtare·Opor
tet eum eciā habere arcaꝫ que dicitˀ ab arcendo·
Arca ergo pōt dici diſciplīa vel regularis vita
per quā crimina a nobis arcentˀ·In arca aūt ſunt
virga tabula ⁊ manna quia in regulari vita de-
bet eſſe virga correctionis vt caro caſtigetˀ et
tabula dilectōnis vt deꝰ diligatˀ·In tabulis em̄
ſcripta ſunt mandata que ꝑtinent ad dilectiōeꝫ
dei·Debet etiā ibi eſſe manna diuine ꝑlibacōnis
vt q̄ꝫ ſuauis eſt deus guſtemus ⁊ videamus qꝛ
bona ē negociacō eiꝰ iuxta illd̄ ꝓuer·de mlꝛieri
forti guſtauit et vidit qꝛ bona eſt·Vt ergo tē-
plum dei ſimus habeamꝰ in nobis altare ꝑ obla
cionē ne appareamus in ꝯſpectu dei vacui iuxta
illud ecc̄·Non apparebis in cōſpectu dei tui va-
cuus·Menſam ꝑ refectiōeꝫ ne deficiamus i via
quaſi ieiuni iuxta illud euāgelij·Si dimiſerimꝰ
eos ieiunos deficient in via·Candelabꝝ ꝑ bonaꝫ
opacionem ne ſimus ocioſi iuxta ecc̄·Multā ma
liciaꝫ docuit ocioſitas·Arcā ne ſimus quaſi filij
belial·i·abſqꝫ iugo indiſciplinati·diſciplina em̄
neceſſaria eſt iuxta illud p̄s·Apphēdite diſcipli
nam ne q̄ndo iraſcatur dominus ⁊c̄·De hijs etiā
et alijs ornamētis in ſe·ti·dicetˀ·Hoc altare ille
edificat qui cor ſuū vera hūilitate alijſqꝫ virtuti
bus exornat·Vn̄ greḡ·Qui virtutes ſine hūi
litate ꝯgregat q̄ſi qui puluerē in vētum portat
Per altare em̄ cor nr̄m intelligitˀ vt dicetur vbi
de altaris dedicacōne agetˀ qd̄ eſt in medio cor-
poris ſic altare i medio eccleſie·De altari iubetˀ
a domino in leuitico·Ignis in altari meo ſemꝑ
ardebit·Ignis eſt caritas altare eſt cor mūdū·
Ignis ſēꝑ ardebit in altari qꝛ caritas ſemꝑ fer-
uebit in corde nr̄o·Vn̄ ſalomō in canticis canti
corum·Aque multe nō poſſunt extinguere cari-
tatē·Quia em̄ ſemꝑ ardet extingui nō pōt·Vos
ergo ſcd̄m pphetam agite diē leticie in ꝯfrequē
tacōnibus ſeu in ꝯdenſis vſqꝫ ad cornu altaris
quia reliquie cogitacionū diem feſtū agent tibi
De hac apl̄us·Excellenciorē viam nobis demō
ſtrat excellenciorē viaꝫ dixit caritatē quia ipſa
eſt ſuꝑ omnes virtutes et quicūqꝫ ipſam habet
oīes virtutes habet·hoc eſt verbū abbꝛeuiatū
qd̄ facit dominꝰ ſuꝑ terrā qꝛ adeo breue eſt vt
dicatˀ habē caritatē et fac quicquid vis·Ex his
nāqꝫ duobus mādatis tota lex pēdet et pphete
Vel ꝑ altare vniuſcuiuſqꝫ animaꝫ intelligimus
que edificatˀ dn̄o ex lapidibꝰ viuis·ſcꝫ ex virtu
tibꝰ varijs et diuerſis Porro lintheamia alba
quibus operitˀ altare carnē ſiue humanitatē ſal
uatoris deſignant·que multo labore candidantˀ
ſic ⁊ xp̄i caro ex terra·i·ex maria orta ꝑ multas
tribulaciones ad reſurrectionē ⁊ candorē et le-
ticiā immortalitatis ꝑuenit·de qua filius exul-
tat patri dicens·Concidiſti ſaccū meū et circū
dediſti me leticia·Altare ergo veſtiri eſt animā
immortali et incorruptibili corpe coniungi·
Rurſus albis et mūdis pānis operitˀ altare q̄ndo
cor mundū bonis operibꝰ adornatˀ·Vnde apoc̄·
iij·Veſtimentis albis induaris·ne appareat ꝯfuſio
nuditatis tue·Et ſalomon·Omni tempe veſtimē
ta tua ſint candida idest opa tua ſint mūda·Mo
dicū em̄ ꝓdeſſet accedēti ad altare ſumā digni-
tatem et infimā vitaꝫ habere·Vnde bern̄·Mon-
ſtruoſa res eſt ſedes prima et vita ꝑma gradus
ſūmus et ſtatꝰ infimꝰ igens autoritas et animi
inſtabilitas ⁊c̄· Pallia vero ſerica ſuꝑ altare
poſita ſunt diuerſoꝝ virtutū ornamēta quibus
anima decorata eſt·veſtimēta quoqꝫ quibꝰ alta
re ornatˀ ſunt ſancti vt dicetˀ in ti·ſequēti·Princi
pium et finis miſſe fiūt in dextra parte altaris
medium in ſiniſtra ꝓut in quarta parte ſub ti·de
mutacōe ſac̄·dicetˀ·Antiqui altaria ꝯcaua facie
bant·ppter illud qd̄ legitˀ ezech·xliij·ꝙ in alta
ri dei foſſa erat et hoc ſcd̄ꝫ greḡ·ne holocauſta
ſuppoſita ventus diſpergeret·Dicitˀ etiā i·c·xl·ꝙ
altare erat reflexū intrinſecus ꝑ circuitū· Ce-
terū gradus quibus ad altare aſcenditˀ ſpūalitˀ
demōſtrāt apl̄os et martires criſti quoſqꝫ eius
amore ſāguinē ſuum fuderūt·ſponſa in canticis
amoris vocat aſcenſū purpureū·Exprimuntˀ qꝫ
quindecim virtutes que ſignantˀ per quindecim
gradus quibus aſcendebatˀ in templū ſalomōis
et a ppheta in quindeci pſalmis continue demon
ſtratur quas beatus vir aſcenſiōes in corde ſuo
diſpoſuit·Hanc ſcalaꝫ vidit iacob ſumitas eius
celos tangebat·Per hos gradꝰ competentˀ vir
tutū gradus intelligūtur quibꝰ ad altare idest
xp̄m aſcenditˀ iuxta illud p̄s·Et ambulabunt de
virtute in virtutē·Et iob ꝑ ſingulos gradꝰ me
os ꝓnūciabo illū·Legitur tn̄ in exo·Non aſcen
des ad altare meū ꝑ gradus ne reueletur turpi
tudo tua·nōdū em̄ forte antiqui femoralibꝰ vte
bantˀ·In ꝯcilio toletano cauetˀ·ꝙ clericus cauſa
doloris in alteriꝰ ꝑnicē altare vel ymaginē ex
uens veſtibꝰ vl̄ lugubri veſte vel ſpinis ꝯcin-
gēs vel eccl̄ie lumiaria extinguēs deponatˀ·Sed
ſi eccl̄ia ſua a iure ſuo indebite ſpoliatˀ hoc cauſa
memorie facere vl̄ ſcd̄m quoſdā quemadmodū
et in die paſſionis dn̄i in ſignum triſticie altaria
denudantur·qd̄ tn̄ hodie ꝯſilium reprobat lug-
dunen̄·Deniqꝫ altaria que ꝑ ſomnia ⁊ ꝑ inanes
quaſi reuelaciones hominū ꝯſtruūtur reproban
tur omnino·

De picturis cortinis et ornamētis eccleſie·

Picture et ornamenta in eccleſia ſunt
laicoꝝ lectio et ſcripture·Vn̄ greḡ·
Aliud eſt picturaꝫ adorare·aliud per
picture hiſtoriaꝫ quid ſit adorandum
addiſcere·Nam qd̄ legentibus hoc ideotis cer-
nētibus ꝑſtat pictura quiā in ipſa ignorātes vi
dent quid ſequi debeant·in ipa legūt qui literas
neſciūt·Sane caldei ignē adorāt et cogūt alios
idē facere alia ydola detrahentes·Pagani vero
ymagines ſeu yconias et ydola adorant qd̄ ſar
raceni nō faciūt qui ymagines nec hr̄e nec vide
re volūt·moti ex verbo illo·Nō facies tibi oīeꝫ
ſimilitudinem eoꝝ que in celo vl̄ in terra vel in

aquis vel ſub terra ſūt exo·xx·c· Et ex alijs au
ctoritatibus que ſtatim ſequunẽ nos valde ſup
hoc increpātes ſed nos illas non adoramus nec
deos appellamus nec ſpem ſalutis in eos poni=
mus quia hoc eſſet ydolatrare·ſʒ ad memoriā ⁊
recordacionē rez̄ oli geſtaz̄ eos veneramꝰ·Vñ
v̄ſus·Effigiē xp̄i qui trāſis pnus honora·Non
tñ effigiem ſed qđ deſignat adora·Eſſe deū rōne
caret cui cōtulit eſſe· Materialis lapis effigia
le manus Nec deus eſt nec homo p̄ns q̄ʒ cernis
ymago·Sed deus eſt et hō quem ſacra figurat
ymago·Greci etiā vtunẽ ymaginibꝰ pingētes
illas vt dicitur ſolū ab vmbilico ſup̄ et nō inferi
us·vt om̄is ſtulte cogitacōis occaſio tollerat̃·
nullaʒ etiā faciunt ſculptilē ymaginē pro eo ꝙ
legiẽ exo·xx·c·Nō facies ſculptile neqʒ ymagi
nes·Itē leuitic·xxvj·c·Non facietis ydolū neqʒ
ſculptile·Itē deutro·iiij·c·Ne forte decepti faci
atis vobis ſculptam ſimilitudinē·Itē non facie
tis vob̄ deos aureos et argenteos·Itē pp̄heta
Simulacra genciū argentū ⁊ auz̄ opa manuū
hominū Similes illis fiāt qui faciūt ea et om̄es
qui cōfidūt in eis·Confundanẽ om̄es qui adorāt
ſculptī et qui glo·in ſim·ſuis· Item moyſes ait
ꝑpulo iſrahel·Ne forte errore decepꝰ adores
ea que creauit dn̄s deus tuus· Hinc etiā eſt ꝙ
ſerpētē eneū quē moyſes erexerat ezechias rex
confregit q2 pp̄l'us illi contra legis preceptum
thuris adolebat incenſū·Ex his aūt ⁊ ſimilibus
auctoritatibus reprobaẽ nimius ymaginū vſꝰ
Ait eñ apl'us·j·corinth·Scimus eñ quia ydo=
lū nihil eſt in mūdo et nullus deus niſi vnꝰ·Poſ
ſent nanqʒ ſimplices et infirmi p nimiū et indi=
ſcretū vſū facile ad ydolatriā trahi·Vnđ ſapie·
xiiij·c·Idolis nacionum non erit reſpectus qm̄
creature dei in odiū facte ſunt et in temtacionē
anime hominū et in muſcipulam pedibꝰ inſipien
cium· Moderate vero vti picturis ad repſen
tandū mala vitanda et bona imitanda rephenſi=
bile nō eſt·Vñ dn̄s ad ezech· Ingredere ⁊ vide
abhominatōes peſſimas quas iſti faciūt ⁊ ingreſ
ſus vidit omnē ſimilitudinē reptiliū et animaliū
⁊ abhominacōeʒ ⁊ vniuerſa ydola domꝰ iſrahel
depicta in pariete Nempe greḡ·hoc exponēs in
paſtorali li·ij·c·xx·dicit·Dum exteriorum rerū
intrinſecus ſpēs attrahunẽ quaſi in corde depin
giẽ quicquid fictis ymaginibus deliberādo co
gitaẽ Rurſus ad eundē ezechielē dicitur·Sume
tibi laterē ⁊ pones eū corā te et deſcribes in eo
ciuitatē hieruſalē· ei aūt qđ dictū eſt ꝙ ymagi
nes ſūt laicoz̄ lr̄e obuiat illud euāgelij·Habēt
inquit moyſē ⁊ pp̄hetas audiāt eos·de hoc etiā
diceẽ in quarta pte ſub quarta pticula canonis
ſup verbo ſeruitutis cōcilium agathēſ·inhibet
picturas in eccleſijs fieri ⁊ quod coliẽ ⁊ adoraẽ
in parietibus depingi·Sed greḡ·dicit ꝙ pictu
ras nō licet frāgere ea occaſione ꝙ adorari non
debent pictura nanqʒ plus videẽ mouere animū
q̄m ſcriptura·per picturā quidē res geſta ante
oculos poniẽ quaſi in p̄nti geri videatur·ſed per
ſcripturam rēs geſtā quaſi p auditū qui minus
animū mouet ad memoriā reuocaẽ·Hinc etiā ē
ꝙ in eccleſia non tantam reuerenciā exhibemus
libris quantā ymaginibus ⁊ picturis·Pictura
rū ſiue ymaginū alie ſunt ſupra eccleſiā vt gal=
lus vel aquila·alie extra eccl'iā ſcʒ foris i frōte
eccl'ie·vt bos et leo·alie intra vt icone ſtatue et
diuerſa picturaz̄ et ſculpturaz̄ genera que vel
in veſtibus vel in parietibus vel in viteralibus
depigunẽ·de quoz̄ aliquibꝰ ſb̄ tractatu de ec=
cleſia dictū ē·qđ a tabnaculo moyſi tēplo ſalo
mōis ſcriptū ē·Sculpſit eñ moyſes ſculpſit pin
xit et ſalomon et parietes celaturis et picturis
ornauit·Sciendum aūt eſt ꝙ ſaluatoris ymago
tribus modis ouenienciꝰ in eccleſia depingiẽ
vicʒ aut vt reſidens in throno aut vt pēdens in
crucis patibulo·aut vt reſidens i mr̄is gremio
q2 vero Io·bap· xp̄m digito demōſtrauit dicēs
Ecce agnus dei·ideo quidam depingebāt criſtū
ſub ſpecie agni·q2 tamē vmbra tranſiuit et xp̄s
verus eſt homo dicit adrianus papa·ꝙ ipſuʒ in
forma humana depigere debemus·Nō eñ agnꝰ
dei in cruce principaliter depingi debet·ſed hoīe
depicto nō obeſt agnū in parte inferiori vel po
ſteriori depingi cum ip̄e ſit verus agnꝰ qui tol=
lit peccata mūdi Hiis q̄dē ⁊ alijs diuerſis modis
ſaluatoris ymago depingiẽ ꝑpter diuerſas ſig=
nificatiōes·Nam picta in p̄ſepio rememorat na
tiuitatē·depicta i matris gremio puerilē etateʒ
picta vel ſculpta in cruce paſſionē ⁊ quādoqʒ in
ip̄a ſol et luna quaſi eclipſim paciēcia depingun
tur·Depicta vero in ſcalaz̄ aſcenſu aſcenſioneʒ
picta vt reſidens in throno ſeu i ſolio excelſo p̄=
ſentē indicat potēciā et poteſtatē·quaſi diceret
data eſt ei om̄is poteſtas i celo et in terra iuxta
illud·Vidi dn̄m ſedentē·ſ·ſ·e·⁊c̄·ideſt dei filium
ſup angelos regnantē iuxta illđ·Qui ſedes ſup
cherubin·quādoqʒ verō depingiẽ ſicut viderunt
eum moyſes et aaron nadab et abiu ſcʒ ſup mō=
tem et ſub pedibus eius quaſi opus ſap hiricuʒ
et quaſi celum ſerenū·Et quoniā ſicut ait lucas
Tunc videbunt filiū hominis venientē in nube
cum potencia magna et maieſtate·ideo ei quan=
doqʒ circumcircapingūẽ angeli qui ei ſemp ſer
uiunt et aſſiſtūt·⁊ depingunẽ cum vi·alis ſecū=
dum iſa·di· Seraphim ſtabānt iuxta illud ſex ale
vni et ſex ale alteri·duabus velabāt faciē eius
duabus pedes et duabus volabant·Depingūẽ
etiā angeli tanq̄ʒ in etate iuuenili florentes nū
quam eñ ſeneſcūt·quandoqʒ etiā circumpingiẽ
archangelus michahel draconē ſuppeditās iux
ta illud·Io·factū eſt preliū in celō·michahel cū
dracōe pugnabat que pugna eſt diſſidiū ange
loz̄ confirmacio bonoz̄·et ruina maloz̄·aut in
preſēti eccleſia pſecucio fideliū·Quandoqʒ etiā
circumpingūẽ vigintiquatuor ſeniores ſcđum
viſionem ip̄ius iohannis i veſtibus albis et co=
ronis aureis·p quos ſignificanẽ veteris ⁊ noue
legis doctores·qui ſunt duodecim ꝑpter fidem
trinitatis quam annūciant per quatuor climata

mũdi·aũt vi gĩtiquatuoꝛ ꝓpter opera ẽt obſer
uanciã euangeliſtarũ·ſi lampades addũt̃ dona
ſpiritusſancti repñſentantur ſi mare vitreũ baptiſ
mus innuitur· Quãdoq̃ʒ eciaʒ circumpingũt̃
quatuoꝛ aĩa ſecũdum viſiõem ezechielis ꝛ eiuſ
dem iohãnis·Facies hoĩs et facies leõis a dex
tris·Facies bouis a ſiniſtris·et facies aquile de
ſuper ipſos quatuoꝛ·hij ſunt quatuoꝛ euãgeliſte
Vnde pinguntur cum libris in pedibus·quia que
verbis et ſcriptura docuerũt mente et ope com
pleuerũt·Matheus figuram ſoꝛtitur humanã
Marcus figuram tenet leonis·hij ponũt̃ a dex
tris·quia criſti natiuitas et reſurrectio fuerunt
omniũ leticia generalis·Vnde in pſ̃·Et ad ma=
tutinum leticia·Lucas vero vitulus eſt·eo ꝙ a
zacharia ſacerdote inchoauit et xp̃i paſſioneʒ et
hoſtiaʒ ſpẽalius pertractauit·Vitulus quod eſt
animal ſacerdotum ſacrificijs aptum·oparatur
etiã vitulo ꝓpter duo coꝛnua quaſi duo otinẽs
teſtam̃ta ꝛ ꝓpter quatuoꝛ pedũ vngulas qua
ſi quatuoꝛ euangeliſtarũ ſentencias·Per hunc
quoq̃ʒ figuratur xp̃s qui fuit ꝓ nobis vitulus
imolatus ideoq̃ʒ ponit̃ a ſiniſtris·quia moꝛs xp̃i
fuit apl'is triſtis·De hoc et qualit̃ beatus mar=
cus pingi debet in ſeptima pte ſub ti·de euange
liſtis dicet̃·Johannes aũt figurã habet aquile
quoniaʒ ad excelſa peruolans ait·In pꝛincipio
erat verbũ·Hic quoq̃ʒ ſignificat xp̃m cuius iu
uentus vt aquila renouat̃·quia reſurgẽs a moꝛ
tuis floꝛet et in celũ ingreditur·hic tamen non
iuxta ſed ſupeſſe depingit̃·quoniam aſcenſioneʒ
deſignat et verbũ apud eum ꝓnunciat·Sed cũ
qõlibet ipoꝝ animaliuʒ haberet quatuoꝛ facies
et quatuoꝛ alas qualiter poſſent depingi dicet̃
in ſeptima pte ſub ti·de euangeliſtis vbi eciam
lacius de hoc agetur·Quandoq̃ʒ etiaʒ circũpin=
guntur vel pocius ſubpingũt̃ apoſtoli qui fue
runt teſtes eius verbo et opere vſq̃ʒ ad vltimum
terre·et pinguntur criniti q̃ſi nazarei ideſt ſan=
cti·Lex eñ fuit nazareoꝝ vt a tpe ſue ſeparatõ
nis a cõi vita hominũ nouacula nõ tranſiret ſup
caput eoꝛũ·pinguntur etiam q̃ndoq̃ʒ ſub foꝛma
duodecim ouiuʒ quia bidentes occiſi ſunt ꝓpter
dominũ ſed et duodecim tribus iſrahel·Quãdo
q̃ʒ ſub foꝛma duodecim ouiũ depinguntur·Nũq̃ʒ
tamẽ plures vel paucioꝛes oues circa ſedẽ maie
ſtatis pingũt̃·ſed tunc aliud figurat̃ iuxta illd
mathei·xxv·c·in fine·cum venerit fili9 hominis
in maieſtate ſua tunc ſedebit ſup ſedem maieſta
tis ſue ſtatuẽs oues a dextris et edos a ſiniſtris
Qualiter bartholome9 et andreas apl'i depingi
debent in ſeptima pte ſub eoꝛũ feſtis dicetur·Et
aduerte quia patriarche et ꝓphete pingũt̃ cũ
rotulis in manibus·Quidã vero apl'i cũ libris
et quidam cum rotulis·Nempe quia ãte xp̃i ad
uentum fides figuratiue oſtẽdebatur·ꝛ quo ad
multa in ſe implicata erat·ad quod oſtendendũ
patriarche et ꝓphete pingũt̃ cum rotulis·per
quos quaſi quedã imperfecta cognicio deſigna
tur·Quia vero apoſtoli a criſto perfecte edocti
ſunt·ideo libris ꝑ quos deſignatur cõgrue per
fecta cognicio vti poſſunt·Sed quia quidã illo
rum quod didicerunt ad doctrinã alioꝝ in ſcrip
tis redigerunt·ideo illi congrue tanq̃ʒ doctoꝛes
cum libris in manibus depingũt̃·ſicut pau=
lus euangeliſte·petrus·iacobus·et iudas·Alij
vero qui nihil ſtabile ſeu ab eccleſia approbatũ
ſcripſerunt·non cum libris·ſed cum rotulis·in
ſignũ ſue p̃dicacõnis pingũt̃·Vnde apoſtolus
ad ephe·Domin9 quoſdã dedit apl'os·quoſdam
ꝓphetas·alios euãgeliſtas·alios paſtoꝛes ꝛ
doctoꝛes in opus miniſterij·Sed et diuina maie
ſtas depingit̃ quãdoq̃ʒ cuʒ libro clauſo in mani
bus quia nemo inuentus eſt dignus apire illuʒ
niſi leo de tribu iuda·Et quandoq̃ʒ cum libro ap
to vt in illo quiſq̃ʒ legat ꝙ ipſe eſt lux mundi ꝛ
via veritas ac vita et liber vite·Quare aũt pau
lus ad dexterã et petrus ad ſiniſtram ſaluatoꝛis
depingũtur·dicetur in ſeptima parte ſub ti·de
euangeliſtis·Johannes vero baptiſta quandoq̃ʒ
depingitur vt heremita·Martires cum aculeis
vt Laurencius in craticula·Stephanus cũ lapi
dibus ꝛ quandoq̃ʒ cum palmis que victoꝛiã ſig
nãt iuxta illud·Juſtus vt palma floꝛebit·Et ſic
palma viret·ſic eoꝛum memoꝛia feruet·Hic eſt
ꝙ qui de iheroſolimis veniũt palmas i manib9
ferunt·in ſignum ꝙ illi regi militarũt qui ihero
ſolimis cum palmis honorifice receptus eſt·Et
poſtmodũ ibidem cum dyabolo pugnans victoꝛ
extitit·et celi palacium cum angelis triũphans
introiuit·Vnde verſus·Juſti cum palma floꝛe=
bunt·et ſicut ſtelle fulgebunt·Confeſſoꝛes pin
gũt̃ cum ſuis inſignijs·vt epiſcopi mitrati ab=
bates capuciati·ꝛ quandoq̃ʒ cum lilijs que caſti
tatem deſignãt·Doctoꝛes cũ libris in manibus
Virgines ſecundũ euangelium cũ lampadibus
Paulus cum libro ꝛ enſe·cuʒ libro·quia doctoꝛ
ſiue ꝓpter conuerſionẽ ſuam·cum enſe·qꝛ miles
Vnde verſus·Mucro furoꝛ pauli·liber eſt con
uerſio ſauli·Generaliter autẽ ſanctoꝛuʒ patrum
ymagines quãdoq̃ʒ i parietib9 eccleſie·quãdoq̃ʒ
in poſterioꝛi altaris tabula·quãdoq̃ʒ in veſtib9
ſacris et alijs varijs locis pingũt̃ vt illoꝝ act9
et ſanctitatem iugiter non indiſcreta vel inutilia
meditemur·Vnde in exo·diuina voce pꝛecipitur
vt in aaron pectoꝛe rõnale iudicij victis ligan=
tibus impꝛimatur·quatenus ſacerdotale coꝛ ne
quaquam fluxe cogitaciones poſſideant·ſed ra
cio ſola conſtringat·In quo etiaʒ racõnali vigi
lanter ſecundũ greg̃·xij·patriarcharũ nomina
deſcribi iubentur·Nẽpe aſſcriptos patres ſemp
in pectoꝛe ferre eſt antiquoꝛum vitam ſine int̃
miſſione cogitare·Tunc autẽ ſacerdos irrepꝛe
henſibiliter graditur cum exempla patrum pꝛe
cedencium indeſinenter intuet̃·cum ſanctoꝝ ve=
ſtigia ſine ceſſacionẽ conſiderat·et illicitas cogi
tacõnes deprimit ne extra oꝛacõnis limitẽ ope
pedẽ tendat·Conſiderandũ quoq̃ʒ eſt ꝙ chriſtus
ſemp coꝛonatus depingit̃·q·d·Egredimini filij
iheruſaleʒ et videte regẽ ſalomonẽ i dyademate

quã coronauit eum mater ſua. Fuit enim criſtus
coronatus tripliciť. Primo a matre corona mi-
ſericordie in die concepcionis. q̃ corona duplex
eſt ꝓpter naturalia et gratuita. ideoq̃ʒ et dyade
ma vocatur quod eſt duplex corona. Secũdo a
nouerca corona miſerie in die paſſionis. Tercio
a patre corona glorie in die reſurrectionis. Vñ
Gloria et honore coronaſti eum dñe. Demum co
ronabitur a familia corona potencie in die vlti-
me reuelacõnis. veniet eñ cum ſenatoribus ter
re iudicans orbem terre in equitate. Sic et om-
nes ſancti pingũtur coronati quaſi diceret. Filij
Iheruſaleʒ venite et videte martires cũ coronis
aureis quibus coronauit eos domin9 Et in libro
ſapiencie. Iuſti accipiant regnũ decoris et dya-
dema ſpeciei de manu domini. Corona aũt huius
depingitur in forma ſcuti rotundi. quia ſãcti de
protectione diuina fruũtur. Vnde cantant gra
tulabundi. Domine vt ſcuto bone voluntatis
tue coronaſti nos. Verumtamen criſti corona ꝑ
crucis figurã a ſanctoruʒ coronis diſtinguitur
quia per crucis vexillum ſibi carnis glorificacõ
nem et nobis meruit a captiuitate liberacionem
et vite fruicionem. Cum vero aliquis prelatus
aut ſanctus viuens pingiť nõ in formã ſcuti ro
tundi. ſed quadrati corona ipſa depingitur. vt q̃
tuor cardinalibus virtutibus vigere monſtre-
tur prout in legenda beati gregorij habetur.
Rurſus quandoq̃ʒ in eccleſijs paradiſus depingi
tur. vt aſpicientes ad delectacionem premiorũ al
liciat. Et quandoq̃ʒ infern9 vt eos a formidine
penarum deterreat. Quandoq̃ʒ flores et arbores
cum fructibus ad repreſentandum fructus bo-
norum operum ex virtutum radicibus prodeun
cium. Picturarum autem varietas virtutum va
rietatem deſignat. Alij enim datur per ſpiritum
ſermo ſapiencie. alij ſciencie ꝛc. Virtutes vero
in mulieris ſpecie depinguntur. quia mulcent ꝛ
nutriunt. Rurſus per celaturas que ꝛ laquearia
nominantur que ſunt ad decorem domus ſimpli
ciores xp̃i famuli intelliguntur qui eccleſiam nõ
doctrina. ſed ſolis virtutibus ornant. Ceterum
ſculpture ꝓminentes de parietibus egredientes
eſſe videntur. quia cum virtutes fidelibus in tan-
tam conſuetudinem deueniunt vt eis naturaliter
inſite videantur multiphariis earum operacioni
bus exercentur. Synagoga vero qualiter depi-
gitur dicetur in quarta parte ſub titulo. de reue
rencia. Qualiter palleuʒ romanorum pontificũ
pingatť in tercia pte ſub ti. de palleo dicetur. An
nus vero et duodecim ſigna et menſes qualiter
depingantť. diceť in principio. viij. partis et vbi
de menſe ageť. Sed et diuerſe hiſtorie tãm noui
q̃ʒ veteris teſtamẽti ꝓ voluntate pictorꝫ depin-
gunť. Nam pictoribus atq̃ʒ poetis quelibet au
dendi ſemper fuit equa poteſtas. Porro ornam̃
ta eccleſie in trib9 ɔſiſtunt ſcʒ in ornatu eccleſie
chori ꝛ altaris. Ornatus eccleſie ɔſiſtit i cortinis
et auleis ꝛ palleis ſericis. purpureis et ſimilib9
Ornat9 chori in dorſalib9. tapetis ſubſtratorijs
et bancalib9. Dorſalia ſũt pãni in choro penden
tes a dorſo clericorum. Subſtratoria que pedi-
bus ſubſternunť. Tapeta eciã ſũt pãni qui pedi
bus ſubſternũtur quaſi ſtracio pedum. et preci-
pue pedibus epiſcoporuʒ. qui mundana pedibus
calcare debent. Bancalia ſunt panni qui ſuper ſe
des vel bancas in choro ponũtur. Altaris vero
ornatus cõſiſtit in capſis. et palleis. philaterijs
ꝛ candelabris. in crucib9. in aurifriſio. in vexillis
in codicibus. in velaminib9. et in cortinis. Et no
ta ꝙ capſa in qua hoſtie conſecrate ſeruanť ſig
nificat corp9 virginis glorioſe. de qua dicitur
in pſalmo. Surge domine in requiem tuam tu ꝛ
archa ſanct. que quandoq̃ʒ eſt de ligno. quãdoq̃ʒ
de ebore candido. quandoq̃ʒ de argento. quando-
q̃ʒ de auro. et quandoq̃ʒ de criſtallo. et ſecunduʒ
varias ſue ꝓprietates varias ipſius corporis xp̃i
exprimit dignitates. Rurſus capſa ipa continẽs
hoſtias ſiue ɔſecratas ſiue non conſecratas. me
moriam deſignat humanam. Debet nanq̃ʒ homo
iugiter recordari acceptorum beneficiorum deli-
tam temporaliũ que per hoſtias nõ conſecratas
quã ſpiritualiũ que per conſecratas deſignãtur
qđ figuratum eſt in vrna in qua deus miſit man
na reponi. quod licet tẽporale eſſet ꝑfigurabat
tamen iſtud noſtrum ſacrificiũ ſpirituale preci-
piens vt eſſet memoriale ſempiternũ in futuras
generacõnes. ſicut legitur in exo. Capſe autem
ſuper altare qđ eſt criſtus poſite ſunt apoſtoli ꝛ
martires. Palle vero et veſtes ſunt confeſſores
et virgines vel omnes ſancti. de quibus ait pro
pheta ad dominum. Ipſis ſicut veſtimẽto veſtie
ris. Et de hoc dictuʒ eſt titulo precedẽti. Aliud
autem eſt philaterium aliud philateria. Phila-
terium eſt cartula in qua decem precepta legis
ſcribũtur. huiuſmodi cartulaʒ ſolebant phariſei
ante ſe in ſignum religionis portare. Vnđ in euã
gelio. Dilatant philateria ſua ꝛc. Et dicitur phi
laterium a philare quod eſt cuſtodire. et torat
quod eſt lex. Philateria vero eſt vaſculum de ar
gento vel auro vel criſtallo vel ebore et huiuſ-
modi in quo ſanctoruʒ cineres vel reliquie recõ
duntur. Cum eniʒ olim dicius fideles cinericios vo
caret. pro eo quod cineres ipſos ſeruabant con-
tra eius deriſionem ſtatutum fuit in eccleſia vt
honorifice et in precioſis vaſculis ſeruarentur.
qđ nomen eſt comprehenſum a philare quod eſt
ſeruare et teron quod eſt extremitas. quia ibi ali
quid de extremitate corporis ſanctorum puta
dens vel digitus vel aliquid tale ſeruatur. Su-
per altare etiam in quibuſdam eccleſijs collo-
catur tabernaculũ de quo ſub titulo de altari di
ctũ eſt In cornibus altaris duo ſunt candelabra
conſtituta ad ſignandum gaudium duorum po
pulorum de criſti natiuitate letancium que can
delabra mediante ſilice faculas ferunt accenſas
Angelus enim inquit paſtoribus. Annuncio
vobis gaudium magnum quod erit omni popu
lo. quia natus eſt nobis hodie ſaluator mun-
di. Hic eſt verus yſaac qui riſus interpretatur

Lumem autem candelabri fides eſt populi. Naȝ
ad iudaicum populū inquit ꝓpheta. Surge illu=
minare iheruſalem. q2 venit lumen tuū. et gloria
domini ſup te orta eſt. Ad populū vero gentilē
dicit apl'us. Eratis aliquando tenebre. nūc aūt
lux in domino. Naȝ ⁊ in ortu xpi noua ſtella ma
gis apparuit ſcd̄m vaticiniū balaam. Orietᷓ inqͭt
ſtella ex iacob ⁊ conſurget virga ex iſrahel. De
hoc eciā dictū eſt i ti. de altari. Emūctoria ſiue
forcipes ad emūgendū lignima. ſūt verba diuia
quib⁹ lr̄as legis āputamus. ⁊ lucentē ſpirituȝ
reuelam⁹ iuxta illud. Vetuſtiſſima veteꝝ come
detis. et nouis ſupuenientibus vetera abicietis
Vaſa in quib⁹ lignima emūcta extinguuntᷓ ſūt
corda fideliū que obſeruanciā legalem ad lr̄am
admittūt. Rurſus forcipes quoꝝ gemino dente
cōponitur ignis ſunt predicatores qui nos con
ſonis vtriuſqȝ teſtamenti paginis inſtruunt. et
moribus oponentes ad caritatē accedūt. Scru=
ta vero. ideſt vaſa eq̄lis amplitudinis in fundo ⁊
in ore ad calefaciēdū facta. ſūt illi doctores qui
theſaurum cordis non celant ſed ex eo ꝓferunt
noua et vetera. lucernam quoqȝ nō ponunt ſub
modio. ſed ſup candelabrū. vt hij qui ſunt in do=
mo domini lumen et calorem accipiant ſpūſſāctī
Crux quoqȝ ſuper altare ponenda eſt et eā inde
tollit baiulus crucis. in quo recolitur. quiā cru
cem de xpi humeris ſublatā tulit ſymō cireneus
Inter duo cādelabra crux in altari media collo=
catur. quoniā inter duos ppl'os xp̄s in eccleſia
mediator exiſtit. Ipſe enim eſt lapis angularis
qui fecit vtraqȝ vnū. ad quem paſtores a iudea
et magi ab oriente venerunt. de hoc aliter dicetᷓ
in ꝓhemio quarte ptis ſub ti. de acceſſu ſacerdo
tis ad altare. Rurſus altaris frōs aurifriſio or
natur. iuxta illud exo. xxv. et. xxviij. c. Cōſtrues
mihi altare. facieſqȝ illi coronam per girū ſeu cir
cuitū altam q̄tuor digitis. Nempe altare qn̄qȝ
ſignificat cor hōīs. i quo ſacrificiū vere fidei
per contricionē offerri debet. et tunc aurifriſiuȝ
conceptū bone operacionis ſignificat quo fron
teȝ noſtꝝ ornare debemus vt ceteris luceamus
Quandoqȝ altare ſignificat xp̄m. et tunc ꝑ auri
friſium congrue ornamentū caritatis deſignatᷓ.
Sicut eniȝ aurum ꝑeminet omnibus metallis.
ſic et caritas ceteris virtutib⁹. Vnde apl'us ad
corinth. j. maior horū eſt caritas. Frontem eniȝ
noſtrū ſic aurifriſio caritatis debemus ornare.
vt pati ſum⁹ ꝓ xp̄o animas ponere Vexilla etiā
ſuper altare erigūtᷓ. vt triūphus xpi iugiter in
eccleſia memoretᷓ. per quem ⁊ nos de inimico tri
umphare ſperamus. Codex etiā euāgelic⁹ ſup
illud adaptatᷓ. eo ꝙ euangeliū ab ipo ſcȝ xp̄o ſit
editum. et ipſi ꝓhibeat teſtimoniū. qui q̄re exte
rius ornetᷓ dicetᷓ in tercia parte ſub ti. de lega. in
dumentis. Deinde vaſa et vtenſilia in domo dn̄i
a moyſe et ſalomone originem habuerūt. que in
veteri teſtamento plura et diuerſa fuerūt. put
in exo. leg. ē. diuerſa habēcia ſignificata. de qui
bus hic breuitatis cauſa non agimus. Sane oīa
que ad ornatum ptinent. tēpore quadrageſimē
remoueri vel contegi debent. quod fit ſecundū
aliquos in dominica de paſſione. q2 extūc diuini
tas fuit abſconſa et velata in xp̄o. dimiſit em̄ ſe
capi et flagellari vt homo. tāq̄ȝ non haberet in
ſe virtutem diuinitatis. Vnde in euangelio hu⁹
diei dicitur. Iheſus autē abſcōdit ſe et exiuit de
tēplo. Tunc ergo cooperiuntᷓ cruces. ideſt vir
tutibus ſue diuinitatis. Alij hoc faciunt a pria
dominica quadrageſime. q2 extunc eccleſia inci=
pit de eius paſſione agere. Vnde eo tempe crux
ab eccleſia nō niſi cooperta portari debet. Et ſe=
cundū morē quorundā locoꝝ duo tm̄ velamina
ſeu cortine tunc retinentᷓ. quorum vnum ponitur
per circuitū chori aliud ſuſpēditur inter altare
et chorū ne appareant que ſunt intra ſancta ſan
ctorum. Quod ſanctuariū et crux tunc velantᷓ
ſignat literā legis. ideſt eius carnalē obſeruan
ciam. ſiue quod in veteri teſtamento an̄ xpi paſ=
ſionem intelligencia ſacrarū ſcripturarū velata
operta et obſcura erat. et qui tempore illo fue
runt. velamē ideſt obſcurā ſcienciaȝ ante oculos
habuerūt. Signat etiā rumpheam illā que fuit
ante ianuam padiſi. Et quoniā hui⁹ carnalis ob
ſeruancia et obſcuritas et rūphea in xpi paſſiōe
ſublata ſunt. ideo cortine vel velamina huiōi in
paſceue remouentᷓ. Sed et q2 in veteri teſtamen
to fuerunt animalia ruminancia ⁊ vngulas ſcin
dencia vt boues arantes. ideſt ſcripturaꝝ miſte
ria diſcernentes et ſpūaliter intelligentes. Ideo
in quadrageſima poſt velū ingrediuntᷓ ſacerdo=
tes pauci. quibus datūȝ eſt noſci miſteriū regni
dei. Circa hoc autē notandū eſt ꝙ triplex gen⁹
veli ſuſpenditur in eccleſia. vicȝ ꝙ ſacra operit.
quod ſacrarium a clero diuidit et quod clerum
a populo ſecernit. Primuȝ eſt nota litere legis.
Secundū nota noſtre indignitatis. q2 indigni
ſumus. ymo impotentes celeſtia intueri. Terciū
eſt cohercitū noſtre voluptatis carnalis. Primū
videlicȝ cortine que ab vtroqȝ altaris latere ex
tenduntᷓ ſacerdote ſecretū intrante ꝓut in quar
ta pte ſub ti. de ſecreta dicetᷓ ſignificatuȝ eſt in
hoc ꝙ ſicut legitᷓ exo. xxxiiij. Moyſes poſuit ve
lamen ſup faciē ſuam. quia filij iſrahel claritateȝ
vultus eius ſuſtinere nō poterāt. Et ſicut dicit
apoſtolus hoc velamen adhuc hodie eſt ſup cor
da iudeoꝝ. Secūdū videlicȝ cortina que in q̄dra
geſima in officio miſſe an̄ altare extenditur ſig
nificatū eſt i hoc ꝙ velū infra tabernaculū erat
ſuſpēſum qđ diuidebat ſancta ſanctorū a ſanctis
vt dicetᷓ in ꝓhemio quarte ptis per quod arca a
populo velabatᷓ. et erat miro opere contextum
et pulchra varietate diſtinctū. quod in paſſiōe
domini ſciſſum eſt. et illius exēplo hodie cortine
varia pulchritudine texuntᷓ. De ꝑmiſſo velo et
quales eſſe debent cortine. habetur. exo. xxvj. et
xxxvj. c. Terciū inde tunc habuit originēȝ. quia
in primitiua eccleſia paribolus. ideſt paries qui
circuit chorum nō eleuatᷓ niſi vſqȝ ad apodiacio
nē qđ adhuc in quibuſdā eccleſijs obſeruatᷓ. qđ

ideo fiebāt vt populus videns clerū ꝓſallentē
inde bonum ſumeret exemplū· Verumtamē hoc
tēpe quaſi cōiter ſuſpendit̃ ſiue interponit̃ veluꝫ
aut mur9 inter cleꝝ et populū· ne mutuo ſe cō
ſpicere poſſint· quaſi ipō facto dicatur· Auerte
oculus tuos ne vi·va·ꝛc̃· In paſceue vero oīe
tollit̃ veluꝫ ·qꝛ in paſſione domini velum templi
ſciſſum eſt ·et ꝑ eaꝫ reuelata eſt nobis legis ſpi
ritualis intelligēcia que antea latebat vt ꝑmiſ-
ſum eſt ·et apta eſt celeſtis regis ianua ·et data
eſt nob̄ fortitudo vt vinci niſi velimus a carnali
concupia nequeamus· Verūtamē velū qḋ diui-
dit ſanctuariū a clero retrahit̃ vel eleuat̃ in ve
ſpera cuiuſlibet ſabbati quadrageſime quando
officiū diei dñice inchoat̃ vt clerus poſſit in ſan-
ctuariū intueri· quia dñica recolit reſurrectionē
Hoc etiā ideo fit in ſex dieb9 dñicis quia nulla
fuit etas in qua non fuerit gaudiū eternū· Gau
diū quidem figuratū qḋ celo velat̃ qḋ per veluꝫ
illud ſignificat̃· Inde eſt qḋ diebus dñicis nō ie
iunam9· et hoc ꝓpter gl'iaꝫ dñice reſurrectiōis
Nam prima dominica ſignat gaudiū qḋ habue
runt primi parentes in paradiſo añ peccata· Scḋa
dñica figurat gaudiū qḋ pauci habuerūt in arca
noe alijs oīb9 diluuio ſūmerſis· Tercia qḋ ha-
buerūt filij iſrahel alijs ſub ioſeph fame afflictis
Quarta qḋ habuerūt ſub ſalomone in pace vi
uētes· Quinta qḋ habuerūt redeūtes de captiui
tate babilonie· Sexta qḋ diſcipuli habuerūt a re
ſurrectiōe vſqꝫ ad aſcenſionē· qñ cum eis pñcia-
liter fuit ſponſus· In feſtiuitatib9 etiā nouē le-
ctionū quadrageſime velū ipm eleuat̃ vel retra
hit̃· Sed hoc non habet̃ de primaria eccl'ie inſti
tucione qꝛ tunc nullū feſtū celebrat̃ in q̄drage
ſima ſolemniter· Sed ſi aliqḋ feſtuꝫ occurrebat
quacūqꝫ die occurrereꝫ in ſabbato et in dñica de
eo cōmemoratō fiebat ꝑut in canone pape mar
tini habet̃· Et i burcardo·l·xiij·et hoc totū ꝓpt̃
tempis illius triſticiā· poſtea vſus in contrariuꝫ
obtinuit· vt vicꝫ feſtū noueꝫ lectionū in ſuo die
ſolemniter celebret̃ et nichilominus ieiunetur·
Rurſus cortine in feſtiuitatib9 extendunt̃ in ec
cleſijs ꝓpt̃ ornatū vt ꝑ viſibiles ornatus ad inui
ſibiles moueam̃ q̄ ſūt qñqꝫ varijs colorib9 colo
rate vt ꝑmiſſū eſt vt ex diuerſitate coloꝝ ipoꝝ
notet̃ ꝙ hō qui eſt dei tēpluꝫ ornatus eſſe debet
varietate ſeu diuerſitate virtutū· Cortina alba
ſignat vite mūdiciā· Rubea caritatē· Viridis cō
templacionē· Nigra carnis mortificaciōeꝫ· Liui
da tribulacionē· Adhuc ſuꝑ cortinas candidas
ſuſpēdunt̃ qñqꝫ pāni varij coloris· ad notandū
ꝙ cor noſtꝝ purgatū eſſe debet a vicijs et in eo
debent eſſe cortine virtutū ꝛ varietas bonorum
opum· Porro in feſto natiuitatis dñi quedā ec-
cleſie nullos ſuſpēdunt pānos· quedam viles· ꝛ
quedā bonos · que nullos ſuſpendunt noſtrum
figurant ruborē· et ſi eñ maximū ſit nobis gau
diū de nato ſaluatore · non tñ debemus eſſe ſine
rubore· ꝓeo ꝙ tñ fuit peccatū ꝙ dei filius ſeipꝫ
ꝓpter nos exinaniuit formā ſerui accipiēs· Et
ꝓpterea etiaꝫ in ipſius obitu non cum leticia ſo-
lemnizam9· ſed acerrimū ieiunū facimus cū tñ
in alioꝝ ſanctoꝝ obitu leti ſolemnizem9· et ali-
quantulū laucius in cibo et potu nobis idulgea
mus ꝑut in·vj· pte ſub paraſceue dicet̃· Rubor
quippe nobis eſt ꝙ dñs mortu9 eſt ꝓpter pecca
ta noſtra· ſancti vero non ꝓpter peccata nr̄a· ſed
ꝓpter xp̄ꝫ paſſi ſunt· Qui viles ſuſpendūt figu
rant ꝙ dñs ſeruilē induit formā· et ꝙ vilib9 pā
nis eo die inuolut9 fuit· Qui bonos gaudiū de
rege nato habitū attendūt· ꝛ quales eſſe debea
mus in recepcione tanti hoſpitis oñdunt· In qui
buſdā eccleſijs altare i paſca ꝓcioſis ornat̃ pal-
leis· et ſupponunt̃ velamina triū colorū ·rubeū
ſubalbū· et nigrū que tria tpa deſignāt· Prima
lectione et reſponſorio finitis remouet̃ velamē
nigrū· qḋ temp9 ante legē ſignat· Scḋa lectio-
ne et reſponſorio finitis remouet̃ ſubalbū· quod
tp̄us ſub lege deſignat· Tercia finita remouet̃
rubeū qḋ tempus gracie ſignificat· i quo ꝑ xp̄i
paſſionē ad ſancta ſanctaꝝ· et ad eternā gloriā
nobis aditus ptꝫ· De pānis vero et veſtimētis
altaris i tractatu de altari dictū eſt · In ꝓcipuis
feſtiuitatibus theſauri eccleſie in publicū edūt̃
ꝓpter tria· Primo ꝓpter conſideracionē cautele
vt vicꝫ appareat quā cautus fuerit in ſeruando
qui illū ſeruare tenet̃· Scḋo ꝓpter ſolennitatis
veneracōeꝫ· Tercō ꝓpt̃ oblacōis memoriā vicꝫ
in memoriā illoꝝ qui prius ea eccl'ie obtulerūt
Nō aūt eccleſia itus ꝛ nō extra feſtiue ornatur
miſterialit̃ innuit ꝙ oīs gloria eius abintus eſt·
Licet eñ exterius deſpicabilis ſit in anima tañ
que ſedes dei eſt radiat· iuxta illud· Nigra ſū ſꝫ
formoſa ꝛc̃· Et dñs ꝑ ꝓphetaꝫ· Etem̃ hereditas
mea ꝓclara eſt mihi· Propheta etiā conſiderans
hoc ait domino· Dilexi decorē dom9 tue ꝛc̃· quā
ſpecaliter fides ſpes et caritas exornant· Ec-
cleſia q̄ꝫ materialis et etiā ſpūalis mūdari debet
de quo in ſexta pte ſub ti· de paſca et de·v· feria
cene dicet̃· In nōnullis eccleſijs oua ſtrutionum
et huiōi que admiracionē inducunt · et que raro
vidētur conſueuerūt ſuſpēdi vt ꝑ hoc populus
ad eccleſiam trahat̃ ꝛ magis afficiatur· Rurſus
aiunt quidam ꝙ ſtrūtio tanquā auis obliuioſa
derelinquit in ſabulo oua ſua demuꝫ quadā ſtel
la viſa recordat̃· et redit ad illa aſpectu ſuo fo-
uens ea· oua ergo in eccleſijs ſuſpendunt̃ ad no
tandum ꝙ homo ꝓpter peccatū a deo derelict9
ſi tandem diuino lumine illuſtratus· recordat9
delictorum ſuorum penituerit· et ad ipſum redie
rit per aſpectum miſericordie illius fouetur· per
quem etiam modū dicitur in luca· ꝙ reſpexit do
minus petrum poſtq̄ꝫ negauit xp̄m· Suſpendun
tur etiam vt in illis vnuſquiſqꝫ contempletur ꝙ
homo facile deū obliuiſcit̃· niſi per ſtellam ideſt
ſpirituſſancti graciaꝫ influenteꝫ illuſtratus ad
eum redire per bona opera recordetur· Sane in
primitiua eccleſia ſacrificiū fiebat i vaſis ligne
is et veſtib9 cōmunibus tunc enim erāt lignei
calices et aurei ſacerdotes· nunc vero ecōtra eſt

zephirinꝰ
Sed ſeuerinus papa inſtituit ꝙ in vitreis fieret
quia vero illa fragilia erant·ideo vrbanꝰ papa
et etiam cõcilium remeñ·ſtatuit·ꝙ in argenteis
vel aureis vaſis ſacrificetur vel ꝓpter pauperta
tem in ſtanneis qui non erugināt̄ur·nõ eñ in lig
neis vel ex auricalco ·Non ergo debet eſſe de vi
tro ꝓpter periculū effuſionis· non de ligno quia
cum ſit poroſum et ſpongioſū corpus ſanguinē
abſorberēt·non de ere vel de auricalco quoniam
ob vini virtutē eruginem vel vomitum prouoca
ret· Et nota ꝙ calicis nomē a veteri et nouo te
ſtamēto originem traxit·Vnde ibere·Calix au=
reus babilon inebrians omnē terram·Et dauid
Calix in domo domini vini meri plenꝰ mixto ·Et
alibi·Calicem ſalutaris accipiam et n·d·in·Jtē
in euangelio ·Poteſtis bibere calicem quē ego
bibiturus ſum·Item accipiens calicem gracias
egit·Calix aūt aureus ſignificat thezauros ſa=
piencie in xp̄o abſcōditos·Argenteus mundici
am culpe ·Stāneꝰ innuit ſimilitudinē culpe ⁊ pe
ne·Stannū eñ eſt mediū inter argentū et plum
bum·et caro xp̄i licet nõ fuerit plumbū·i·pecca=
trix·fuit tamē carni ſimilis peccatrici·et licet nõ
fuerit argentum ideſt paſſibilis propter ſuā cul
pam·fuit tamen paſſibilis ꝓpter noſtram·q2 lan
guores noſtros ipſe tulit et dolores noſtros ip
ſe portauit·De calice ⁊ patena dicet̄ ſub ti·de cõ
ſecratōnibus et vnctōnibus·Nempe ſi quis te=
nui religione tentus dicat·ꝙ dominus precepit
moyſi vt cuncta vaſa tabernaculi in omnes vſus
et cerimonias ex ere faceret·vt legit̄ exo ·xxvij
et·xxxviij·c·quodq3 huiōi p̄cioſa vaſa ⁊ ornamē
ta poterāt venūdari et dari paupibus ſimilis eſt
iude et mulieri vnguentarie otrarius· hoc enim
agimus nõ ꝙ deū minꝰ vilia ornamēta delectēt
q̄m aurea·ſed quia cum omnes qui diligūt deū
libenter offerūt·per diuinā latriā· ſuam vincūt
auariciam· Preterea hec diuine pietatis officia
moralia ſunt et future glorie ſignificatiua·Vñ
etiam in veteri lege ex auro·iacincto·purpura·
cocco bis tincto et biſſo retorta·et alijs p̄cioſis
ſuper humerale fieri p̄cipit̄· vt quanta ſacerdos
virtutū diuerſitate clareſcere debeat demōſtre
tur et altare et ꝓpiciatorium ac candelabꝛꝝ ⁊ alia
vaſa et ornamenta altaris ex auro fieri et argen
to·exo·xxv·et·xxx·et·xxxviij·c· Tabernaculum
quoq3 ex diuerſis p̄cioſis fieri p̄ceptum eſt ·put
dictū eſt ſub ti·de eccleſia·Legalis eñ pontifex
alijs diuerſis p̄cioſis vtebatur ornamētis·prout
dicetur in tercia pte ſub ti·de lega ·indumentis
de hoc etiā ſub ti·de eccleſie dedicatōne ꝓpe prin
cipium dicetur· Porro ꝓhibitum eſt in concilio
aurelianeñ·ne diuina miſteria p̄ſtentur ad nupci
arum ornatum ne improboꝝ tactu vel pompa ſe
cularis luxurie polluantur·quo nimirū oñditur
ꝙ ex veſte cuiuſcunq3 perſone fieri non debet ca
ſula ·vel aliquis ſacris miſterijs deputandꝰ or=
natus · Stephanꝰ q̄3 papa ſtatuit ne veſtimētis
eccleſie in alijs vſibus quis fruatur·quodq3 mi=
ſſa ſacratis hoibus tangātur ne vlcio q̄ balthā

ſar regem babilonie ꝑcuſſit ſup hoc trāſgredien
tes veniat·Clemens eciam papa ſtatuit ne mor
tui ſepeliant̄ vel inuoluant̄ ſeu operiant̄ vel etiā
feretrū cum palla ideſt pannis altaris· aut cum
mappa qua calix inuoluitur ſeu cum q̄ ſacerdos
manus poſt conſecratōnem tergit· Quādo vero
palle ideſt et corpalia·⁊ vela ideſt ornamenta al
taris ſeu cortine ſuper altare pendentes ſordidā
te fuerint·dyaconi cum miniſtris humilibꝰ illa
lauent intra ſanctuarium et nõ extra ·Pro vel'
autem lauandis que ad cultum altaris pertinēt
noua peluis habeat̄· Palle vero ideſt corporalia
in alia pelui lauētur Vela q̄3 ianuarum ideſt cor
tine que extenduntur in eccleſijs in feſtis et·xl·
in alia pelui lauentur·Hinc eſt qđ ſtatutum eſt
in concilio ylerden·ꝙ ad corpale lauandum· et
ad pallas altaris ꝓpria habebant̄ vaſa foris in
quibꝰ nichil aliud lauet̄· Sz ſcđm eundē clemē
tem ſi altaris palla·i·veſtimenta altaris vel ca=
thedra in qua ſedet ſacerdos ſacris veſtibꝰ indu
tus·vel candelabrū·vel velum·i·pānus vel cor
tina ſuper altare pendens fuerint vetuſtate con
ſumpta·crementur·⁊ cineres vel in baptiſterio
vel in pariete aut in foſſis pauimentoꝝ vnde nõ
fit trāſitus iactentur·Et nota ꝙ eccleſiaſtica or
namenta benedicuntur·vt dicetur ſub ti ·de cõſe
crationibus et vnctionibus·

De campanis·

Campane ſunt vaſa enea in nola ciuitate·
Campanie primo inuenta·Maiora itaq3
vaſa campane a campania regione· mi=
nora vero nole a nola ciuitate dicuntur·Pulſa=
tur autem et benedicitur campana·vt per illius
tactum et ſonitum fideles inuicem inuitētur ad
premium· et creſcat in eis deuotio fidei fruges
mentes et corpora credentium ſeruentur·procul
pellantur hoſtiles exercitus ⁊ omnes inſidie ini
mici fragor et grandinum ꝓcella turbinū impe
tus tempeſtatum et fulgurum tempentur ·infe
ſtaq3 tonitrua et ventoꝝ flamma ſuſpendatur·
ſpūs procellaꝝ et aeree poteſtates proſternan
tur·et hoc audientes confugiant ad ſancte ma=
tris eccleſie gremium ante ſancte crucis vexillū
cui flectitur omne genu·⁊c·ſicut hic ſingula in
benedictōnibꝰ campane hn̄tur·Sciendū aūt eſt
ꝙ campane quarū ſonoritate ꝯuenit populꝰ ad
eccleſiam ad audiendum et clerus ad annuncian
dum mane miſericordiam domini et veritatē eiꝰ
per noctem·ſignificāt tubas argēteas quibꝰ in
veteri lege populus ad ſacrificandū accerſieba
tur·de quibꝰ dicetur in vj·pte ſub pentbe·quem
admodum eñ vigiles in caſtris tubis· ſic ⁊ ec=
cleſiarū miniſtri campanaꝝ ſonitu ſe excitāt vt
contra inſidiantem dyabolum pernoctēt· Signa
igitur noſtra enea ſonoriora ſunt tubis veteris
legis·quia tunc notus erat deus in iudea tantū
nunc vero in omni terra· Sunt etiam duribilio=
ra ſignificant etiam p̄dicatōnē noui teſtamenti
fore amplius duraturā tubis et ſacrificijs vetis
legis·q2 vſq3 ad mūdi finem·Siquidem cāpane

lib'

p̄dicatores ſignificant qui fideles ad ſimilitu-
dinem campane ad fidem vocare debent· qđ ſig-
nificatū eſt in eo ꝙ dn̄s p̄cepit moyſi vt facerꝫ
veſtem ſūmo pontifici hn̄tē· lxxij· tintinabula q̄
ſonorent cum pontifex in ſancta ſanctoruꝫ ingre
deretur Ipſum ergo vas os predicatoris deſig
nat· iuxta illud apoſtoli· Factus ſum velut es ſo
nans ſiue cimbalū tinniēs ·Duricia metalli forti
tudinem deſignat in mēte predicatoris Vnde do
minus· Dedi frōtem tuum duriorē frontibꝰ eo-
rum· Plectrū ſiue ferrū qđ interius ex vtraqꝫ p
te feriens ſonū reddit doctoris linguā qua ſcien
cia ornatur ·et que vtrūqꝫ teſtamētū reſonare
facit figurat· Prelatus ergo abſqꝫ ſciencia pre
dicatōnis erit quaſi campana ſine plectro· iux-
ta illud gregorij· Sacerdos ſi p̄dicatōnis eſt in-
ſcius q̄m clamoris vocē daturꝰ· eſt p̄co mutꝰ· eſt
etenī quaſi canis mutꝰ latrare non valēs · Ipſa
vero ꝑcuſſio denotat ꝙ p̄dicator primū debet p
correctōnem in ſe vicia ferire ⁊ poſtmodū ad a
liena exprobrāda accedere ne ↄtra doctrinam a-
poſtoli alijs p̄dicans ipſe reprobꝰ inueniatᷣ· Vn̄
p̄s· Peccatori autē dixit deus quare tu enarras
iuſticias meas ⁊ aſſumis te· meū p os tuū· Sue
nanqꝫ paſſionis exemplo plerūqꝫ accendit quos
eruditōne ſermonis mouere nequit · Vinculum
vero quo plectrū vaſi ↄiungitur ſeu ligatur eſt
moderatō qua lingua tempatur que ad tactum
corde· i· ad autoritatē ſcripture linguā mouet p̄
dicatoris· Lignum in quo campana pendet lig-
num dominice crucis ſignat· quod ideo quādoqꝫ
a ſuperioribus cōtinetur· quia crux ab antiquis
patribus nunciatur · Inſtrumēta quibꝰ ip̄m lig
num alligatū ſeu affixū eſt oracula ſūt ꝓphetā-
rum Ligatura vero ferrea qua campana ligno
cōiungitur caritatē denotat· per quam p̄dicator
indiſſolubiliter cruci affixus gloriatur dicens·
Mihi abſit gloriari niſi in c· d· n· Cauilla ligno
affixa qua mediantē campana pulſatur rectā p̄-
dicatoris mentem ſignat qua diuinis mandatis
inherēs illa fideliū auribus per frequentem pul
ſacionem inculcat· Funis autē ab illa pendens q̄
campana pulſatur eſt humilitas ſeu vita p̄dica
toris Funis etiam ipſa vite noſtre menſurā oſtē
dit· Ad hec cum funis iniciū habeat a ligno in
quo campana pendet p quod crux dominica in-
telligitur recte ſacram ſcripturā a ligno ſancte
crucis deſcendentē deſignat· Sicut etiā funis ex
tribus eſt funiculis· ita et ſcriptura ex trinitate
conſiſtit ſcꝫ ex hiſtoria· ex allegoria· ⁊ ex mora
litate· Funis ergo deſcēdens a ligno in manu ſa-
cerdotis ē ſcriptura a miſterio crucis deſcēdēs
in ore p̄dicatoris Rurſus ideo funis vſqꝫ ad ma
nus quibꝰ ↄtinetur extenditur · qꝛ ſcriptura vſ
qꝫ ad opera tranſire debet Funis q̄ꝫ eleuatō ⁊ de
preſſio in pulſando denotat ꝙ ſacra ſcriptura a-
liquando loquitur de altis· aliquādo de inferiori
bus· ſeu ꝙ p̄dicator qn̄qꝫ ꝓpter aliquos alta dicē
quandoqꝫ ꝓpter alios condeſcendit· iuxta illud a
poſtoli· Siue excedimus ꝓpter deum· ſiue conde
ſcendimus ꝓpter vos· Ad hoc ſacerdos deorſum
funem trahit dum ad actiuam vitam a contem-
placione deſcendit· ipſe vero rurſum trahitᷣ duꝫ
ſcriptura docente in ↄtemplatōnem erigitur· de
orſum etiam trahit dum ſcripturam ad literam
que occidit intelligit· ſurſum trahitur dum ſpū
aliter eam exponit Rurſus ſcđm grego· deorſū
trahit et ſurſum trahitur · dum in ea ſe metitur
quantum videlicet in prauis iaceat· et quantum
ad bona faciēda ꝓficiat· Sed et ex tractu funis
campana reſonat· populus ad expoſitōnem ſacre
ſcripture adunatur· p̄dicator auditur ⁊ populꝰ
in vnitate fidei ⁊ caritatis vnitur· Sacerdos ita
qꝫ qui ſe recognoſcit p̄dicatōnis debitorem nō
ſe ſubtrahat a mouēdis ſignis ·qm̄ et filij aaron
clangebāt tubis· Funē ergo mouet qui fratres
aut populū ex officō ↄuocat· Anulus in fine cor
de per quē in pleriſqꝫ locis corda trahitur ē co-
rona premij ſeu perſeuerancia in finem vel ē ip̄a
diuina ſcriptura· Porro ſauinianus papa ſtatuit
vt hore diei per eccleſias pulſentur · Et nota ꝙ
ad diuina officia p xij· diei horas campane omu
niter duodecies pulſantur· videlicet in prima ho
ra ſemel ⁊ in vltima ſimilitᷣ ſemel· qꝛ ab vno deo
omnia et idem vnus erit omnia in omnibus · In
tercia pulſatur ter p ſcđa tercia ⁊ quarta horis
que ſub illis cantantur· Similiter ⁊ ſexta ter p
tribus videlicet p quinta p ſexta ⁊ vij· horis Si
militer in nona ter p tribꝰ· Ad veſperas vero q̄
eſt xj· hora non ſoluꝫ ſemel ſed multiplicitᷣ quia
in tp̄e grē multiplicata eſt p̄dicatō apoſtoloruꝫ·
Item in nocte ad matutinū ſepe· quia ſepe excla
mandum eſt · Exurge qui dormis ·⁊ exurge a
mortuis · Cōmunitᷣ tamē ter pulſatur in noctur
nis· Primo cū ſquilla que ſignificat paulū acu-
te p̄dicantem· Secūda pulſatō ſignificat barna-
bam ſibi aſſociatū· Tercia innuit ꝙ iudeis repel
lentibus verbū dei ·apoſtoli ↄuerterūt ſe ad gē
tes quas in fide trinitatis quatuor euangelioꝝ
imbuerūt diſciplinis· Vnde et quidā quater pul
ſant· Et nota ſex eſſe genera tintinabuloꝝ qui-
bus in eccleſia pulſatur· ſcꝫ ſquilla· cimbalum ·
nola· nolula· ſeu dupla cāpana· ⁊ ſignū· Squilla
pulſatᷣ in triclinio· i· in refectorio· Cimbalū i clau
ſtro· Nola in choro· Nolula ſeu dupla in horalo
gio· Campana in cāpanili· Signū in turri ·qđ li-
cet tn̄ hoꝝ poteſt generaliter tintinabulū nuncu
pari· Varijs ergo deſignantᷣ vocabulis· qꝛ predi
catores per illa deſignati ad multa neceſſarij ſūt
Sane in tota ſeptuageſima· ſub qua q̄drageſima
continetur ·in diebus ꝓfeſtis non debet pulſari
nec dupulſari ſed ſolū ſimpulſari· i· ſimpliciter
pulſari ad horas diei vel matutinas· In eccleſijs
tamē bene ordinatis bis pulſatur ad primā · Pri
mo ad inuocādū· Scđo ad inchoandū · In tercia
ter ſcđm numerum horarum que ſub illa pulſan
tur vt premiſſum eſt· vna ad inuocandū · alia ad
congregandū· tercia ad inchoanduꝫ· Similitᷣ fit
in ſexta et in nona · et eedem campane et eodem
ordine pulſantur ad matutinas ſimpliciter · Ad

miſſam vero et ad veſperas duabus dūtaxat cā
panis pulſatur· In minoribꝰ vero eccleſijs ſim=
pliciter tm̄ pulſanduꝫ eſt iuxta p̄miſſa·et hoc in
ferijs · In dominicis vero ⁊ ſolēnibꝰ diebꝰ ꝑut
in alijs tempibus ꝯpulſatur· Quia em̄ predica
tores qui per cāpanas figurant̄ tempe gr̄e cre
brius habūdant ⁊ oportune ⁊ importune inſtāt
Idcirco in feſtis que ad gr̄am ꝑtinent campane
tumultuoſius tinniūt ⁊ prolixiꝰ concrepant vt
dormiētes et ebrioſos excitent ne dormiāt vltra
modum· Quid aūt ſignificet ꝯpulſatio quando
cantatur· Te deum laudamꝰ·in quinta pte ſub
ti·de nocturnis dicetur · Verū aliquo moriente
campane debent pulſari vt populꝰ hoc audiens
oret pro illo·ꝑ muliere quidē bis·ꝑ eo ꝙ ipſa in
uenit alteritatē· Primo em̄ fecit hominē alienū
a deo·quare ſecunda dies non habuit benedicti
onem· Pro viro vero ter pulſatur·qꝛ primo in=
uenta eſt in homie trinitas· Primo em̄ formatꝰ
eſt adā de terra · deinde mulier ex adā·poſtea hō
creatus eſt ab vtroqꝫ ·et ita eſt ibi trinitas · Si
aūt clericus ſit·tot vicibꝰ ſimpulſat̄ quot ordi=
nes habuit ipſe· Ad vltimū vero ꝯpulſari debet
cum omnibus campanis·vt ita ſciat populꝰ pro
quo ſit orandum· Debet etiam ꝯpulſari quando
funus ad eccleſiam·⁊ quando de eccleſia ad tu=
mulum deportatur· Ceteꝝ campane in ꝓceſſio=
nibus pulſantur·vt demones timētes fugiāt ꝑ=
ut in q̄rta pte ſub ti·de acceſſu pon ·ad al·dicet̄ ·
Timent em̄ auditis tubis eccleſie militantis ſcꝫ
campanis·ſicut aliquis tirannus timet audiens
in terra ſua tubas potentis regis inimici ſui· Et
hec etiam eſt cauſa quare eccleſia videns ꝯcita
ri tempeſtateꝫ campanas pulſat vt ſcꝫ demones
tubas eterni regis campanas audientis territi
fugiant·et a tempeſtatis concitatōne quieſcant
et vt ad campane pulſatōnē fideles admonean
tur ⁊ ꝓuocentur ꝑ inſtanti periculo orōni inſi=
ſtere· Silent aūt campane triduo ante paſca · vt
dicetur in ſexta pte ſub quītā feria cene· Rurſus
campane tpe interdicti ſilent·qꝛ ſepe ob delictuꝫ
ſubditoꝝ impeditur lingua predicatoꝝ·iuxta il
lud ꝓphete· Linguā tuā adherere faciaꝫ palato
tuo·quia domus·i·populꝰ exaſperās·i·inobedi=
ens eſt· Habet etiam eccleſia organa·de quibus
in quarta parte ſub ti·de ſanctis dicetur·

¶ De cimiterio et alijs locis ſacris ⁊ religioſis

Nunc de cimiterio ⁊ alijs locis ſacris ac
religioſis locis dicamus· Sane venera=
bilium locoꝝ alia ſunt humane neceſſita
ti deputata·alia orōni dicata· Loca humane ne
ceſſitati deputata ſunt ʒenodochium ʒenoſtoriuꝫ
quod item eſt vaſochomium ierontrochomium
orphanotrophiū ⁊ belphotrochiū· Sancti etem̄
patres et religioſi ꝑncipes huiōi inſtituerunt
loca in quibꝰ pauperes·peregrini·ſenes ·orpha
ni·infantes·emeriti·infirmi·imbecilles·⁊ ſaucij
reciperentur et fouerentur · Et nota ꝙ geronta
grece dicitur ſenex latine · Locoꝝ aūt orationi
dicatoꝝ alia ſunt ſacra·alia ſunt ſancta·alia reli
gioſa· Sacra ſunt que per manus pontificum ri=
te dedicata ⁊ deo ſanctificata ſunt·que varijs no
minibus appellantur ꝑut ſub ti·de eccleſia p̄miſ
ſum eſt · Sācta ſunt loca emunitatis ſiue priuile
giata ſeruitoribꝰ ⁊ miſtris eccleſiaꝝ deputata
de quibꝰ videlicet ſub interminatōne certe pene
vel a iure vel per ſpēale priuilegium interdicit̄·
ne quis illa violare preſumat·ſicut ſunt atria ec=
cleſiaꝝ ⁊ in quibuſdam locis clauſtra infra que
ſunt domus canonicoꝝ·in quibꝰ reis cuiuſcūqꝫ
ſceleris confugiētibus ſi ſe ibi receperint ſecu
ritas p̄ſtatur· Et ſecundum ſtatuta legalia por
te ⁊ theatra ciuitatum · Religioſa ſunt vbi cada
uer hominis integrū vel etiam caput tm̄ ſepelie
tur qꝛ nemo poteſt duas ſepulturas hr̄e · Cor=
pus vero vel aliqđ aliud mēbrū abſqꝫ capite ſe=
pultum nō facit locū religioſum ſed et ſcđm le=
galia inſtituta cadauer iudei vel gentilis vel in
fantis nondū baptiʒati·locum in quo ſepultum
eſt religioſum facit·ſecūdū religionē tamē xp̄ia
ni et canonicam doctrinam ſoli xp̄iani cadauer
locum facit religioſum· Et nota ꝙ quicquid eſt
ſacrū eſt religioſum et nō econtra· Ceteꝝ locus
iſte religioſus diuerſimode appellatur videlicꝫ ci
miterium poliantꝝ·ſiue andropolis qđ idem eſt·
Item ſepulcꝝ manſoleū quod idem eſt dormito=
rium tumulus·monumētum ·ergaſculū· ſarcho
phagus·piramis·buſtū·vrna·⁊ ſpelūca· Cimi=
terium đr a cimen qđ eſt dulce·et ſterion qđ eſt
ſtacio·ibi em̄ dulcit̄ defunctoꝝ oſſa quieſcunt et
ſaluatoris aduentū expectant· Vel qꝛ ibi ſūt ci=
mites·ideſt vermes vltra modū fetētes· Polian
trum đr quaſi pollutū antrū·ꝓpter cadauera ho
minum ibi ſepultorum· Vel poliantꝝ interp̄tat̄
multitudo virorum·a polis quod eſt pluralitas
et antros quod eſt vir·et ſcđm hoc proprie dici
tur cimiterium ꝓpter multitudinem hominū ibi
ſepultorum· Similiter et antropolis qđ idem eſt
Sepulchrum đr quaſi ſine pulſu ·quia qui ibi ſe=
pelitur pulſu caret·vel eſt locus vbi oſſa ꝯdun
tur· Manſoleum dictum eſt a quodā qui dictus
eſt manſoleus qui fuit diues et potens ·et ab ar
themeſia eius vxore valde dilectus adeo ꝙ eo de
functo ipſa glorioſum ei ꝯſtruxit ſepulchrū ·qđ
vocauit manſoleum a nomine viri ſui · Exinde igi
tur mos inoleuit vt q̄libet p̄cioſa ſepultura mā
ſoleum nuncupet̄· Dormitorium đr a dormiendo
qꝛ ibi corpora ſanctorum quieſcūt qui in domino
dormiunt· Tumulus quaſi tumens tellꝰ·quoniā
homine in terra ſepulto terra aliquantulum ele
uatur· Monumentū đr quia monet mentē cuiuſ
libet inſpicientis vt recordetur qđ cinis eſt ⁊ in
cinerē reuertetur· Ergaſculum đr ab erga quod
eſt opus vel ab erga quod eſt labor et ſterion
quod eſt ſtacio·ibi enim requieſcunt corpora e=
orum qui in domino moriuntur· Unde beati mor
tui qui in domino m·ammodo iam dicit ilř ſpūs
⁊c̄· Sarcophagꝰ đr a ſarcos qđ eſt caro ⁊ pha
gin quod eſt cōmedere·quia ibi caro ꝯmeditur·
ideſt ꝯſumitur· Piramis đr a pir quod eſt igni=

quia corpora igne cremata et incinerata ibi re-
condebantur. Vel quia ſicut ignis a lato incipit
et tendit in acutũ. ſic ꝛ piramis. Et eſt genus al
tiſſime ſepulture. Tale eſt rome in quo fuerunt
cineres iulij ceſaris collocati. et corrupto voca-
bulo vulgariter vocatur acus ſancti petri. que
tamẽ iulia dici deberet. Similem piramidem fieri
fecit ceſar iuxta turnoꝝ. ꝓpe ripaꝫ ligeris. et re
cluſit ibi cineres cuiuſdã militis amici ſui inte-
cti. Buſtum vͦo a nomine ↄtenti nomẽ traxit cõ
tinentis. locus videlicꝫ in q̃ buſta ſiue hũana cor
pora ſepeliebãtur. Vrna dicta eſt eo ꝙ antiquis
moris fuit humana corpa rogo comburere. et
cineres in terreis vrnis collocatis ſeruare. Spe
lunca quandoqꝫ dr duplex vt iam dicetur. Cimi
terium inicium habuiſſe dr ab abrahaꝫ qui emit
agrum ab ebron in quo erat duplex ſpelunca.
vbi ipſe ſepultus eſt. ꝛ ſara. yſaac et iacob. ꝛ a-
dam. et eua. ꝓpterea enim emit vt ſibi et ſuis ſe-
pultura eſſet. Duplex ſpelunca ido ibi erat quo
niam ibi duo ſepeliebantur ↄiugeſ. ſ. vir et vxor
vel in vna viri. ꝛ in altera mulieres. vel qꝛ vni-
cuiqꝫ illic ſepeliendo duplex ſpelunca in moduꝫ
cathedre fiebãt. Vnde dicit Jdero. ꝙ tres patri
arche ſepulti ſunt in ciuitate ebron in ſpelunca
duplici cum trib9 vxoribus ſuis. Sepeliebantur
autem quaſi ſedentes. ꝛ ſuperior pars ſpelunce
que truncum capiebat a natib9 ſupra. dicebat̃
vna ſpelunca. pars vero inferior que capiebat
pedes crura et femora. dicebatur alia ſpelunca.
Sane non debent paſſim omnes intra eccleſiã ſe
peliri. videtur eniꝫ ꝙ locus ſepulture non proſit.
Lucifer nãqꝫ de celo fuit pſtratus. et adam de
paradiſo eiectus et que loca hijs meliora ſunt.
Jtem ioab in tabernaculo interfect9 eſt. ꝛ iob ĩ
ſterquilinio triũphauit. pmo obeſſe dr ſi quis in
dignus et peccator in eccleſia ſepeliatur. Legit̃
enĩ in dyalogo beati gregorij libro. iiij. c. lvj. ꝙ
cum quidaꝫ flagitõſus in eccleſia beati fauſtini
brixieñ. ſepult9 fuiſſet. eadem nocte beat9 fau-
ſtinus apparuit cuſtodi eiuſdem eccleſie dicens.
Dic epo vt proiciat hinc carnes fetentes quas
hic poſuit. alioquin ipſa die. xxx. morietur. Cuſtos
timuit hec dicere epiſcopo. et epiſcopus die. xxx.
ſubito mortu9 eſt. Legitur etiã ibidem in. c. lviij
de quodam alio qui ſepultus fuit in eccleſia ꝙ
cadauer eius poſtea inuentũ eſt extra eccleſiam
et linthеamina remãſerũt in loco ſuo. Et auguſ.
inquit. Quos peccata grauiora deprimunt. ſi in
locis ſacris ſepelire ſe faciunt. reſtat vt de ſua p̄
ſumptione iudicentur. quia eos ſacra loca nõ li
berant. ſed culpa temeritatis accuſat. Nullũ er-
go corpus debet in eccleſia aut ꝓpe altare vbi
corpus domini et ſanguis cõficitur ſepeliri. niſi
corpora ſanctoruꝫ patrũ qui dicũtur patroni. i.
defenſores. qui meritis ſuis totam defundũt pa-
triam. et epiſcopi. abbates. ꝛ digni p̄ſbiteri ꝛ la
ici ſũme ſanctitatis. ſed cuncti debent circa eccle
ſiam ſepeliri. puta in atrio. aut in porticu. aut in
exedris ſiue voltis eccleſie exterius adherentib9

aut in cimiterio. Dicũt enĩ quidã ꝙ loc9. xxx. pe
dum circa eccleſiam debet ad hoc conſecrari. alij
vero ſolum circuitõneꝫ quam fecit eps dedicans
eccleſiam ad hoc ſufficere dicunt. Aug9. dicit in
libro. de cura ꝓ mortuis agenda in fine ꝙ ſepeli
ri apud martirũ memorias in hoc defũcto pro-
deſt. vt ↄmendãs eũ etiã in martirũ patrocinio
affectus ꝓ illo ſupplicatõnis augeatur. Anti-
quitus ſolebãt homines in ꝓprijs domib9 ſepeli
ri ſed ꝓpter cadauerũ fetorem ſtatutum fuit vt
extra ciuitatẽ ſepelirẽtur. Et quendam locũ cõ
munem ſanctũ ad hoc deputabant. Nobiles vͦo
ſepeliebãtur ſupra montes ꝛ in medio mõciũ et
in radicib9 eorum ꝛ in ꝓprijs p̄dijs. Ceterum ſi
quis in obſidione inteficiatur nec poſſit cimiteri
um haberi ſepeliatur in loco vbi poteſt. Si vero
negociator vel pegrinus moriatur in equore et
fuerit terra vicina ſepeliatur ibi. ꝙ ſi portus re-
motus ſit in aliqua inſula ꝓpinqua ſepeliat̃. Si
aũt terrã nõ videãt. fiat ei domũcula de lignis ſi
haberi pñt et ꝓiciatur in mari. in cimiterio autẽ
xpianoꝝ nõ niſi xpianus baptizatus ſepeliri dꝫ
nec tamen omnis. quoniam nullus in maleficio
interfectus ſi maleficiũ ſit mortale pctm̃. vt ſi
ſit intefect9 in adulterio. vel latrocinio vel in lu
dis gentilium. Et ideo vbi quis inuenitur mor-
tuus ibi ſepeliatur ꝓpter dubiũ cauſe mortis ei9
Si vero quis ſubito moriatur in ludis ↄſuetis.
vt in ludo pile ſepeliri poteſt in cimiterio. qꝛ ne-
mini nocere intendebat. Sꝫ quia mundialib9 oc
cupabãtur aiunt quidã ꝙ ſepeliri debet ſine pſal
mis et ſine ceteris mortuoꝝ obſequijs. Sed ꝛ ſi
quis impetens alium in rixa vel tumultu impeni
tens moriatur. nec ſacerdotẽ pecijt. non debet ſe-
peliri in cimiterio vt quidã dicunt. nec is qui ma
nu ꝓpria mortẽ ſibi ↄſciuit. Sec9 ſi vim ad tute-
lam ſui vel ſuoꝝ repellebat. et alias in penitẽcia
manebat. Si vero non ꝓpter aliquã manifeſtam
cauſam. ſed ſolo dei iudicio quis ſubito moritur
poteſt in cimiterio ſepeliri. Juſtus enĩ in quacun
qꝫ hora moritur ſaluat̃. p̄ſertim ſi habit operam
alicui licite rei. Defenſori iuſticie et pugnanti in
prelio iuſto occiſis cimiterium ꝛ officium libere
concedunt̃. interfecti tñ in eccleſiã non portent̃
ne pauimentum ſanguine polluatur. ſed et ſi ali
quis rediens de lupinari vel de aliquo loco vbi
fornicatus ſit. in via occidat̃. vel aliquo caſu in-
cõfitens moriatur. nõ ſepelietur in ↄmuni cimi-
terio ꝛ hoc ſi legitime ꝓbari poteſt eũ fornica-
tum fuiſſe. nec cõſtat eum poſtea ↄfeſſum vel cõ
tritum fuiſſe. alioquin ſepeliri debet. Rurſus mu
lier moriẽs in partu non dꝫ in eccleſia poni vt
quidã dicunt. ne pauimentũ eccleſie ſanguie pol
luatur. ſed extra eccleſiã ei dicatur obſequiũ. ꝛ
in cimiterio ſepeliat̃. qd non placet. alioquin pe
na ſibi verteret̃ in culpã. Vnde licite in eccleſiaꝫ
fertur. ita tñ quod eccleſia a maculis corporis
ne polluatur diligent̃ caueat̃. Partus tamen de
ventre ipſius extractus mortu9 ꝛ nõ baptizat9
extra cimiteriũ ſepeliat̃. Sunt tamen qui dicunt

ꝙ partus debet vna cum muliere in cimiterio ſe
peliri·eo qꝛ pars viſcerum eſſe cenſet᷑·Sane vir
et vxor in eodem ſepulchro ponendi ſūt exem=
plo Abrahe et ſare·vbi ſpecialē3 non elegerint
ſepulturā3 Vn̄ ⁊ thobias p̄cep t filio·vt cū ma
ter illius ꝯpleuiſſet dies ſuos·locaret eā in eo=
dē ſepulchro cū eo·Item quilibet in ſepulchro
pentum tumulandus eſt·niſi ex deuotione alibi
elegerit ſepeliri·Ceterū in cōcilio maguntineñ·
ſtatutū eſt ꝙ ſuſpenſi qui ꝑ ſuis peccatis penā3
extremam ꝑſoluunt·ex quo confeſſi ſunt vel cō
fiteri deſiderauerunt·⁊ ꝯmunicauerūt in cimi=
terijs ſepeliri poſſint·et oblationes ⁊ miſſe fieri
ꝑ eis·Qualiter humanum corpus ſepeliendum
ſit·dicet᷑ in vij·parte ſub ti·de officio mortuoꝝ.

De eccleſie dedicatione·

Quia de eccleſia ⁊ altari in ſupiori bus
mentio facta ē·ꝯſequens ē vt aliqua
de illoꝝ dedicatione ſubiciamꝰ dicen=
tes·Primo vnde conſecracio eccleſie
ortum habuit·Secundo ꝑ quos·Tercio quare
Quarto q̄liter eccleſia dedicet᷑·⁊ quid ſignifice3
tam ipa dedicatio q̄3 ſingula que in ea aguntur
De officio vero feſti dedicationis eccleſie in·vij
parte dicet᷑·Primo igit᷑ dicendū eſt vnde dedica
cio eccleſie inicium habuit·Super quo notādū
eſt ꝙ moiſes domino p̄cipiente fecit templum ⁊
ſacrauit illud cū menſa et altari eius ⁊ vas eius ⁊ ereis va
ſis et vtenſilibus ad diuinum cultum explendū
Et nō ſolū diuinis p̄cibus ea ſacrauit·verꝫ etia3
ſacti olei vnctione·dn̄o iubente liniuit·Legitur
em̄ dominꝰ p̄cepiſſe ipſi moiſi vt criſma confice
ret quo vngeret tabernaculū in dedicatione et
arcam teſtamenti·Salomon quoq3 filius dauid
iubente dn̄o ꝑfecit templum cum altari·et reliq̄
ad diuinum cultum ꝑagendum conſecrauit ſic̄
in libro regu3 habet᷑·Nabuchodonoſor etiā rex
vocauit omnes ſatrapas optimates et tirannos
ad dedicationem ſtatue auree quā fecerat Iudei
ergo ſicut legit᷑ in burcardo·liij·c·Iudei loca in
quibus dn̄o ſacrificabant diuinis habebāt ſup=
plicationibꝰ ꝯſecrata·nec in alijs quā deo dedi
catis locis munera domino offerebāt Si igitur
ille qui vmbre legis deſeruiebant hoc faciebāt
quantomagis nos quibus veritas patefacta ē
et gratia ⁊ veritas ꝑ ihesum xp̄m data eſt·tem
pla domino edificare ⁊ ꝓut melius poſſumꝰ or=
nare atq3 ea diuinis p̄cibus ⁊ ſanctis vnctioni=
bꝰ cū altaribꝰ ⁊ vaſis veſtibꝰ quoq3 ⁊ reliquis
ad diuinum cultum implendū vtenſilibus deuo
te ⁊ ſolēniter ex inſtitutione felicis pape·iij·ſa
crare debemꝰ·Rurſus cum in ſiria i ciuitate ba=
ruth iudei quandā imaginem crucifixi pedibus
conculcarent et latus eius ꝑforarent·mox inde
ſanguis et aqua exiuit·Iudei aute3 hoc viſo mi
rati ſūt·⁊ infirmi eoꝝ hoc ſanguine deliniti ab
omnibus infirmitatibus ſuis liberati ſūt ꝓpter
qd̄ om̄es xp̄i fide ſuſcepta baptizati ſunt et ſina=
gogas eoꝝ in eccleſias cōſecrauerunt et inde
mos inoleuit vt eccleſie conſecrent᷑ cum prius
tantum altaria cōſecrarent᷑·Et ꝓpter hoc etiā
miraculum ordinauit eccleſia fieri memoria3 do
minice paſſionis·v·kal'·decembris·et rome cō=
ſecrata ē eccleſia i honore ſaluatoris vbi quedā
ampulla cum illo ſanguine reſeruat᷑·et ſolenne
feſtum tunc agit᷑·Secundo notandū ē ꝙ ſolus
pontifex poteſt eccleſias ⁊ altaria dedicare·qm̄
gerit imagine3 ⁊ figuram ſummi pontificis xp̄i
ſp̄ūaliter dedicantis·ſine quo non poſſumus in
gracia ſtabilire Vnde ipe ait·ſine me nihil po=
teſtis facere·Et p̄s·Niſi dn̄s edi·do·⁊c̄·Vnde
concilium carthagineñ·ꝓhibet hoc facere ſacer
dotem·nec poteſt hoc alicui inferioris ordinis
demandari·Sane eccleſia vt ſacri edocēt cano=
nes dedicanda non eſt niſi prius dotata ſit·⁊ ex
licite acquiſitis Legitur em̄ ꝙ dum quidā ep̄us
eccleſiam de vſuris ⁊ rapinis ꝯſtructam conſe
craret·vidit poſt altare diabolū ſtantem i cathe
dra in habitu pontificali·qui dixit ep̄o·Ceſſa ec=
cleſiam ꝯſecrare·ad meam em̄ iuriſdictionē pti=
net·cum ſit ex vſuris ⁊ rapina facta·Epiſcopo
vero ⁊ clero territis ⁊ inde fugientibus·diabo
lus continuo ipam eccleſiam cum grandi ſtrepi
tu deſtruxit·Rurſus eccleſia que ꝑ queſtu cupi
ditatis ꝯſtructa eſt ꝯſecranda non eſt·⁊ cui dos
ſufficiens aſſignata non eſt·et in qua paganus
vel infidelis ſepultꝰ eſt·donec inde fuerit electꝰ
⁊ eccleſia abraſis prius pietibꝰ·vel tignis re=
conciliata·idem etiam eſt de excōicato·Si verō
mulier p̄gnans illic ſepulta ſit·ea non electa po
terit conſecrari·licet partus baptizatus nō ſit
quanq̄3 quidam aliter ſcripſerunt ſapientes·et
poteſt etiam ꝯſecrari diebus dn̄icis et priuatis
⁊ plures epiſcopi et plura altaria poſſunt ſimul
ab eodem in vna eccleſia ꝯſecrari Tercio dicen
dum eſt quare eccleſia dedicat᷑·⁊ quidem ꝓpter
quinq3 cauſas·Primo vt diabolus ⁊ eius pote=
ſtas inde penitꝰ expellat᷑·Vnde refert grego·
in dialogo li·iij·c·xxx·ꝙ cum queda3 eccleſia ar
rianoꝝ fidelibus reddita ꝯſecraret᷑·et reliquie
ſancti ſebaſtiani ⁊ beate agathe illuc d̄late fuiſ
ſent·populus ibidem ꝯgregatus porcum repen
te iter pedes huc illucq3 diſcurrere ſēſerūt·qui
fores eccleſie repetēs a nullo videri potuit·om
neſq3 in āmiratione ꝯmouit:qd̄ idcirco dominꝰ
oſtendit vt cunctis patefieret vt de loco eode3
immundus habitator exiret·Sequēti aūt nocte
magnus in eiuſde3 eccleſie tectis ſtrepitꝰ factꝰ
eſt ac ſi in eis aliquis errādo diſcurreret·Secda
v̄o nocte grauior ſonꝰ increuit·Tercia quoq3
nocte tantus ſtrepitus inſonuit ac ſi omnis illa
eccleſia a fundamentis fuiſſet euerſa ſtatimq3
receſſit·nec vlteriꝰ apud illam antiqui hoſtis i
quietitudo apparuit·Secundo vt ad eam ꝯfugiē
tes ſaluentur·ꝓut legitur in canone gregorij·
Et ob hoc ioab in tabernaculu3 fugit·⁊ altaris
cornua apprehendit Tercio vt ibi orationes ex
audiantur·Vnde in oratione ad miſſam dicitur
Concede vt omnes qui huc deprecaturi conue=
niunt ex q̄cumq3 tribulatione conſolatōnis tue

beneficia cōſequantur· Sic etiaȝ orauit ſalomō
in templi dei dedicatōne· ꝑut legitur· iij· regum
viij· c· Quarto vt ibi laudes deo ſoluantur· ꝑut
ſub ti· de eccleſia dictū eſt· Quito vt ibi ſacramē
ta eccleſiaſtica miniſtrent̄· Vñ ⁊ ipſa eccleſia di
citur tabernaculum quaſi taberna dei in qua ſac̄
menta diuina ꝯtinentur ⁊ miniſtrant̄· Quarto
dicendum ē̄ſt qualiter eccleſia ꝯſecrat̄· ⁊ quidē
omnibus de eccleſia eiectis ſolo diacono ibi re-
manēte recluſo· ep̄us cū clero ante fores eccle-
ſie aquā non ſine ſale benedicit· ⁊ interim intrin
ſec9 ardent· xij luminaria ante xij· cruces in ec-
cleſie ꝑietib9 depictas· Poſtmodum v̄o clero ⁊
populo m ſequēti ter circūeundo eccleſiam exte
rius cum faſtibulo iſopi ꝑietes cū aqua iam be
nedicta aſpergit· et qualibet vice ād ianuam ec-
cleſie veniēs ꝑcutit ſupliminare cum baculo pa
ſtorali dicēs· Tollite poꝛ· prin· ve· ⁊c̄· Diacon9
deintus reſpondet· Quis eſt iſte rex glorie Cui
pōtifex· Domin9 fortis ⁊c̄· Tercia v̄o vice re-
ſerato oſtio ingredit̄ pōtifex eccleſiaȝ cum pau
cis ex miniſtris· clero ⁊ ꝑp̄l'o foris manēte dicēs
Pax huic domui· et dicit letanias· deinde in pa-
uimento fiat crux de cinere ⁊ ſabulo· vbi literis
grecis et latinis totum ſcribit̄ alphabetū et ite
ruȝ aliā aquam ſanctificat cū ſale et cinere ⁊ vi
no ⁊ altare ꝯſecrat· Deinde· xij· cruces i ꝑieti
bus depictas criſmate inungit· Sane quecunq̄ȝ
hic viſibiliter fiunt deus ꝑ inuiſibileȝ virtuteȝ in
anima operat̄· que veri dei templuȝ eſt vbi fides
facit fundamentum· ſpes erigit· caritas ꝯſumat
Ipſa eñi eccleſia catholica ex viuis lapidib9 adu
nata dei templū eſt· quia multa templa vnū tem
plū· quoꝝ vnus eſt deus ⁊ vna fides· Domus i-
gitur dedicanda eſt· anima ſanctificanda· Et eſt
notandum ꝙ conſecratio duo efficit· Naȝ ipam
eccleſiam materialeȝ deo appropꝛiat et noſtram
ſcȝ tam eccleſie quā fidelis anime deſponſationē
inſinuat· domus nanq̄ȝ non ꝯſecrata ē ſic puel-
la viro alicui deſtinata· non tñ dotata nec matri
moniali cōmertio in vnione carnis vnita· Sed i
conſecracione dotatur ⁊ tranſit in ꝓpriam ihe̅ſu
xp̄i ſponſam· q̄m ſacrilegium ē ꝑ adulterium vl
teri9 violari· deſinit eñi lupanar eſſe demonū· vt
patet in conſecratōne illius templi quod antea
pantheon vocabat̄· Primo itaq̄ȝ dicendum ē de
aque bñdictōne ſup quo domin9 dicit· Niſi quis
renat9 fuerit ex aqua ⁊ ſp̄iritu ſancto nō intra
bit in regnuȝ celoꝝ· Aqua eñi que lauādis coꝛ
poꝛibus idonea ē· tantam diuinitus virtuteȝ ac
cipere meruit ꝙ ſicut coꝛpa lauat a ſordib9· ita
⁊ animas mundat a peccatis Manifeſtū quidē
ē̄ſt ꝙ hec aqua cui9 aſperſione eccleſia conſec̄t̄
baptiſmum ſignificat· q2 quodāmodo ipſa eccle-
ſia baptizatur· Ipſa vero eccleſia illam vtiq̄ȝ ec-
cleſiam deſignat· que in ea continet̄ ſcȝ fidelium
multitudinē· Vñ etiā eccleſia vocat̄ eo ꝙ eccle
ſiā cōtineat· cōtinēs videlicȝ ꝓ cōtento· Queren
dū aūt ē quare huic aque ſal admiſceat̄· cum ſal
uator noſter de baptiſmo loquens nullaȝ d̄ ſale

fecerit mentionem· nō eñi dixit· Niſi quis rena-
t9 fuerit ex aqua ſalſa· vl' ſale mixta vl' aliquid
huiuſmodi· ſȝ dixit· Niſi quis renat9 fuerit ex a
qua ⁊ ſp̄ūſancto ⁊c̄ Et idipſum d̄ oleo ⁊ criſma
te queri poteſt· Sȝ notandum ꝙ ſal in diuinō e-
loquio ſepe ꝑ ſapiētia ponit̄· iuxta illud· Sermo
veſter ſit ſale conditus Et dominus inquit diſci
pulis· Habete ſal in vobis et pacem inter vos·
Itemq̄ȝ· Vos eſtis ſal terre qd̄ ſi ſal infatuatum
fuerit in quo condiet̄· Hinc etiaȝ eſt qd̄ ſc̄dm le
gē nulla hoſtia ſine ſale offerebat̄· ſȝ in omni ſa
crificio ponebat̄· Ex quibus omnib9 conuincit̄
ꝙ ſal ꝑ ſapientia ponit̄· Eſt eñi ſapientia condi-
mentū omnium virtutum· ſicut ſal omniū ciboꝝ
Hinc eſt ergo ꝙ nullus baptizatur priuſq̄ȝ ſa-
le cibetur· etiam infantes· vt quod actu habere
nō poſſūt· habeant ſaltem ſignacōne ſacramenti
nec ſine ſale benedicit̄ aqua· De alterius aque be
nedictione in ſequēti tractatu dicet̄ Trina aūt
interi9 et exteri9 cum iſopo ex aqua benedicta
aſperſio trinā baptizandi immerſioneȝ ſignificat
et fit ꝓpter tria· Primo ꝓpter demonū expulſio
nem· Naȝ aqua benedicta ꝓprie d̄ ſui virtute ha
bet demones expellere· Vnde in exorciſmo eius
dicit̄ vt fiat aqua exoꝛciſata ad effugādā omnē
inimici poteſtateȝ· ⁊ ip̄m inimicum eradicare ⁊c̄
Secūdo ꝓpter ipſius eccleſie purgationē ⁊ ex
piationē· omnia nanq̄ȝ hec terrena ꝓpter pecca
tū coꝛrupta ſunt et fedata· Hinc etiam ē ꝙ in le
ge omnia pene mundabātur ꝑ aquā· Tercō pro
pter remouēdā omneȝ maledictōneȝ et introdu
cendā bñdictionē· terra eñi ab inicio cum fructu
ſuo maledictioneȝ accepit· eo ꝙ ex eius fructu
decepcio facta fuit· Aqua eñi nulli maledictōi
ſubiacuit· Hinc ē ꝙ domin9 piſcem comedit· ſed
carnē nō legitur nominatim comediſſe niſi d̄ ag
no paſcali· Et hoc ꝓpter legis preceptum in ex
emplum· ſcȝ abſtinēdi aliquando a licitis· ⁊ aliqñ
eadē comedendi· Rurſus aſperſio in circuitu fa
cta ſignat ꝙ dñs curā ſuoꝝ habens mittit an-
gelū ſuum in circuitu timentiū ſe· Tria v̄o re-
ſp̄ōſoꝛia q̄ interim decātantur ē hilaritas trium
oꝛdinum fidē ſuſcipiētium· ſcȝ noe· daniel· ⁊ iob
Et quoniā ad hāc inuocationē gratia fidei ſpei
⁊ caritatis infundit̄· Ideo ad pedē et ad mediū
et ad ꝑtem parietis ſupiorē aſpergitur· de inte-
rioꝛi etiā aſperſione iā dicetur· De virtute iſopi
in ſequēti ti· dicetur· Triplex v̄o circuitus quē
ep̄us aſpergēdo facit triplicē circuitum quem
xp̄s fecit ꝓpter eccleſie ſanctificatione deſignat
Primus fuit quo venit de celo in mundū· Sc̄d9
quo de mundo deſcendit in limbū· Terci9 quo d̄
limbo rediēs ⁊ reſurgēs aſcendit in celuȝ· Tri
plex quoq̄ȝ circuitus oñdit ꝙ eccl'a illa ad ho-
norē trinitatis dedicatur· Oſtēdit etiā tripliceȝ
ſtatum ſaluandoꝝ de eccleſia· qui ſunt virgines
continētes· ⁊ coniugati· quod etiam diſpoſicio
ipſius eccleſie materialis oſtendit· ꝑut ſub ti· de
eccleſia dictum eſt· Porro trina ad ſupliminare
oſtij ꝑcuſſio ſignat triplex ius qd̄ xp̄us habet in

eccleſia ſua ꝓpter quod ſibi debet apiri· Eſt eniꝫ
ſua creacione·redēptione·⁊ glorificatōnis pro
miſſione·Nam pontifex xp̄m· v̄ga eius poteſta
teꝫ figurat·Rurſus ꝑ triplicem ꝑcuſſionē ianue
cum v̄ga paſtorali predicatio euāgelica intel=
ligitur·Quid em̄ eſt v̄ga paſtoralis niſi ſermo
diuinus iuxta illud yſaie·Percuciet terraꝫ v̄ga
id eſt ſermone oris ſui ⁊c̄·Virga igit̄ ianuas ꝑ
cutere ē aures audientiū p̄dicationis voce pul
ſare·Aures em̄ porte ſunt ꝑ quas ad corda au
dientium ſancte p̄dicatōnis verba introducim9
Vn̄ ps̄·Qui exaltas me de portis mortis vt an
nunciem omnes laudes tuas in portis filie ſion
Quid em̄ ſunt porte filie ſion niſi aures et audi
tus fidelium·Tercio triplex cum v̄ga percuſſio
et ianuarum apitio ſignificat ꝙ per p̄dicationē
paſtoꝝ infideles venient ad fidei ɔſenſum· Per
illam em̄ porte iuſticie aperiunt̄·et illas ingreſ=
ſi fidem cōfitent̄·Vnde ps̄·Apite mihi portas
iuſticie·⁊ ingreſſus in eas confitebor dn̄o Hec
porta domini iuſti intrabunt per eaꝫ·Percutit i=
gitur epiſcopus in ſupliminari·ſ·rōnis dicens·
Supple o vos pn̄cipes id eſt demones·ſeu poci9
homines·tollite·id eſt auferte·portas·i·ignorā
ciaꝫ·veſtras·id eſt a cordibus veſtris·Interro=
gacō v̄o dyaconi incluſi reſpondentis in pſona
populi·Quis eſt iſte rex glorie·eſt ignorancia
populi neſcientis quis ē qui debet intrare·Api
cio oſtij euacuacio eſt peccati·Recte ergo ep̄us
ter pcutit·quia numer9 iſte notiſſim9 ⁊ ſacratiſ
ſim9 eſt·et in omni dedicatione ep̄us ter ianuas
percutere debet quia ſine inuocatione trinitatis
nullum fit in eccleſia ſacramentum·Trina v̄o
pclamatio·tollite por·⁊c̄·ſignificat triplicem
xp̄i poteſtatē·videlicꝫ quā habent in celo i mūdo
et i inferno·Vnde i ymno aſcenſionis dicit̄·Vt
trina reꝝ machina celeſtiū terreſtriuꝫ et infer=
norum condita flectāt genu iam ſubdita·Con=
ſequent̄ oſtio apto intrat ep̄us·ad notāduꝫ ꝙ ſi
debite vtat̄ officio ſuo·nil ei reſiſtere poteſt·iu
xta illud·Domine quis reſiſtꝫ potētatui tuo·In
gredit̄ autem cum duobus vel tribus vt in ore
duoꝝ vel trium teſtium ſtet omne cōſecratōis
verbū·Vel quia paucis preſentibus domin9 ſe
tranſfigurans ꝑ eccleſia orauit·Et ingrediens
dicit·Pax huic domui et omnibus habitantib9
in ea·q2 chriſtus mundum ingrediens pacem
inter deum et hominem fecit·Venit enim vt nos
deo patri reconciliaret·Poſt hoc dum dicitur
letania pſtratus orat ꝑ ſanctificatione domus
Naꝫ et xp̄s humiliatus ante paſſioneꝫ pro diſci
pulis et credituris omnibus orābat dicēs·Pat̄
ſanctifica eos i nomine tuo·Poſtq̄ꝫ vero ſurre=
xit orat ſine ſalutatōe·qm̄ non dicit·dominus vo
biſcum·cum eccleſia nondum ſit quaſi baptiza=
ta⁊ qui cathecumini tantū ſunt nō ſunt digni vt
eis fiat applauſus·cum nondum ſint ſanctificati
eſt tamen ꝑ eis orandum·Clerus clamans ⁊ le
taniā ɔcinens apoſtolos rep̄ntat qui pro eccle=
ſie ⁊ animaꝝ ſanctificatōe ad deum itercedebāt

In pauimento eccleſie ſcribitur alphabetuꝫ hoc
mō·Fit em̄ crux de cinere ⁊ ſabulo ex tranſuerſo
eccleſie ſup quā crucē pulueris ſcribitur alpha
betum in modū crucis·literis grecis et latinis
nō auteꝫ hebraicis·quia iudei receſſerunt a fide
et ſcribit̄ cū baculo paſtorali·Sane alphabetuꝫ
ſuper cruceꝫ ſcriptum tria rep̄ntat·Primo qui=
dem ſcriptura ex grecis et latinis lr̄is in modū
crucis facta rep̄ntat coniunctōnem ſeu vnionē
in fidem vtriuſq̄ꝫ populi iudei videlicet ⁊ genti=
les ꝑ crucem xp̄i facta·iuxta illud·Jacob can=
cellatis manibus filijs benedixit·Ipſa v̄o crux ſi
ue v̄ſus ex tranſuerſo eccleſie duct9·videlicꝫ v
n9 a ſiniſtro āgulo orientis in dextꝝ occidentis
⁊ alter a dextro oriētis i ſiniſtꝝ occidentis ſig=
nificat ꝙ populus ille qui prius erat dexter fa
ctus eſt ſiniſter·⁊ qui erat in capite factus eſt i
cauda·⁊ econuerſo·⁊ hoc ꝓpter crucis virtuteꝫ
Chriſt9 em̄ ab oriente trāſiens reliquit iudeos
in ſiniſtra·quia infideles·⁊ venit ad gentes qui
bus licet in occidente fuiſſēnt·dat eſſe i dextra
⁊ tandeꝫ a gentibus in dextra orientis poſitis vi
ſitabit iudeos in ſiniſtro āgulo occidētis quos
conſtat deteriores eſſe q̄ꝫ prius inuenerit genti
les·Ideo autē in obliquum ⁊ in moduꝫ crucis·
⁊ nō in directū hee litere ſcribunt̄·quia ad hāc
ſanctam intelligentiam ptingere non valet qui
crucis miſteriū non recipit·⁊ xp̄i pcedendo paſ
ſione non ſe credit eſſe ſaluādum·In maliuolaꝫ
animam nō introibit ſapientia·⁊ v bi xp̄s funda
mētum nō eſt ſupedificari non poteſt·Scd̄o ſcri
ptū alphabeti repreſentat paginam vtriuſq̄ꝫ te
ſtamenti qd̄ ꝑ cruceꝫ chriſti adimpletum eſt·In
paſſione nanq̄ꝫ eius veluꝫ templi ſciſſum eſt·q2
tunc ſcripture aperte ſūt·⁊ reuelata ſunt facta
ſanctorum·Vnde ipſe moriens dixit·Conſuma
tum ē·In his quidē paucis literis omnis ſcien
tia ɔtinetur·⁊ tunc crux ex tranſuerſo ducit̄·q2
vnum teſtamētum in alio ɔtinet̄·rota em̄ erat i
rota·Tercio rep̄ntat articulos fidei·Eccleſie e
nim pauimentum ē noſtre fidei fundamentum
Elementa ibi ſcripta ſunt fidei articuli quibus
rudes ac neophiti in vtroq̄ꝫ populo i eccl'ia eru=
diuntur·qui ſe debent puluereꝫ ⁊ cinereꝫ repu=
tare iuxta illud qd̄ dixit abraam gen̄·xviij·Lo=
quar ad dn̄m mēuꝫ cū ſim puluis ⁊ cinis·Scrip
tura ergo alphabeti i pauimento eſt ſimplex do
ctrina fidei in corde humano·Sābuca ſeu bacu
lus quo alphabetū ſcribit̄ monſtrat apoſtoloꝝ
doctrinā vel doctorū miniſterium quo facta eſt
conuerſio gēcium·⁊ pficienda iudeorum·Conſe
quēter ep̄us ad altare accedens incipit ſtans·de
us in adiutorium meum intende·q2 tūc demum
incipit qd̄ ē in hoc officō principale·Et dicitur
v̄ſus·gloria patri ⁊c̄·quia hec benedictō fit ad
exhibendam gloriam trinitati·non tamen dicit̄
alleluia ꝓut in ſequēti ti·dicet̄·⁊ conſecrat alta
re·In qua quidem conſecratione alia aqua bene
dicitur ꝓut in ſequēti ti·dicet̄·ex qua poſtquā al
tare ſepcies aſperſū fuerit aſpergitur etiaꝫ ter

inferius tota eccleſia ſicut prius abſqꝫ aliq̄ dif
ferentia maiorum lapidum vel minoꝝ· quoniã
apud deum non eſt acceptio ꝑſonaꝝ· Ideo inte=
rius ad notandum qꝛ exterioꝛ ablutio ſine inte
riori nil ꝓdeſt Ideo ter· quoniam vt p̄miſſuꝫ eſt
aſperſio illa ſignificat aſperſionē ⁊ mundationē
baptiſmi qui daẗ benefició trinitatis· iuxta illud
Ite docete omnes gentes baptizãtes eos in no·
ꝑ· et fi· et · ſ· ſ· quia enī eccleſia non poteſt in aq̄
immergi ſicut immergiẗ baptizandus · ideo ter
aſpergiẗ aqua q̄ſi loco trine immerſionis· Rur=
ſus aſpergiẗ ꝓcedendo ab oriente in occidētem
et per medium ſemel in modum crucis· qꝛ xp̄us
totam iudeam aut omnes gentes baptizari pre
cepit in nomine trinitatis· Cui baptiſmo tribuit
efficatiaꝫ in miniſterio paſſionis incipiens a iu=
deis ꝯ quibus ortus eſt· ⁊ reſiduū aque ad ba=
ſim altaris fundiẗ· ꝑut in ſe· ti· diceẗ· Quidaꝫ tñ
aliam aquã non benedicūt· ſed cum prius bene=
dicta totū officiuꝫ implent· Interim aūt cantat
chorus pſalmū illum· Exurgat deus ⁊ diſſi· ini·
e· ⁊c̄· et illum· Qui habitat in adiutorio ⁊c̄· In
quibꝰ fit mentio de eccleſia et eius ꝯſecratione
vt patꝫ ibi· Qui habitare facit vniꝰ moris in do
mo· Epiſcopus v̄o dicit· Domus mea domꝰ ora
tōis vocabiẗ· Quia eiꝰ officiū eſt facere vt ec=
cleſia domꝰ dei ſit· non negociacionis· Sane criſ
mato altari· xij· cruces in parietibus eccleſie de
picte criſmanẗ· Depingunẗ aūt ipſe cruces· Pri=
mo ꝓpter demonum terrorem · vt ſcꝫ demones
qui inde expulſi ſunt videntes ſignū crucis ter=
reantur· ⁊ illic ingredi non p̄ſumãt· Scđo ꝓpter
triūphi oſtenſioneꝫ· Cruces nanqꝫ ſunt vexilla
xp̄i ⁊ ſigna triūphi ſui · Merito ergo vt oñdaẗ
ꝙ locꝰ ille xp̄i dominio ſubiugatus eſt ibidē cru
ces depinguntur· nã et apud imperialeꝫ magni
ficentiã obſeruaẗ vt aliqua ciuitate ſibi tradita
imꝑiale vexillū in ea erigaẗ· Et in huiōi figura
tione dicitur geñ· xxviij· ꝙ iacob lapidē quē ſup
poſuerat capiti ſuo erexit in titulū· videlicꝫ in ti
tulū preconialē· memorialē· ⁊ triūphalem· Ter
cio vt earum inſpectores xp̄i paſſioneꝫ qua ſuã
eccleſiã ꝯſecrauit et paſſionis fidē ad memoriã
reducant Vñ in canticis Pone me vt ſignaculū
ſup brachium ⁊c̄· Duodecim v̄o luminaria ante
cruces ipſas poſitas ſignificant· xij· apoſtolos
qui per fidē crucifixi totū mundū illuminaue=
runt et quoꝝ doctrina tenebre fugate ſunt: Vñ
dicit beatꝰ berñ· Tota ꝓphecia vera eſt in fide
crucifixi· Et apl'us Nihil me iudicio ſcire inter
vos niſi iheſum xp̄m ⁊ hūc crucifixū· Cruces i=
gitur ꝑ quatuoꝛ eccleſie parietes illuminãtur ⁊
criſmate inunguntur qm̄ apoſtoli crucis miſte
rium p̄dicantes· fide paſſionis xp̄i q̄tuor mundi
climata illuminauerunt ad cognitōnem· inflam
mauerunt ad amorē· vnxerunt ad conſcientie ni
toreꝫ qđ per oleum· et ad bone fame odorē· qđ ꝑ
balſamū deſignaẗ· Adhuc poſt criſmationē alta
ris ipm̄ altare ⁊ eccleſia ornanẗ lampades accē
dunẗ· diciẗ miſſa in qua pontifex alijs veſtibꝰ v

tiẗ q̄ꝫ fuerit in aſperſione vſus· ꝑut in ſe· ti· dice
tur· Poſtremo notãdū ē ꝙ eccleſia diciẗ in ſan=
guine alicuiꝰ ꝯſecrari· Unde ſecundū pelagiū ⁊
nicolaum papã in martirio apl'oꝝ petri et pauli
eccleſia romana ꝯſecrata eſt· Conſecratur itaqꝫ
eccleſia vt p̄miſſum eſt et altare ꝑut in ti · ſe · et
cimiteriuꝫ ac alia ꝑut ſub ti· de ꝯſecra· dicetur
Et quãq̄ꝫ legaẗ in veteri teſtamēto templū ter
fuiſſe conſecratū· Primo in ſeptembri· Scđo in
marcio ſub dario· Tercio in decembri ſub iuda
machabeo· Eccleſia tamen ſemel ꝯſecrata nō ē
iteꝝ reconſecranda niſi fuerit execrata· qđ con=
tingit· Primo ſi fuerit conbuſta · ita vt parietes
oēs vel eoꝝ maior ꝑs fuerit defruſtata leuiẗ ·
c · xiiij · ꝓpe finem· Si enim ſolummodo tectum
vel aliq̄ eius ꝑs parietibus integris manentibꝰ
vel ſaltē in modica parte deſtructis ꝯbuſta fue
rit reconſecranda non eſt· Secundo ſi tota eccle
ſia aut eius maior ꝑs ſimul funditꝰ corruerit· ⁊
ex toto ſiue ex eiſdem· ſiue ex alijs fuerit lapidi
bꝰ reꝑata· Conſecratio etenim eccleſie maxime
in exteriori vnctione· ⁊ in lapidum ꝯiunctōne ⁊
diſpoſicōne conſiſtit· Si vero non ſimul ſed ſuc=
ceſſiue ꝑietes omnes ruerint ⁊ reparati fuerint
eadem cenſetur eccleſia· Ideoqꝫ non reconſecran
da· ſꝫ dumtaxat cum aqua exorcizata ⁊ miſſe ſo
lennitate eſt recōciliãnda· quanq̄ꝫ eam ꝯſecran
dam quidã ſcripſerint ſapientes· Tercō reconſe
crãda ē eccleſia ſi dubium ſit vtꝝ aliquãdo fue
rit cōſecrata· eo ꝙ ſup hoc nulla ſculptura nul=
luſqꝫ etiam vnicus teſtis de viſu vel etiam ꝯ au
ditu qui vt quidã dicūt ſufficeret extat· Altare
quoqꝫ ſemel ꝯſecratū recōſecranduꝫ nō ē· niſi il
lud execrari ꝯtingat· qđ fit primo ſi mēſa· i· ſu=
ꝑioꝛ tabula in qua fit pricipaliter ꝯſecratō mo
ta vl' i ſui forma mutata· vl' enoꝛmiter puta vl=
tra medietateꝫ fracta ſit· Enoꝛmitas tñ huiōi iu
re valet ad ep̄i arbitrium referri· Itemqꝫ maxi=
me ē ſi totã altaris ſtructura mota ⁊ reꝑata fue
rit· eccleſia tamē ꝓpter altaris vl' ſtructure mo
cionem vel fractioneꝫ reconſecrãda nō eſt· quia
alia ē altaris ꝯſecratio· et alia eccleſie ſic econ=
uerſo· Si eccleſia totaliter deſtructa altare non
leditur· eccleſia ip̄a reparata ſolū· et non altare
recōſecratur· quamuis tūc decens ſit illud aqua
exorcizata lauari· conſecrato tamē maiori alta
ri nihilominus alia minora altaria eccleſie con
ſecranda ſunt· quãuis quidã dixerunt ſufficere
in illius· conſecratione alia digito demonſtrari·
Si v̄o altare modicã exteriꝰ paciatur leſionem·
nō ob hoc ē reconſecrandū· Secundo reconſec̄=
tur altare ſi altaris ſigillū id eſt paruus lapis
cū quo ſepulchrū ſiue foramen in quo reliquie
recondūtur claudiẗ ſeu ſigillatur· motū aut fra
ctū ſit· ⁊ fit foramē ip̄m q̄nqꝫ in ſummitate ſtipi
tis· ⁊ tunc q̄nqꝫ aliud ſigilluꝫ non apponitur ſed
principalis menſa ſuppoſita loco ſigilli habetur
quandoqꝫ vero fit in p̄te poſteriori· et quandoqꝫ
in anteriori in quo etiam foramine in teſtimoniū
cōſecratiōis caute includi ſolēt lr̄e cōſecrantis

epiſcopi·continentes nomen eius et alioꝝ epi-
ſcoporuꝫ in conſecracione preſenciū ⁊ in cuius
ſancti honorē conſecrat̄ altare ⁊ etiā ipa eccl'ia
quando ſimul conſecrat̄ vtrūqꝫ·annū quoqꝫ ⁊
diem conſecrationis·Tercio reconſecrat̄ alta
re ſi iūctura qua ſigillū foramini vel eciaꝫ quā
mēſa ſtipiti vl' aliud ſigillū quā mēſa ipſa nō eſt
adheret mota·vel aliquis ex lapidib9 ipſius iū
cture ſeu ſtipitis mēſā vl' ſigillū tangēs mot9
vel fractus ſit·In coniunctione etem̄ ſigilli ⁊ fo
raminis atqꝫ mēſe ⁊ ſtipitis·ſeu ſtructure infe
rioris p̄cipue ꝯſecratio intelligit̄ Quarto recō
ſecrat̄ altare ſi ei vel ꝯiūctōni menſe ⁊ ſtructu-
re inferioris tantū fiat augmentū ꝙ priſtinam
formā amittat quoniā forma eſt eſſe rei·ꝓpter
modicū tamē additamentū non execrat̄·ſed tūc
ſacrum trahit ad ſe non ſacrum·dum tamen cō
iūctio menſe et ſtructure inferioris nō multū
immutetur·Quinto altare ſicut ⁊ eccl'ia ꝓpter
dubiū recōſecrat̄·Sexto altare viaticū ſi lapis
de ligno in quo inſertus eſt·qui quodāmodo ſi
gillū rep̄ſentat remoueat̄·⁊ in eodeꝫ vel in alio
ligno iterū reponat̄·nonnulli reconſecrandum·
alij vero ſolūmodo reconciliandum autumāt q̄ꝫ
uis autem illud ſepe iuſſu epi de loco ad locum
tranſferatur ⁊ ꝑ viā portet̄·ꝓpter qđ portatile
ſeu viaticū appellat̄·nō tn̄ ob hoc reconſecrat̄
aut reconciliat̄·Quid ſi calix conſecrat9 deau-
ratur·nūquid eſt recōſecrand9·⁊ videtur ꝙ ſic
quoniā nouus calix eſſe videt̄·nouū enim op9
videt̄ facere qui priſtinam opis facieꝫ immutat
et rēficit qui rei iam facte remediū facit·Siqui
dem ꝯſecratio in ſuperficie conſiſtit Et hinc eſt
ꝙ eccl'ie muris decruſtatis recōſecrandam eſſe
p̄dixi·contrarium tamen verū eſt·qꝛ nec ꝓpter
murorū dealbationē aut picturā·vel ꝓpter mo
dicum additamentum eccleſia recōſecranda eſt
vt iam dixi·cum em̄ ꝓpter hoc forma calicis nō
mutet̄·idem calix manet·quare reconſecrand9
nō eſt·ſicut et eccleſiā reparatam quoniā eadē
manet reconſecranda non eſſe p̄miſſum eſt·Si
vero forma prior immutaret̄ ſec9 eſſet·quoniā
forma dat eſſe rei vt dix·honeſtū tamē eſt·ꝙ
tum ꝓpter pollutarum manuum contactum·tū
ꝓpter prophane materie appoſitōeꝫ calix aqua
exorcizata lauet̄·priuſq̄ꝫ ibi ſacroſāctū corp9
⁊ ſāguis dn̄i īmolet̄·Premiſſo de conſecratōe·
aliqua de reconciliatione dicamus·Circa qđ no
tandum eſt ꝙ templū ſpirituale quod eſt homo
quandoqꝫ polluit̄·Unde in leuitico·xiiij·vir qui
fluxum ſanguinis patit̄ immundus erit·⁊ idem
in muliere fluxū ſanguinis mēſtrui vel alteri9
paciente vt ibidē in·c·xv·et ideo ibi pollutus ec
cleſiā ingredi ꝓhibeatur donec aqua lauaretur
et purificaretur·et numeri·xiiij·c·qui cadauer
mortui tetigerit immūdus eſt·vnde aſpergatur
aqua et ſic mundabitur·Et ꝓpheta·Aſperges
me dn̄e yſopo et mundabor·materiale etiā tem-
plum qđ eſt eccleſia teſtante papa greg·pollui
tur ⁊ leui·c·xv·Unī ꝓpheta·Polluerūt tēpluꝫ

ſanctum tuū ⁊c̄·⁊ hoc ſimilit̄ hodie aqua lauat̄
⁊ reconciliatur·Fit em̄ recōciliatō cū miſſe cele
bratōne ⁊ aque cum vino ſale ⁊ cinere ſolennit̄
bn̄dicte aſperſione·Nempe ꝑ ſalem diſcretio ꝑ
aquā populus·per vinū diuinitas·per cinerem
paſſionis xp̄i memoria·per vinū aque immixtuꝫ
vnio deitatis ⁊ humanitatis ſignificatur·Hec
ergo ſimul ponūt̄ ad notādū ꝙ ꝑpl'us diſcreta
memoria paſſionis xp̄i mundatus xp̄o adunat̄
Fit etiam ꝑ epiſcopū tantū·ſi ſit eccleſia ꝯſecra
ta·⁊ q̄nquam ipſe alteri coepiſcopo poſſit ſimul
totum ſcꝫ aque benedictionē ⁊ reconciliationem
vel ſolum aque benedictōnē·vel etiā tantū recō
ciliacōnem·aqua prius per ipſum benedicta cō
mittere·ſimplici tamē ſacerdoti neutꝝ cōmitte
re valet·niſi forte hoc ex priuilegio ſibi ꝯpetat
ſpeciali·Si vero eccleſia cōſecrata non ſit debet
ſtatim ſecūduꝫ ꝯſtitucioneꝫ greg·ix·aqua exor
cizata lauari·quā locionē quidā fieri poſſe aſtru
unt iuſſu tamen epiſcopi ꝑ ſimpliceꝫ ſacerdoteꝫ
cuꝫ fieri habeat cū aq̄ exorcizata q̄ fieri poteſt
per quemlibet ſacerdotē·Nonnulli vero eximie
auctoritatis periti ſcripſerūt quod ⁊ tuci9 eſt
hoc dumtaxat per ep̄m fieri nec per ſacerdotem
poſſe cōmitti nam canones aquam exorcizataꝫ
vocāt aquam cum vino ⁊ cinere ſolēniter bene
dictam·quod quidē verū eſt de eccleſia non con
ſecrata ad conſecrādū tamē deo dedicata·ſec9
em̄ eſt i ſimplici oratorio quod nec ſacer nec re
ligioſus loc9 eſt·vtpote ꝙ vnuſquiſqꝫ pro velle
vbi placet ordinat ſalteꝫ ad orandū·licet forte
non ſine dioceſani licencia ad celebrandū ⁊ pro
velle ad aliū vſum deputat locū ipſum·Eſt aūt
eccleſia reconcilianda in premiſſo canone·Itē
ꝓpter adulteriū ibi cōmiſſum ⁊ ꝓpter fornica
tōnem ⁊ generalit̄ cuiuſcunqꝫ ſemine·ſ·maris
⁊ femine·clerici vl' laici·heretici vl' pagani·na
turaliter ſiue innaturalit̄·ſtudioſe ⁊ peccādi li-
bidine ibi emiſſo fuerit polluta·etiā ſi vir ibi vxo
rem cognoſcat·quoniaꝫ licꝫ talis cōcubit9 ani
malis legittim9 ⁊ ꝯceſſus·nō tn̄ q̄ libet tempe
ſiue loco·quanq̄ꝫ multi in hoc ꝯtrarium ſenciāt
ſapientes·Secus aūt eſſe dicimus ſi quis forte
ibi in ſomnis polluatur Nam tūc anim9 magis
ꝑtuliſſe quā feciſſe dolend9 eſt·⁊ etiā in cuiuſ
cunqꝫ bruti animalis ſemine ibi emiſſo cū rōne
careat neqꝫ peccet·Reconciliat̄ etiā ꝓpter homi
cidium·ſiue cū ſanguinis effuſiōe·ſiue ſine quo
cunqꝫ modo ſtudioſe cōmiſſū·⁊ etiā citra homi-
cidium ꝓpter quemlibꝫ violentam ⁊ iniurioſam
humani ſanguis effuſionē ſiue ex vulnere·ſiue
abſqꝫ vulnere·ex naſo vel ore·Nam in veteri te
ſtamento leuit·xiiij·et·xv·c·ꝓhibitum fuit ſan-
guinem in templū fundi ⁊ ſemen emitti·⁊ talia
agentem ⁊ pacientē illud ingredi·Si aūt abſqꝫ
violēcia vel iniuria ex naſo vel ore vl' cicatrice
vel iniūctiōe aut etiā ex emoroidis vel mēſtruo
vel aliter naturalit̄ in eccleſia fluxerit·aut for-
te ludo vl' caſu fortuito elicit̄·aut ſi quodcunqꝫ
animal ibi occidit̄·vel q̄s ſubito ꝑ ſe ibi morit̄

Aut lapide vel ligno cadēte aut fulgure occidiť
propter hec quidem et ſimilia non reconciliatur
nec eciā ſi alibi vulneratus ad eccleſiā ꝯfugiēs
illic ſanguinē multo effuſo moriť. quoniā tunc
nō fuit homicidiū in eccleſia ꝑpetratū. Si vero
ecōuerſo in eccleſia vulneratus extra moriť. vł
etiā extra ſanguis ex vulnere fluit ſecꝰ ē. eciā
ſi intra eccleſiam ex vulnere ſāguis minime flu
xiſſet. quoniā ictus vulnerū attenduntur. ſed ⁊ ſi
ſupra tectū eccleſie ſanguis effunditur. aut ſe-
mē humanū emittitur quia ꝑ hoc extra ecclam
cōmittitur non reconciliatur. Ceterū ſi furtū
aut rapina in eccleſia cōmittitur de ꝯſuetudine
que i talibꝰ attēditur recōciliatur. Idēqꝫ i qlibꝫ
violencia abſqꝫ ſanguinis effuſione ibi cōmiſſa
fieri debere quidā affirmāt. cum illa fornicatio
ni equiparetur in iure. vt ſi ad eam confugiēs in
de ꝑ violenciam extrahatur vel ibi effractō cō
mittatur. vel eciā ſi preter ſanguinis effuſionē
rixa tumultuoſe agatur. vel ſi quis fracto oſſe
vel liuore ſecuto abſqꝫ ſanguine ibi grauiť ver
bereť vł ad mortem. vł ad mutilacionē ibi pre
ſencialiter ꝯdemnatus inde extrahitur. vt ad lo
cū execucōnis ducatur. Sed cū caſus iſti nō ſint
in iure exp̄ſſi neceſſe nō eſt eccleſiā ꝑ epm̄ ſolen
niter recōciliari. honeſtū tamen fore putamus
ꝑ ſacerdotē cum aqua exorcizata epiſcopi iuſſu
lauari. Itemqꝫ dicēdū videtur ſi eccleſia diu abſ
qꝫ tecto ⁊ ianuis plena forte letamine aliiſqꝫ
ſpurcicijs animalibus ⁊ naturali hoim vſui q̄ſi
diuerſorij locꝰ paſſim patuerit. nec eſſet forte
malum eam in tali caſu ſolenniter ꝑ epm̄ recon
ciliari. Si aūt aliquis extra eccleſiā occiſꝰ mox
infra eccleſiam inferť. occiſor vero vel aliꝰ mor
tuū fore non credens corpori adhuc calido pla
gam infligit ex quo ſāguis fluit reconcilanda
eſt tum ꝓpter horrorē ⁊ abhominatōnē. tū ꝓpť
violenciā et peccandi volūtatē. quamuis enim
homo mortuus nō ſit homo. humanꝰ tamē ſan
guis eius ꝑ violēciam ē ibi effuſus. Nā ⁊ ipſi ca
daueri violencia horror et iniuria irrogantur.
Secꝰ aūt eſt ſi naturaliť mortuꝰ in corpis obſe
quiū ⁊ honorē in eccl'a demēbretur vł euiſcere
tur vt forte ps ibi ⁊ pres alibi ſepeliať. Recon-
ciliatur etiā eccleſia in qua īfidelis vel etiā pub
lice excōicatus ſepultꝰ eſt ⁊ tunc parietes ſunt
abradendi. Sane in p̄miſſis caſibꝰ i quibꝰ eccle
ſia reconciliatur requiriť vt factū inducēs recō
ciliatōnē publicū ſaltē ꝑ famam exiſtat. ſcanda
lum eī ⁊ horror atqꝫ abhominacio de turpitu-
dine ⁊ peccato atqꝫ violencia in ſacro loco ſiue
in eccleſia ꝯmiſſis. vbi delictoꝝ venia poſtulať
vbi eſſe debet tutela refugij. vbi ꝑmolať ſaluta
ris hoſtia ꝓ peccatis leuiti. xiiij. c. vbi etiā cōfu
gientes ſaluātur ⁊ deo laudes exoluūtur recō
ciliatiōnē inducūt. ⁊ etiā ꝓpoſitum ⁊ voluntas
mortaliter ibi peccantis. Si vero occultū ſit. re
conciliari neceſſe non eſt. quoniam eccleſia cū
ſancta ſit coinquinari nō poteſt ꝑmo ipſius loci
ſāctitas infamiā loci abolet. q̄zuis in hoc quidā

ꝯtrariū ſenciant vt ſaltē oculte. ita vt delinquē
tes non probanť ſit reconcilianda. ſit tamen re
conciliatō ad exemplū ⁊ terrorē vt videlicet vi
dentes eccleſiā que nullo peccauit propter pec
catum alterius lauari et purificari exiſtiment
quantū ꝓpter ſuoꝝ delictoꝝ expiatōnē ſit la-
borandum. Cimiteriū quoqꝫ in quo paganꝰ vł
excōicatus ſepultus eſt reconciliandū eſt. oſſi-
bus tn̄ ſepulti ſi ab oſſibꝰ fideliū diſcerni potue
runt inde priꝰ eiectis Reconciliatur. Etiā in pre
miſſis caſibꝰ in quibus eccleſia recōciliať. cimi
terium eī eiſdē priuilegijs quibꝰ ⁊ eccl'a gau-
det. ꝓut ſub ti. de vnctionibꝰ dicetur. Nam ex
quo benedictū eſt ſacer locꝰ eſt. ⁊ recōciliatur
ꝑ epiſcopū ſicut eccl'a per aſperſionē aque ſolen
niter cum vino ⁊ cinere benedicto. Illud autem
notandū eſt ꝙ in quacunqꝫ parte eccleſie vel ci
miterij violencia ſeu pollutō cōmittatur verun
qꝫ et etiam q̄libet ipſorū ptes ꝓpter cōnexitatē
violate intelliguntur hoc hodie i pte correctum
eſt ꝑ dominū bonifaciū de con. c. j. in. vj. li. Et ſi
eī conſecrationes eccl'e altaris ⁊ cimiterij ſint
diuerſe. omniū tamē vna ⁊ eadē eſt emunitas
que non eſt ad alterū eorū tantū vel ad alteriꝰ
angulum reſtringenda. qd verum eſt ſi eccl'a ⁊
cimiterium ſunt coniūcta. Si eī vnū a reliquo
diſtet. bene poteſt vnum ſine reliquo violari. Si
igiť altero eoꝝ violato ſeu polluto eciā aliud
violatum et pollutum eſt pari ratione. Altero
tamen eoꝝ reconciliato vtrunqꝫ intelligiť recō
ciliatum. quoniā nihil tam naturale ē q̄ꝫ vnum
quodqꝫ eo genere diſſolui quo ligatū eſt et par
eſt ius ligandi atqꝫ ſoluendi. et ſic violato vel
polluto cimiterio ſufficit eccleſiam reconciliari
Nonnulli tamē ſimpliciter aſſerūt ꝑ vnius vio
lationem nequaq̄ꝫ alterū violari. ⁊ ꝑ ꝯſequens
quodlibet eorū debere ſpecialiť recōciliari. qui
bus tamē pontificialis libri obuiat auctoritas
in quo ſpecialis forma recōciliacōnis cimiterij
non habetur. Deniqꝫ ſi eccl'a vel cimiteriū aut
aliud quodcunqꝫ ꝑ epm̄ excōicatū conſecratur
ſeu benedicatur. talia recōciliacione nō egent
quoniam ſacmēta a talibꝰ in forma eccleſie col
lata vera quidē ſūt vt dicetur in ꝓhemio quar
te partis. Verū cum ſicut p̄miſſum eſt excōicati
ſunꝰ cimiteriū ⁊ eccleſiam ꝓphanet. multo qui
dem magis exteriora ſacmēta et benedictōnes
que ꝑ manus et os excōicati tranſeunt. ⁊ ꝑfici
untur q̄ntū ad eoꝝ merita ptinet cōtaminari et
coram deo fetere videntur. ideo honeſtū ē ꝙ re
concilientur priuſq̄ꝫ fideles talibus ſacris vtā
tur ꝓut ſacrū canonū lectē edocet euident. Ait
eī dn̄s ꝑ ꝓphetā. Maledicā bn̄dictōnibꝰ vrīs

De altaris conſecratione.

Non ſolum eccleſia. verū etiam altare
conſecratur. ⁊ hoc ꝓpter tria. Primo
ad ſacramentū deo ibi offerēdū. gen.
viij. Edificauit noe altare dn̄o et tol-
lens de cunctis volucribus ⁊ pecoribꝰ mundis

obtulit ſup altare ·Hoc autem ſacramentū eſt
corpus ⁊ ſanguis xp̄i qḋ in memoriā paſſionis
dominice imolam⁹·iux̄·illud·Hoc facite i meaʒ
cōmemorationem·Secundo ad nomen dei ibi in
uocandum·Vnde geñ·xij·Edificauit abrahā
altare deo qui apparuit ei ⁊ inuocauit ibi nomē
domini·Hec autem inuocatio que fit ſup altare
ꝓprie dicit̄ miſſa·Tercio ad cātandū·ecc̄·xlvij·
Dedit illi contra inimicos potenciā·⁊ ſtare fe=
cit contra altare cantores ·⁊ in ſono eorū fecit
dulces modulos·Sane hoc modo ⁊ ordine con
ſecracio altaris fit·In primis nanqʒ pontifex in
cipit·Deus in adiutoriū meum intēde·Poſtmo
dum benedicit aquā·deinde in quatuor cornub⁹
altaris cōfigurat quatuor cruces cū aqua be=
nedicta·Conſequēt circuit altare ſepcies et ſep
cies menſā altaris cuʒ aſperſorio de yſopo aqua
benedicta aſpergit·Eccleſia quoqʒ iteꝝ aſpergi
tur et aque reſiduū ad baſim altaris funditur·
Deinde in quatuor angulis ſepulchri inq̄ reli
quie recondi debent q̄tuor cū criſmate fiūt cru
ces ⁊ ponūtur reliquie in capſella cū trib⁹ gra=
nis thuris·⁊ ſic recondūtur in ſepulchro·Dein
de ſupponitur eis tabula cū ſigno crucis facte
in medio confirmata·Poſtmodū lapis qui men
ſa dicit̄ ſup altare adaptat̄·⁊ adaptat⁹ vngit̄
cum oleo in quinqʒ locis·⁊ eodē modo inungit̄
poſtea criſmate ſicut de oleo dictū eſt·Cōfirma
tur etiā altare in fronte cruce criſmatis·⁊ ado=
letur incenſum in quinqʒ locis·Poſt hoc altare
tegitur ⁊ mūdis pannis induit̄·⁊ demum ſuper
illud ſacrificiū celebrat̄·Nunc ſeriatim ſingl'a
ꝑmiſſa proſequamur·Primo igit̄ notanduʒ eſt
ꝙ altare criſmatis vnctōne ⁊ benedictōne inter
ueniente conſecrat̄ ⁊ lapideū ſolū·Vnde ponti=
fex ſtans incipit·Deus in adiutoriū meum intē
de·quia ipſe dominus ait·Sine me nihil poteſtis
facere ⁊ quia hec dedicatio ſignificat baptizan
dos qui ꝑcepta fide ad pugnam ſe preparāt·et
qui adhuc ſūt inter ſuſpiria ⁊ i certo certamine
conſtituti·ideo non dicit̄ alleluia·qui enī bapti
zati non ſūnt·laudib⁹ angelorū digni non ſunt
Vnde thobie penult̄·Et i plateis eius alleluia
cantabit̄·Poſt cōpletā vero eccleſie vel altaris
conſecracionē cantat̄ alleluia ·quoniā excluſa
demonū fantaſia deus ibi laudabit̄·Nam ⁊ xp̄s
ad araʒ crucis accedēs ad trinitatis gloriā ma
nifeſtandā mortem ſoluit·ſed alleluia dūtaxat
poſt reſurrectōnem cantauit·Secundo cū aque
benedictōnē notādū eſt ꝙ huius aque exorciza
cio fit ad effugandū inde inimicum·In qua bn̄=
dictōne quatuor neceſſaria ſūt·vicʒ aqua·vinuʒ
ſal·⁊ cinis·Et hoc ꝓpter tria·Primo quoniam
quatuor ſunt que inimicū expellūt·Primum eſt
lacrimarum effuſiō que per aquā·Secundū eſt
ſpiritualis exultacio que p vinū·Terciū matu
ra diſcrecio que p ſal·Quartū ꝓfunda humili
tas que p cinerē ſignificat̄·Aqua igit̄ eſt peni
tencia vinū mentis exultacō·ſal ſapiencia ſic in
precedenti titulo probatum eſt·cinis penitencie
humilitas·Vnde de niniuitis dicit̄·quia rex ipſe
ſurrexit de ſolio ſuo·⁊ indutus eſt ſacco ⁊ ſedit
in cinere·Hinc ⁊ dauid inquit·Quia cinerē tā=
quā panē manducabaʒ ⁊c̄·Hinc ⁊ abrahā·Lo
quar inquit ad dominū meum cū ſim puluis et
cinis·Secūdo modo aqua eſt popul⁹ ſeu huma
nitas·quia aque multe pópuli multi·Vinū dei=
tas·Sal doctrina diuine legis q̄ eſt ſal federis
Cinis qui cōſumat memoriā dominice paſſionis
Vinū aque mixtum xp̄s deus ⁊ homo·Per fi=
dē enī dn̄ice paſſionis q̄ p doctrinā diuine legis
habetur·Populus per aquā ſignificatus p fi=
dei vnionem coniungit̄ capiti ſuo deo ⁊ homini
Tercio modo pōteſt dici ꝙ hec aqua benedicta
ſpiritū ſanctū ſignificat·ſine cui⁹ flacione nihil
vnquaʒ ſanctificatur·⁊ ſine cuius gracia nō fit
remiſſio peccatorū·Qḋ ſpiritusſanct⁹ aqua vo
cet̄ ipſa veritas oſtēdit dicēs·Qui credit in me
flumina de ventre eius fluent aque viue qḋ euā
geliſta exponens dixit·Hoc aūt dixit de ſpiritu
ſancto quem accepturi erant credentes in eum
Et nota ordinē ſacramēti exteri⁹ aqua interi⁹
ſpiritu eccleſia conſecratur·Hoc eſt enī ꝙ dn̄s
ait·Niſi quis renatus fuerit ex aqua ⁊ ſp̄ūſan=
cto ⁊c̄·Ecce aq̄·ecce ſp̄ūs·In baptiſmatis enī
ſacramento nec aqua ſine ſpiritu·nec ſp̄ūs ē ſine
aqua·quod quidem ipſe ſp̄ūs ſanctificabat qui
in prima mundi creatōne ferebat̄ ſuper aquas
Hac ergo aqua ⁊ ip̄m altare ⁊ totum interius
templū quando illud ſimul ⁊ altare dedicantur
aſpergit̄·Licet igitur ſp̄ūs ⁊ aqua ad baptiſmi
et conſecracōnis eccleſie ꝑfectōneʒ ſufficerent
tamē ſancti patres qui hoc conſtituerūt volue
runt nobis ſatiſfacere·non ſolum in his que ad
virtutem verū etiā in his que ad ſanctificacio=
nem ꝑtinent ſacr̄menti·Ideoqʒ appoſuerūt ſalem
vinum·oleū·cinerem·et criſma·Non enī criſma
vel oleū habuit philippus quādo eunuchū bap
tizauit·act·octa·c·Alterū ergo horū deeſſe nō
debet ⁊ ſimul commiſceri debent·qꝛ populus dei
qui eſt eccleſia ſine his ſimul iunctis neqʒ ſancti
ficatur neqʒ a peccatis ſoluit̄ de hoc etiā tange
tur ſub ti·de cōſecra·De aqua quidē manifeſtū
eſt·quia niſi quis renat⁹ fuerit ⁊c̄·De ſale etiā
quia ſine fidei condimēto qḋ in ſale ſignificatur
nemo vnquaʒ ſaluare poterit quantūcūqʒ aqua
baptiſmatis aſpergatur·De vino quoqʒ per qḋ
ſp̄ūalis diuine legis intelligencia deſignat̄·Vn̄
dominus in nupcijs aquā in vinū conuertit·Si
quis aſperſus non fuerit ideſt quicūqʒ de eo nō
biberit ·vel ꝓpinantibus non crediderit ad vite
eterne beatitudinem nō ꝑueniet·Cineris etiam
aſperſio per quā penitēcie humilitas intelligi=
tur tam neceſſaria eſt vt ſine ea nō fiat in adul
tis remiſſio peccatorum·per ipſā enī venitur ad
baptiſmū ⁊ ipſa eſt ſingulare refugiū peccato
ribus poſt baptiſmū·Vnde ⁊ non inmerito bap=
tiſmus vocat̄ dicēte domino in euāgelio de ioh·
quia venit in vniuerſā regionē galilee ꝑdicans
baptiſmum penitencie ⁊ remiſſionē peccatorum

Et notea quatuoꝛ eſſe genera aque bñdicte deq̃
i pte quarta dicet̃ ſub ti · de aque bñdicte aſper
ſiõe · Hijs omnibꝰ permixtis pontifex quatuoꝛ
cruces cū aqua ipa in quatuoꝛ coꝛnubꝰ altaris
⁊ vnā in medio facit · Quatuoꝛ cruces repñtāt
quadruplicem caritatem quā hij qui ad altare
accedūt habere debent · ſcꝫ vt diligant deū ſeip
ſos amicos ⁊ inimicos · De quibus quatuoꝛ coꝛ
nubꝰ caritatis dicit̃ geñ · xxviij · Dilataberis ad
oꝛientem ⁊ occidentē · ſeptemtrionē ⁊ meridieꝫ
Et ideo quatuoꝛ cruces in quatuor coꝛnubꝰ fi
unt ad deſignādū ꝙ xp̄s ꝑ crucē quatuoꝛ mūdi
partes ſaluauit · Secūdo fiūt ad ſignificandū ꝙ
quatuoꝛ modis cruceꝫ domini poꝛtare debemus
ſcꝫ in coꝛde ꝑ meditacionē · in oꝛe ꝑ confeſſionē
in coꝛpoꝛe per moꝛtificationem et in facie ꝑ aſſi
duam impꝛeſſionē · Crux in medio altaris ſigni-
ficat paſſionem quam xp̄s in medio terre ſubijt
per quā operatus eſt ſalutē in medio terre ideſt
i iherusalē · Deinde ſepcies altare pōtifex circu-
it · Primo ad ſignificandū ꝙ ipe debet curā pꝛo
omnibus impendere ⁊ vigilanciam habere · que
ꝑ circuitū deſignatur · Vñ tunc cantat̃ · Inuene-
runt me vigiles qui circuiebant ciuitatē · Debet
eñ ſollicite vigilare ſuper greges ſibi cōmiſſos
Nam vt ait gilbertus · Ridiculoſa res eſt ſpecu
latoꝛ cecꝰ · p̄curſoꝛ claudꝰ · pꝛelatus negligens
doctoꝛ inſipidus · ⁊ p̄co mutus · Secundo ſepte
nus circuitꝰ circa altare ſignificat ſeptē medi-
tacōnes quas circa ſeptemplicē virtutē humili
tatis xp̄i habere debemus ⁊ ꝑ ipſas circuire fre
quenter · Prima virtus eſt ꝙ de diuite factꝰ eſt
pauper · Secūda ꝙ in p̄ſepio poſitus · Tercia ꝙ
parentibus ſubditus · Quarta ꝙ ſub manu ſerui
caput inclinauit · Quinta ꝙ diſcipulū furem et
pꝛoditoꝛē ſuſtinuit · Sexta ꝙ ante iniquū iudicē
manſuetus ſtetit · Septima ꝙ ꝓ crucifigentibus
clemēter oꝛauit · Tercio ꝑ ſeptē circuitꝰ ſeptē
vie xp̄i ſignificātur · Prima fuit de celo in vterꝫ
Secunda de vtero in p̄ſepium Tercia de p̄ſeplo
in mūdum · Quarta de mūdo in patibulū · Quin
ta de patibulo in ſepulchꝛꝫ Sexta de ſepulchꝛo
in limbū · Septima de limbo in celum · Cōſequēt̃
ep̄s aſpergit altare · quid autē altare in templo
ſignificet apl'us dicit · Templū eñ dei ſanctū ē
qꝺ eſtis vos · Si ergo templū dei ſumus · altare
noſtrū eſt coꝛ noſtrū · Hoc eñ eſt coꝛ in homine
quod altare in templo · In hoc altari fit ſacrifi-
ciuꝫ laudis ⁊ iubilacōnis iuxta illud p̄s · Sacri
ficium deo ſpiritus cōtribulatus · In hoc altari
fit cōmemoꝛacio coꝛpꝛis ⁊ ſanguinis xp̄i · Hinc
pꝛeces ad celū aſcēdunt qꝛ ad coꝛ reſpicit deus
Hoc igit̃ altare aqua aſpergit̃ q̄ndo coꝛda ho-
minū ꝑ euangelicā p̄dicacōnem a peccatis mun
dant̃ · Nam et p̄dicacio aqua eſt · iuxta illud · Om
nes ſicientes venite ad aquas · Hac igitur aqua
ideſt euāgelica p̄dicacōne ⁊ ſancti ſpūs ſanctifi-
cacōne ⁊ altare coꝛdis ⁊ totus homo mūdatur
et ſanctificat̃ Conſecrat̃ etiā altare coꝛdis per
cōceptuꝫ timoris vt iniciet̃ ad bonū ⁊ ꝑ affectū
amoꝛis vt confirmet̃ in melius · Nam iniciuꝫ ſa
piencie timoꝛ domini · Sepcies aūt altare aqua
aſpergit̃ ad notandū ꝙ in baptiſmo ſeptē dona
ſpūſſancti tribuūtur · Per hoc etiam figuratur
ꝙ habere debemus memoriā dominice paſſiōis
Septē nāqꝫ aque aſperſiones fuīt ſeptē ſangui-
nis xp̄i effuſiones Prima fuit in circūciſiōe · Se
cūda in oꝛacōe quādo ſudoꝛ eius fuit ſicͭ gutte
ſanguis · Tercia in coꝛpꝛis flagellacōne · Quar
ta in capitis coꝛonacōne Quinta in manuū ꝑ-
foꝛacōne · Sexta in pedū cruci affixione · Septia
in lateris apercōne · Quidā vero ter aſpergunt ·
quia in ſancte trinitatis nomine baptizatur · vel
quia in eccleſia a peccatis cogitacōnis locucō-
nis ⁊ opꝛis emūdat̃ · Vñ ⁊ tunc miſerere mei di
citur · Fiūt inſuꝑ huiuſmodi aſperſiones ⁊ cum
aſperſorio de yſopo facto · ꝑ quā herbaꝫ que hu
milis ē xp̄i humilitas cōgrue deſignat̃ · quoniaꝫ
p̄dicte ſanguinis effuſiones facte fuerunt cum
yſopo humilitatis xp̄i ⁊ inextinguibilis carita
tis · quo aſperſa eccleſia catholica mūdat̃ · Hec
etiaꝫ herba naturalit̃ creſcit in petra ⁊ humili
tas nature creuit in xp̄o petra · Nā iuxta apl'm
petra autem erat xp̄s · Calide etiaꝫ nature eſt · et
xp̄i humilitas coꝛda frigida ad exercenda opa
caritatis accendit · Item eius radices ſaxa pene
trant ⁊ humilitas duricias abſtinencie confrin
git · Valet ad pectus ⁊ contra tumoꝛem · et hic
ſuꝑbie tumoꝛē ſanat · Item illa naſcit̃ et renaſcit̃
⁊ radicat̃ in terra · Vnde ⁊ ſi per eam tota fideli
um multitudo intelligi poſſit pꝛecipue tamē illi
per yſopum figurant̃ · qui in xp̄i fide radicati et
fundati ab eiꝰ amoꝛe euelli ⁊ ſeparari nō poſſunt
per quos quid melius q̄ꝫ epiſcopos et pꝛeſpite-
ros intelligere poſſumus qui quanto maioꝛē in
eccleſia obtinent dignitatē · tanto firmiꝰ xp̄i fi-
dei inherere debent · Per hos ſiquidē ſpergitur
aqua · per hos ⁊ ab hijs baptizantur xp̄i fideles
Hijs datum eſt ꝑficere baptiſmatis ſacramēta
Cuꝫ vero altare aqua aſpergitur ep̄us cantat ·
Domus mea domꝰ oꝛacōnis ē ⁊c̄ · Et iteꝫ · Nar
rabo nomē tuū fratribus meis · ⁊ quia ſine deo
nullum opus perficitur · in cōſumacōne oꝛat vt
exaudiantur ingredientes ibi beneficia petituri
Conſequenter quādo eccleſia ſimul ⁊ altare con
ſecrātur · tota eccleſia illa aqua aſpergitur ꝓut
in pꝛecedenti ti · tactū fuit · Quo pacto pontifex
ad altare cūm p̄s · accedit · ⁊ reſiduū aque refū-
ditur ad baſim altaris ſicut in veteri teſtamēto
reſiduū ſanguinis fundebatur ad crepitudinem
qꝺ idē eſt ꝙ baſis · ꝑ qꝺ ſignificatur qꝺ reſiduū
quod excedit vires humanas in tanto ſac̄mēto
deo cōmendatur qui eſt ſummus ſacerdos cuiꝰ
eſt alioꝛū ſacerdotū ſupplere defectum · Sepul-
chrū vero ſiue foꝛamen in quo reliquie recondi
debēt ſignificat vrnā aureā plenaꝫ māna que in
arca teſtimonij poſita erat pꝛout ſꝰ ti · de altari
dictū ē · Siquidē ſepulchꝛꝫ huiꝰ qꝺ a quibuſdaꝫ
confeſſio nūcupatur eſt coꝛ noſtrū · qꝺ quatuoꝛ
crucibꝰ de criſmate factis cōſecrat̃ · quia q̄tuoꝛ

ſunt virtutes in libro ſapieñcie deſcripte· ſcilicȝ
prudencia·fortitudo·temꝑancia·et iuſticia ·qui
bus cor nr̃m quaſi inungitur·dū ad ſuſcipiēda
ſecretoꝝ celeſtiū miſteria per donū ſancti ſpūs
preparatur·Fit autē ſepulchrū hoc quādoqȝ ex
ſuꝑiori parte altaris· ⁊ qn̄qȝ ex latere anteriori
Sane ſine ſanctoruȝ reliquijs aut vbi illi haberi
non poſſunt ſine corpore criſti nō fit cōſecracio
altaris fixi·ſȝ viatici vel portatilis ſic ·Reliquie
ſiquidem ſūt exempla vtriuſqȝ teſtamēti autori
tates·paſſiones martirū· ⁊ vita ↄfeſſorum que
nobis ſunt ad imitacioneȝ relicta·Hec in capſa
recōdim9 cū ad imitandū ea in corde retinem9
ꝙ ſi audim9 ⁊ intelligim9 et opa non facimus
magis eſt ad dampnacionē qȝ ad ſalutē quia nō
auditores legis iuſti ſunt apud deū ·ſȝ factores
tantum· Unde apoſtolus dicit· Imitatores mei
eſtote ſicͭ ⁊ ego xp̄i·Solemnis vero reliquiarū
deportacō fit ad imitacioneȝ eius qd̄ ſicut legiṫ
in exo· In arca teſtamenti erāt duo circuli aurei
totū lignū penetrātes ⁊ ꝑ eos vectes de lignis
ſethim deaurati imittebanṫ quib9 arca ferebaṫ
⁊ priuſqȝ pontifex intret eccleſiam circuit eam
cum reliquijs vt ſint illius eccleſie ꝓtectores·
Legitur qȝ tercio regū viij· capitulo ꝙ in tem
pli dedicacōne ↄgregati ſūt omnes maiores na
tu iſrahel cū principib9 tribuū· ⁊ duces familia
rū ad regē ſalomonē in iheruſalem vt deferrēt
archam federis domini·veneruntqȝ cūcti ſenes
de iſrahel·Sacerdotes autē intulerunt archam
federis domini in locum ſuuȝ in oraculū templi
in ſanctū ſanctorū ſbter alas cherubim· Siqui=
dē cherubim expandebāt alas ſuꝑ locuȝ arche·
et ꝓtegebant illam ⁊ vectes eius· Rex aūt ſalo
mon et omnis multitudo iſrahel que ad eū ↄue=
nerat gradiebatur cum illo ante archā· In cui=
us quideȝ rei teſtimoniū plati magnates ⁊ ppl̕i
alicuius ꝓuincie hodie ↄueniunt ad eccleſiaruȝ
dedicacionē ſequuntur ꝓceſſionaliter ↄſecran=
tem et reliquie per ſacerdotes ſub papilione ſeu
vmbraculo ſolēniter deportanṫ·Deinde pōtifex
priuſqȝ eccleſiā cum illis ingrediaṫ·ſermonē fa
cit ad populum·Nam ⁊ ſalomon archa deporta
ta ↄuertit faciem ſuam ⁊ bn̄dixit omni eccleſie
iſrahel· ⁊ ꝓ orantibus in eccleſia orauit· Om̄is
em̄ eccleſia iſrahel ſtabat ⁊ ait ſalomon·Benedi
ctus dominus iſrahel ⁊c̄·ꝓut legiṫ ibidē· Recō
duntur aūt reliquie ſanctorū cum trib9 granis
thuris i capſula quia exempla ſanctorū cū fide
trinitatis· ideſt patris ⁊ filij et ſpūs ſancti debe
mūs in memoriam retinere·Naȝ debemus cre=
dere vnū deum·vnam fidem ⁊ vnū baptiſma·qr
iuſt9 ex fide viuit ſine qua ſicͭ dicit apl̕us i mpo
ſibi le eſt placere deo · Suppoiṫ et adaptatur
ipi ſepulchro qdā tabula ſigno crucis ex criſ
mate roborata·Siquidē ꝑ criſma intelligiṫ ſpūs
ſancti donum quo tabula· ideſt caritas ſuꝑmun
gitur·quia cor noſtrū ad obſeruāda ſecreta ce
leſtia ſpūs ſācti gracia roboraṫ· Tabula ergo
hoc ſigno roborata reliquijs ſupponiṫ· quia per

exempla ſanctoꝝ caritās accēditur·que operit
multitudinē peccatoꝝ ſicut ⁊ tabula reliquias
opit· Unde apl̕us· Caritas dei diffuſa eſt in cor
dibus noſtris ꝑ ſpūm ſanctum qui datus eſt no
bis·Hec aūt tabula ſiue lapis cōtinet·ſiue diciṫ
ſigillum ſepulchri ſicut ait alexander papa·iij·
Poſtea vero lapis qui mēſa altaris diciṫ ſuper
altare adaptatur·per quē ꝑfectōnem ⁊ ſolidita
tē noticie dei poſſum9 intelligere· qui nō ꝓpter
duriciem ſed ꝓpter ſoliditateȝ fidei lapidea eſſe
debet· ſicut dominus ait petro· Tu es petrus et
ſuꝑ hanc petrā ſcȝ hāc fidei firmitatē edificabo
eccleſiaȝ meā·Sicut em̄ menſa ↄfirmatio ⁊ ꝑfe
ctio altaris eſt·ita noticia dei ↄfirmacio et ꝑfe=
ctio eſt omniū bonoꝝ·Un̄ dic ̄e in ſapia ad deuȝ
Noſcere em̄ te cōfirmata iuſticia eſt et noſcere
iuſticiā tuā ⁊ virtutē tuaȝ radix eſt immortalis
Et dominus ꝑ iheremiā·In hoc gloriet̄ qui glo
riatur ſcire et noſſe me·Vel per ipſū lapidē xp̄s
intelligiṫ· de quo dicit apl̕us·Ip̄o ſūmo angu=
lari lapide xp̄o iheſu· Per lapidē quidem xp̄i hu
manitas deſignaṫ· de quo in dan̄· legiṫ ꝙ lapis
abſciſus eſt de mōte ſine manib9· qr xp̄s de bea=
ta virgine que ꝓpter eminenciā virtutū mōs di
ciṫ·ſine virili ſemine mirabiliter eſt natus et fa
ctus in mōtem magnū totū repleuit orbem ter
rarū de quo etiaȝ ꝑ p̄s·dicitur·Lapidem quem
reprobauerūt edificantes hic fact9 eſt in caput
anguli·quoniā xp̄s quē edificātes·ideſt iudei re
probauerunt dicētes·Nolumus hunc regnare
ſuper nos·hic fact9 eſt in caput anguli·quia ſicͭ
ait apl̕us·Exultauit illū deus et dedit illi nomē
⁊c̄·vel ꝑ lapidē caritas intelligiṫ vt p̄miſſuȝ eſt
qui debet eſſe magnus ⁊ latus· quoniā latū eſt
mandatū caritatis quod etiā ad inimicos exten
ditur iuxta p̄ceptum domini·Diligite inquit ini
micos veſtros·Nō ergo vnguntṫ altaria niſi la
pidea quia xp̄s per altare ſignificatus eſt lapis
excreſcens in montem vt dictum eſt·ipe ē mōs
pinguis oleo leticie pre ↄſortibus vnct9·Verū
tamē in exo·legiṫ·dominū p̄cepiſſe fieri altaria
de lignis ſethim que ſunt imputribilia et altare
lateraȝ ligneū eſt·Salomon quoqȝ fecit altare
aureū ꝓut legiṫ tercio regū·vij·c· ſȝ illa facta
ſunt in figura·Et in comitatu ꝓuincie in caſtro
ſancte marie de mari eſt altare terreum qd̄ ibi
fecerunt maria magdalena et martha ⁊ maria
iacobi et maria ſalome·Poſt hoc aſperſo altari
et cum aqua baptizato·reſtat vt oleo ⁊ criſma=
te liniaṫ·Ep̄s em̄ ſuperinfundit oleum et criſma
et cantaṫ·Erexit iacob lapidem in titulū ſūdens
oleū deſuꝑ·Illa em̄ eccleſia fuit titulus aliarum
qr de ſyon exiuit lex ⁊ verbū dn̄i de iheruſaleȝ·
Faciēs primo ſuꝑ illū quinqȝ cruces ex oleo īfir
morū ſcd̄m ordineȝ romanū Secundū quaſdam
vero alias eccleſias de vtroqȝ oleo vnā in me=
dio ⁊ q̄tuor in cornubus·poſtea eodē modo tori
dem ex criſmate·Sane ꝑ oleū ſpūſſancti gracia
intelligiṫ· de quo dicit yſaias ꝓpheta·Cōputre
ſcet iugum a facie olei·quia ſicut epiſcop9 oleū

infundit ſuper altare· ita criſtus qui eſt ſumm9
pontifex effundit graciã ſup altare noſtꝝ· quia
ipſe eſt diſtributoꝛ omniũ graciaꝝ per ſpiritu3
ſanctum ſicut dicit apl'us· Alij daẽ ſermo ſapie
Alij ſermo ſciencie· Alij fides· Alij gr̃a ſanita
tum ⁊c̃· Et ſicut ꝑ oleum ep̃us purificat menſã
altaris· ita et ſp̃uſſanctus purificat coꝛ noſtrũ
ab omnibus vicijs ⁊ peccatis· Xp̃s quoq3 oleo
fuit vnctus· nõ quidem viſibili· ſ3 inuiſibili ideſt
gracia ſpiritusſancti· Vnde dauid· Vnxit te de9
deus tu9 oleo leticie ⁊c̃· ideſt pluſq̃3 om̃es ſan=
ctos qui fuerũt ꝑticipes gracie eius ideſt criſti
Vnde vnctõ exp̃ſſus ↄuenit xp̃o quã alijs· quia
pꝛe omnibus alijs vnxit eum ad habendũ pleni
tudinẽ honoꝛũ· ideoq3 interpꝛetaẽ vnctus · Vn
ctio quoq3 ex oleo miſericoꝛdiã ſignificat· iux=
ta illud euãgelij· Vnge caput tuũ oleo· ⁊ faci
em tuã laua q2 ſicut oleũ in liquoꝛib9· ita ⁊ mi=
ſericoꝛdia in bonis operibus ſupioꝛ eſt· quecũq3
eñ liquoꝛe3 oleo ſupinfundas illud ſemp deſup
natat· De miſericordia vero ſcriptũ eſt· Suauis
dominus vniuerſis ⁊ mi· e· ſ· o· o· e ⁊ miſericoꝛ=
dia ſuperexaltat iudiciũ · Hoc igiẽ oleo limaẽ al
tari coꝛdis nr̃i· vt ſemper miſericoꝛdie memoꝛes
aſperſionis aq̃ ⁊ generatõnis baptiſmi effectũ
non amittamus· Quinq3 cruces de oleo ſignifi
cãt q̃ memoꝛiaꝫ quiq3 paſſionũ xp̃i quas ꝑ nob
in cruce ſuſtinuit ſemp habere debem9 Ipe nãq3
quinq3 plagas ſuſtinuit· ſc3 in manibus· in pedi
bus ⁊ in latere· Deſignant etiã quiq3 ↄpaſſiões
miſericordie que nobis ſunt neceſſarie· Neceſſe
eñ eſt vt homo miſeriatur xp̃o paſſioni eius cõ
paciendo· Vñ iob in pſona xp̃i· Miſeremini mei
miſeremini mei ⁊c̃· Opoꝛtet etiã vt hõ miſereaẽ
pꝛoximo cui9 mala videt· Vnde in eccleſiaſticõ
Miſeracio hominis circa ꝑximũ ſuũ· Et ſibiipſi
⁊ hoc tripliciẽ ſc3 ꝑ omiſſis plangẽdo illa· Vnð
ihere· Nullus ẽ qui agat penitenciã ſup peccato
ſuo dicẽs quid feci ꝑ omiſſis· Vnde pſa· ve mi=
hi quia tacui ideſt q2 nõ ſũ locut9· quaſi diceret
quia omiſi bonũ quod facere potui Et pꝛo bonis
minus purefactis· Vnde luc· Cum bona omnia
fecerimus dicamus q̃ ſerui inutiles ſumus ⁊c̃·
q̃ſi diceret bona fecim9 nõ bene· nõ pure ⁊ ideo
inutiliter fecimus· ſicut faciẽs elemoſinã ad va
na3 gloꝛiã bonum facit· ſed non bene· non pure
De hac triplici miſeratiõne dicit ecc̃· Miſerere
aĩe tue placens deo· q2 vera cõpaſſio mẽtis debet
eſſe cum exhibicõne opis· ideo bis fiũt cruces
primo de oleo· poſtmodũ de criſmate· Vnde p̃s·
Beatus qui miſereẽ et comodat· qui mẽte miſe
retur et comodat ope· Et qm̃ nõ ſufficit habere
compaſſionẽ in mente cum boni opis exhibicõe
abſq3 odoꝛe bone fame iuxta illud euãgelij Sic
luceant opera veſtra vt gloꝛificeẽ de9· et ideo
fiũt cruces de criſmate qð conſtat ex balſamo
et oleo balſamũ qñ'dẽ ꝑpter bonã famam· oleũ
ꝑpter claritatẽ ⁊ nitoꝛẽ conſciencie quẽ habere
debemus· iuxta illud apl'i· Gloꝛia noſtra hec eſt
teſtimoniũ cõſciẽcie noſtre· Tunc aũt balſamũ

oleo recte coniungiẽ quando bonus odoꝛ miſeri
coꝛdie addiẽ· Rurſus per quinq3 cruces de oleo
et criſmate quinq3 ſenſus coꝛpoꝛis noſtri intelli
gũtur· qui duplicanẽ ⁊ in denariũ ſurgũt quia
quiq3 ſenſibus coꝛpis bñ vtendo ⁊ noſmetipſos
cuſtodim9· ⁊ alios exemplo et doctrina noſtra
in bono ope confirmamus· Vnð ille bon9 nego
ciatoꝛ gloꝛiabaẽ dicẽs· Ecce alia quinq3 ſuplu
cratus ſum · Du3 aũt fiunt ille p̃miſſe inunctio
nes cantatur· vnxit te de9 de9 tu9· quod de xp̃o
dictum eſt· Ter ergo altare inũgitur· bis oleo
tercio criſmate· quoniã eccleſia fide· ſpe· et cari=
tate· que maioꝛ eſt ceteris inſigniẽ· Et dum criſ
ma infundiẽ cantaẽ· Ecce odoꝛ filij mei ſicͥ odoꝛ
a· p· Hic ager eſt eccleſia que floꝛibus vernat
virtutibus ſplendet· opibus fragrat· vbi ſũt ro
ſe martirũ· lilia virginũ· viole cõfeſſoꝝ· ⁊ vires
incipienciũ· Poſt vnctõnẽ adoleẽ incenſũ· quod
deuocõnem oratõnis ſignificat· Qui eñ habet
ſepte3 dona ſpiritusſancti et aſſimulat9 eſt deo·
deuotam poteſt illi offerre orationẽ cui9 habet
ſimilitudinẽ In quinq3 locis adoletur· videlic3 in
quatuoꝛ angulis· ⁊ i medio quia ſic quinq3 ſen=
ſus coꝛpis exercere debem9 vt fama boni opis
noſtri vſq3 ad pꝛoximos extẽdatur· de qua dicit
apl'us· Criſti bonus odoꝛ ſum9 in omni loco· Et
in euãgelio· Sic luceat lux veſtra ⁊c̃ ad hoc in
cenſi frequentatõ eſt ↄtinua xp̃i ſacerdotis atq3
pontificis pꝛo nobis apud deũ patrẽ interpella
cio· Crucem cum incenſo facere eſt eius paſſiõ3
patri oſtendere· et ipſũ ꝑ nobis interpellarẽ · In
cenſũ copioſe in medio ⁊ in angulis cõburere
eſt oꝛatõnes ꝑ iherosolimã ⁊ in vniuerſali eccl'a
multiplicare· Conſequenter altare cum ſigno
crucis confirmaẽ dicẽdo· Confirma hoc de9 ⁊c̃·
que confirmacio ex criſmate a pontifice in frõ=
te lapidis facta ſignificat confirmatõnem que
quotidie fit a ſpiritu ſancto ꝑ caritatẽ i altare
coꝛdis· vt nulla tribulacõ coꝛ noſtrũ a caritate
dei valeat ſepare· Vñ dicebat apl'us · Quis ſe=
pabit nos a caritate xp̃i· tribulatio an anguſtia
⁊c̃· ⁊ ſubiũgit· gloꝛia pr̃i· vt laus trinitati· cãte
tur· Vltima altaris benedictio ſig̃ficat illã fina
lem benedictõnẽ quãdo diceẽ· Venite benedicti
patris mei ⁊c̃· Deniq3 altare linteo candido ex
tergitur ad notandu3 q̃ coꝛp9 noſtrũ caſtitate
vite debem9 mũdare· Deinde bñdicunẽ vaſa veſ=
tes ⁊ lintheamia diuio cultui deputãda· Nã ⁊
moyſes ꝑ· xl· dies edoct9 ẽ a dño facere linthe
amina ⁊ oꝛnamenta in templo neceſſaria· Nã pe
vtẽſilia bñdicere eſt opa noſtra ad deũ referre
Poſt hoc altare albis ⁊ mũdis pannis veſtitur
de quo ſub ti· de altari dictũ eſt· Poſtremo oꝛna
tur eccleſia et accenduntẽ luminaria· Tunc eñ
opera iuſtoꝛũ ſplendeſcent· tunc fulgebunt iuſti
et tanq̃3 ſancti· in arũ· diſcurrẽt· Et inde ſuper al
tare hoc oꝛdine ↄſecrãto miſſa celebraẽ ⁊ ſacri
ficium altiſſimo offereẽ· illud vic3 de quo ꝓpheta
ait · Sacrificium deo ſp̃us contri· ⁊c̃ · ꝑut diceẽ
i ꝓhemio q̃rte ptis· Nõ eñ fieri debet ↄſecratio

ſine miſſa ſcõm gelaſiũ papã quia tunc reuelat
ſacramentũ quod etiã angelis ab inicio fuit ab
ſconditũ. Et attende quomiã i aſperſiõe baſilice
pontifex lineis dũtaxat et minoꝛib9 vtitur in=
dumentis. ſed in miſſa veſtib9 oꝛnat põtificali=
bus ⁊ p̃ciosis recolens q̃ legalis põtifex in li=
neis ſãctuariũ expiabat. ⁊ p9 lot9 i põtificalib9
in olocauſtũ arietem offerebat. ſꝫ quia in eiſdeꝫ
lineis hircum emittebat poſt expiacõnem. ideo
etiã in conſecracione foncium et imerſione cate
cuminoꝛũ vbi peccata eoꝛũ tranſferunt. quidã
vtunt ſimplicibus ⁊ lineis indumẽtis

De cõſecracionibus et vnctionib9

Legitur dominũ precepiſſe moyſi vt cõ
ficeret criſma. quo vnguento vnge=
ret tabernaculũ in dedicacione et ar=
cham teſtamẽti mẽſamqꝫ cum vaſis.
et quo ſimiliter ſacerdotes et reges inungerent.
Moyſes eñ nõ legit fuiſſe vnctus niſi vnctiõe
ſpũali ſic ⁊ xp̃s. Voluit itaqꝫ xp̃s nos vnctione
materiali inungi vt in illa ↄſequamur ſpũalem
et ideo pia mater eccl'ia diuerſas exhibet vnctõ
nes. de quibus hic aliqua ꝑſtringam9 dicentes
Primo quid huiuſmodi ſignificẽt vnxiões. Scdo
ex quibus fiant. Tercio de vnctõe baptizãdoꝝ
Quarto de vnctione baptiſatoꝛũ que per ep̃um
fit in frõte. Quito de vnctõne oꝛdinãdoꝝ. Sex=
to de vnctõe ↄſecrandoꝝ ep̃orum ⁊ principuꝫ.
Septio de vnctõne eccleſie altaris calicis et ali
oꝛum miniſterioꝝ eccleſiaſticoꝝ. Octauo de ex
trema vnctõne. Nono de ↄſecratiõe et bñdictio
ne cimiterij veſtium ⁊ alioꝝ oꝛnamentoꝛũ eccle
ſiaſticorum. Decimo de ↄſecacõne ⁊ benedictõe
virginũ. Circa primũ igit notandum eſt q̃ due
ſũt ſpecies vnctõnis. exterioꝛ que materialis ſi
ue corpoꝛal' ⁊ viſibil' eſt. ⁊ interior que ſpũalis
⁊ inuiſibilis eſt exterioꝛi viſibilit vngit coꝛpus
Interioꝛi ⁊ inuiſibiliter vngit coꝛ. De prima Ia
cobus apl'us ait. Infirmat quis in vobis indu
cat preſpiteros eccleſie ⁊ oꝛent ſup eũ vngẽtes
eum oleo in nomine domini. et oꝛatio fidei ſalua
bit infirmũ. De ſecunda iohãnes apl'us ait. Et
vos vnctõnem. ideſt vnctio quam ab eo accepi=
ſtis maneat in vobis vt nõ neceſſe hẽtis vt ali=
quis doceat vos. ſed ſicut vnctõ eius docet vos
de omnib9. Vnctõ exterioꝛ ſignum eſt īterioꝛis
Interioꝛ vero non ſolũ eſt ſignũ. ideſt ſignatũ.
ſed etiã ſacramentum. q2 ſi digne ſumit vel agit
vel auget abſqꝫ dubio. qđ deſignat puta ſalutẽ
iuxta illud. Sup egros manus imponẽt et bene
habebunt. Circa ſcõm ſciendũ q̃ ad exhibendũ
exterioꝛẽ et viſibilem vnctõnẽ duplex oleum be
nedicitur vicꝫ oleũ ſanctũ ſeu catecuminoꝛum
quo catecumini vngunt. ⁊ oleum infirmoꝝ de
quo infirmi vngunt. de qua vnctõne loquit di=
ctã autoritas. Infirmat quis ex vob ⁊c̃. Qua=
liter aũt fiãt bñdictõnes vtriuſqꝫ olei ⁊ criſma
tis in ſexta p̃te ſub quita feria cene dñi dicetur
Sed queritur q̃re infirmi et catecumini oleo in
vngunt. Reſpõdeo vt ex viſibilib9 inuiſibilia fa

cili9 capiant ſicut eñi oleũ fugando infirmitatẽ
recreat artus feſſoꝝ ⁊ de ſui natura lumẽ p̃ſtat
ſic credendũ eſt q̃ vnctio olei ↄſecrati qđ eſt ſi
gnũ fidei peccata fugando ſanitatẽ aĩe ↄfert ⁊
lumen ei p̃ſtat. Siquidem oleũ viſibile in ſigno.
oleum inuiſibile in ſacramento. ⁊ oleum ſpũale
intus eſt. De oleo infirmoꝛũ auctoꝛitatẽ acce=
pim9 ab apl'is de oleo catecuminoꝝ ab apl'icis
et licẽt deus poſſit oleũ ſpirituale ſine coꝛpoꝛali
tribuere. quia tamẽ apoſtoli pro infirmis. apo
ſtolici p̃ catecuminis hac arte vſi ſunt. Nõ ſine
peccato omitti poteſt. qđ eoꝝ auctoꝛitas conſe
crauit put ſub ti. de altari dictũ eſt. ſicut ⁊ anti
quit9 iuſti ſine circũciſione placuere deo ſꝫ poſt
quaꝫ eis preceptum fuit vt circũciderentur. hoc
omittẽtes peccato ſubiciebant. Tercio dicend
eſt de vnctõne baptizandoꝛũ et quidem in nouo
teſtamẽto nõ ſolum reges ⁊ ſacerdotes vngũt
ſic iam dicetur. Verũ eciã quia xp̃s in ſanguine
ſuo fecit nos deo noſtro regnũ ⁊ ſacerdotes. i.
regales ſacerdotes iuxta qđ petrus apl'us ait.
Vos eſtis genus electũ. ideſt electi ex generi=
bus hoim regale ſacerdociũ. ideſt bene vos re=
gẽtes. Omnes xp̃iani bis ante baptiſmũ vngũ
tur ſꝫ oleo bñdicto primo in pectoꝛe. deinđ inter
ſcapulas. ⁊ bis poſt baptiſmũ. ſed criſmate ſa=
cro. primo in vertice. deinde per ep̃um in fronte
Et ſcõm augu. prime tres vnctões introducte
ſunt pocius vſu quã per aliquã ſcripturã. In pe
ctoꝛe quidem in quo eſt locus coꝛdis baptizan
dus vngit oleo. Primo vt per ſpũſancti donuꝫ
abiciat erroꝛem ⁊ ignoꝛanciaꝫ ⁊ ſuſcipiat fideꝫ
rectaꝫ. q2 iuſtus ex fide viuit. ⁊ coꝛde credit ad
iuſticiam. Inter ſcapulas vero vt per ſpũſancti
graciaꝫ excuciat negligenciã ⁊ toꝛpoꝛẽ ⁊ exer
ceat bonam opacõnem quia fides ſine operibus
moꝛtua eſt. vt p̃ fidei ſacramentum ſit mũdicia
cogitacõnũ in pectoꝛe. p̃ opis exerciciũ ſit foꝛ
titudo laboꝝ in ſcapul'. q̃tenus fides p̃ dilectio=
nem ſecundũ apl'um operetur. Oleũ igit a coꝛde
ad ſcapulas tranſfertur q̃ndo fides que mente
cõcipitur ope p̃ficitur. In vertice vero baptiza
t9 criſmate a ſacerdote inungitur. vt ſit parat9
omni poſcenti de fide reddere racõnem. quia per
caput mens itelligitur. iuxta qđ legitur. Oculi
ideſt itellectus ſapiẽtis. in capite ideſt in mente
eius cuius ſcꝫ mẽtis ſupioꝛ pars eſt racõ ⁊ infe
rioꝛ ſenſualitas. Vnde bene p̃ vertice que ẽſt ſu
pioꝛ p̃s capitis intelligitur rõ que ẽ ſupior pars
mẽtis. de hoc etiã i ſexta p̃te ſb ſabbato ſancto
vbi agitur de confirmacõe dicetur. Ideo auteꝫ
añ baptiſmũ vngitur oleo benedicto. ⁊ poſt bap
tiſmuꝫ criſmate ſacro quia criſma ſoli competit
xp̃iano. xp̃us eñi a criſmate dicitur vel pocius a
xp̃o dicitur criſma non ſcđum nominis foꝛmaꝫ
ſꝫ ſcđum fidei racõeꝫ. A xp̃o vero criſtiani dicũ
tur tanq̃ꝫ vncti deriuentur ab vncto. ſ. a criſto
vt omnes ↄcurrant in odoꝛeꝫ vnguẽti illius. ſcꝫ
xp̃i cuius nomen oleum eſt effuſum. ſꝫ ſcõm vim
nominis xp̃iani a criſmate dicũtur ſcõm p̃hiloꝝ

de hoc dicetur in ꝓhemio ſecunde ptis· Rurſus
ſecundū augu· vnctio ex oleo oſtendit nos ad
auditū plene fidei ꝑparatos ⁊ ad bonū xp̄i odorē
vocatos· ad renunciandūqꝫ dyabolo eſſe cōmo
nitos· Secundo vnctio in pectore ⁊ inter ſcapu
las fit ſcd̄m rabanū vt per fidē vndiqꝫ muniamꝰ
et ad bona opa perficienda per dei graciaꝫ robo
remur· Nam ꝑ pectus fidei virtus· per ſcapulas
vero in quibus onus portatur· hominis robur
et opacio recte intelligit̄· iuxta illud· Alligāt
onera importabilia et ipōnūt humeris hominuꝫ
⁊c̄· Vngit̄· ergo i pectore et inter ſcapulas vt
mente et actu· opera dyaboli poſtponat· et vt ſit
capax ad intelligendum verbū dei· et robuſtus
ad portandū iugum ipſius ⁊ onꝰ legis· Vnctio
vero que fit i vertice· ideſt ſūmitate capitis ſup
cerebra· fit ſecundū ipſuꝫ vt celeſtis regni pri=
ceps fiat inunctꝰ· et qꝛ baptizati anima capiti
ideſt xp̄o deſpōſatur· ⁊ ꝑterea fit cum criſmate
ex oleo et balſamo cōfecto vt ſciamus ꝙ ſpūs
ſanctus ei datur qui inuiſibilit̄ opatur· oleū nāqꝫ
feſſa mēbra fouet et lumen ꝑſtat vt premiſſum
eſt balſamus vero redolere facit· ſiquideꝫ feſſa
ſunt anime membra· quādo penitet ſe ꝯtra deuꝫ
egiſſe ſpirituſſanctꝰ venit ad illā illumināſ eiꝰ
intelligenciaꝫ ⁊ demōſtrans ei peccata ſibi eſſe
dimiſſa vel dimittenda· ⁊ preſtans illi bona opa
que in alijs inſpirant bonum odorem· quod per
fragranteꝫ balſamū deſignatur· Item qꝛ ſedes
ſuperbie que ſemꝑ iuxta ipſius nominis ꝯſonan
ciā ſupiora appetit in vertice eſſe videt̄· Ideo ri=
te fit ibi hec vnctio ſub forma crucis· ⁊ ſb̄ noīe
humilitatis· Hanc vnctōnē ſiluéſter papa fieri
inſtituit per ꝑſpiteros ꝓpter occaſioneꝫ mortis
Vnde credibile eſt ꝙ an̄ eius tēpus vtraqꝫ vn=
ctio· ſcꝫ ⁊ verticis ⁊ frontis epiſcopo reſerua=
batur· Cum eñ gremiū dilataretur eccleſie· nec
omnibus epiſcopi valerent per cōfirmatōnē oc
currere· ideo ne ſine criſmatis vnctone perirent
inſtituit vt a ſacerdotibus in vertice ſupra cere
brū vbi eſt ſedes ſapiēcie vngerētur· ad robur
et augmentū gracie· Vnde ſi poſtea deceſſerint
dixit ſicardus in mitrali ꝙ ꝓ rata gracie augm̄
tuꝫ conſequentur et glorie· Verumtamē ⁊ ſine
vnctōne credimus ſolo baptiſmo ſaluari et ſine
manus impoſicōne ſpūm ſanctum dari cui deus
dare voluerit ꝓut in actibꝰ apl'oꝝ legitur· Ar
naldiſte tamē pſidi heretici aſſerunt ꝙ nunquā
per baptiſmū aque homines ſpūm ſanctum acci
piunt· nec ſamaritani baptizati illum receperūt
donec manus impoſicionē acceperūt· Sane vtra
qꝫ vnctio fit ſecundū rabanum in modū crucis
vt ab eo tēpe dyabolꝰ in vaſe ſuo priſtino cog=
noſcens ſignū ſue interemptionis ſancte crucis
qua interemptus eſt· iam ſibi deinceps illud ſciat
alienū· i· a ſe alienatuꝫ· Fit quoqꝫ ſecundū eū vn=
ctio in pectore cū inuocatiōe trinitatis vt nulle
reliquie latētis inimici in eo reſidiant· ſed in fide
ſācta trinitatis mēs eius ꝯfortetur· ⁊ ſuſcipiat
et habeat intelligētiam mandatoꝝ dei· Quiſqꝫ

ergo fidelis bis inungitur· bis oleo· poſtea ſimi
liter bis criſmate· Prio in baptiſmo in vertice·
Secūdo poſt baptiſmū in fronte· ſcꝫ in cōfirma
cōne· quia etiaꝫ ſpirituſſanctus bis fuit apoſto
lis datus vt dicetur in ſexta pte ſub ſabbato ſā
cto· Quarto loco dicendū eſſet de vnctiōe que
fit ꝑ ep̄m in fronte baptizati· ſꝫ de hoc dicetur i
ſexta pte ſb̄ ſabbato ſancto· Quito loco circa
vnctonē ordinandoꝝ notandū eſt ꝙ manus ꝑ=
ſpiteri ab ep̄o vnguntur vt cognoſcat hoc ſac=
mento ſe per ſpiritum ſanctū ſuſcipe virtuteꝫ et
graciam conſecrandi· Vnde ep̄us eos inungēs
dicit· Conſecrare et ſanctificare digneris domie
manus iſtas per iſtam vnctionem ⁊ noſtrā bene
dictōnem vt quecūqꝫ conſecrauerint cōſecrent̄
⁊ quecūqꝫ benedixerit bn̄· in nomine dn̄i· Ideoqꝫ
viri deuoti oſculant̄ manus ſacerdotū ſtati poſt
ordinacōnem credētes ꝑ hoc oratōnū illoꝝ pti
cipes fieri et bonorū· Et vngūtur oleo ſacro· vt
opera miſericordie ꝓ viribus ad omnes debeant
exercere· Per manus eñ opera· ꝑ oleū miſeri=
cordia deſignatur· Vnd̄ ſamaritanus ille appro
pians vulnerato vinū ſuper infūdit· ⁊ oleū vul
neribus eiꝰ· Vnguntur etiā oleo vt hōmide ſint
ad offerendum deo hoſtiam ꝓ peccatis ⁊ large
ad cetera officia pietatis nō aride ⁊ curue ad re
tinendum· vtrumqꝫ eñ vicꝫ gracia curacōnis ⁊
caritas dilectōnis per oleum deſignat̄· Rurſus
ideo impoſicio manus cum oleo ſup caput ordinā=
di fit· quia per manum opus· per digitos dona
ſpirituſſancti ⁊ per caput mens intelligit̄· Ma
nus ergo imponit̄· quia donis ſpūſſancti mente
imbutus ad opa xp̄i mittitur· Sexto circa epi=
ſcoporum et principū vnctōneꝫ ſciendū ē ꝙ epi
ſcoporū vnctio a veteri teſtamento ſumpſit ori=
ginem· Nā leuit· xxj· c· dicit̄ Pontifex ſup cuiꝰ
caput fuſum eſt vnctionis oleum· ⁊ cuiꝰ manꝰ
ſunt in ſacerdocio conſecrate· Sane ep̄s vngitur
criſmate qd̄ ſicut premiſſū eſt conficit̄ ex oleo ⁊
balſamo· et vngitur illo tā in corpe quā i corde
vt interius nitorem ꝯſciencie ħnt̄ ad deū quod
per oleū· et exterius habeat odorē fame quo ad
proximū quod ꝑ balſamū deſignatur De nitore
ꝯſciencie dicit apl'us· Gloria noſtra hec eſt teſti
moniū cōſciencie noſtre· Nam omnis gloria fi=
lie regis abīꝰ· ſ· ꝓcedit De odore bone fame idē
apl'us ait· Xp̄i bonus odor ſumus· ideſt exemplū
⁊ imitacio ſumꝰ in omni loco et alijs ſumꝰ odor
vite in vitam quaſi diceret ſumus exemplū· dile
ctōnis et bone opinionis ducētis in vitā eternā
alijs odor mortis in morteꝫ· ideſt inuidie ⁊ male
opinionis ducētis in mortē eternam· Debet eñ
ep̄s bonū in ſe habere teſtimoniū· ⁊ ab his que
ſunt intus et ab hijs que ſunt foris vt cortina· i·
fidelis· cortinā· deſt· infidelē trahat ſcꝫ ad fideꝫ
et qui audit· ſcilicet addiſcendo et credēdo dicat
Veni· ſcꝫ predicando et docendo· Hoc vnguēdo
caput et manus epiſcopi conſecrant̄· Per caput
eñ mens intelligit̄· iuxta illud euangelij· vnge
ideſt humilia· caput tuum· ⁊ facieꝫ tuā· i· conſci

enciā lauia lacrimis· Per manus opa deſignan-
tur iuxta illud in canticis· Manꝰ mee· ideſt bona
opa diſtillauerunt mirrā· ideſt dederunt alijs
bonū exemplū· Caput igitur vngitur balſamo
caritatis· Primo vt epus diligat deum ex toto
corde et ex tota mente ⁊ ex tota aīa ſua· ⁊ etiā
xpi exemplo proximū ſuū ſicut· ideſt ad id quod
ſe pſũ· Oleum em̃ in capite eſt caritas in mente
ſcd̃m greg̃· Secundo caput vngit̃ ꝓpter aucto
ritatem ⁊ dignitatē· quia nō ſolū epiſcopus ſed
eciam rex cõſtituitur· Tecio vt oſtendat̃ illius
ſcȝ xpi tanq̃ȝ eius vicarius repſentare perſonā·
de quo dicitur per ꝓphetam· Sicut vnguētū in
capite eius ⁊c̃· Caput em̃ viri eſt xps caput xpi
deus· qui de ſe dicit· Spiritus dñi ſup me eo ꝙ
vnxerit me· euangelizare pauperibus miſit me·
Xp̄us em̃ caput noſtrū vnctus eſt oleo inuiſibili
ipſe pro vniuerſa interpellat eccleſia· eps ꝓ ſibi
cõmiſſa· Manus vero vngunt̃ ꝓpter miſteriū ⁊
officium· Manus quidē que opa ſignāt vngent̃
oleo ideſt criſmate pietatis et miſericordie· Pri
mo vt epiſcopus operetur bonū ad oēs· maxie
aūt ad domeſticos fidei· nemini claudant̃· oibꝰ
aperiant̃ iuxta illud· Manus apuit inopi ⁊ bra
chium extēdit ad paupeȝ· Manꝰ arida manus
auara manꝰ tenacitate ↄtracta apiri nō poteſt·
Vngat̃ igit̃ vt ſanet̃ ⁊ apiatur ⁊ vt indigenti
bꝰ elemoſinas largiat̃· Secūdo vt oſtēdat̃ acci
pere poteſtatē bñdicendi ⁊ ↄſecrandi· Vnde cū
eos ↄſecrator inungit ↄſecrare inquit ⁊ ſancti
ficare domine digneris manus iſtas ⁊c̃· vt ſup·
Tercio vt mūde ſint ad offerendū hoſtias pro
peccatis· Et nota ꝙ licȝ manꝰ epi inuncte fuerit
oleo cū in preſpiterū ordinaret̃· iteruȝ criſmate
vngunt̃ eum in epum conſecrat̃· Siquidem per
manus opa per oleum ſpūſſanctus vel gracie
copia· per balſamum quod oleo admiſcetur in
criſmate odor bone fame deſignatur ecc· xxiiij·
Quaſi balſamū nō mixtū odor meꝰ· qr ergo in
opibus epoꝝ et alioꝝ ſupioꝝ pluſq̃ȝ in alijs in
ferioribꝰ munus ſpūſſancti apparere et odor fa
me ſentiri debet iuxta illud· ij· ad corinthe· ij· Xpi
bonus odor ſumus deo· Nam et in celeſti ierar-
chia ſupiores angeli ſuperioribus donis et grã
eminent· Jdcirco in eorum conſecratõne manus
alias oleo inūcte criſmate rõabiliter iungūtur
Pollex etiā criſmate cõfirmatur· vt pollicis im
poſicio cunctis pficiat ad ſalutē· Nēpe in veteri
teſtamēto nō ſolum vngebatur ſacerdos· verū
etiā rex et ꝓpheta ſicut in libris regū habetur·
Vñ dominus pcepit helie· Vade ⁊ reuertere in
domū tuā p deſertū in damaſcū· cūq̃ȝ perueneris
illuc vnges aſael in regē ſup ſiriaȝ· ⁊ yeu filiū
nauſy vnges regē ſup iſrahel· heliſeū aūt filiū
ſaphat qui ē de abel vnges ꝓphetā p te· Samu
el quoq̃ȝ vnxit dauid in regē· Sed poſtq̃ȝ iheſus
nazarenus quē vnxit deꝰ ſpū ſancto ſicut in acti
bus aplõꝝ legitur· Vnctus eſt oleo p̃ cõſorti-
bus ſuis· qui ſcd̃m apl'm eſt caput eccl'ie que ē
corpꝰ ipſꝰ pricipis vnctio a capite ad brachiuȝ
eſt tranſlata vt princeps a tempore xpi non vn-
gat̃ in capite· ſed in brachio ſiue in humero vel
in armo in quibꝰ principatus congrue deſigna
tur iuxta qd̃ legitur· Factꝰ eſt principatus ſup
humeꝝ eius ⁊c̃· Ad qd̃ etiā ſignandum ſamuel
fecit poni armū añ ſaul cui dederat locū in capi
te menſe añ eos qui fuerant inuitati· Jn capite
vero põtificis ſacramētalis eſt delibucio obſer
uata quia pſonā capitis· ſ· xpi q̃ eſt caput eccl'ie
in põtificali officiõ repſentat· Differt aūt inter
pontificis ⁊ principis vnctõneȝ· qr caput pon-
tificis criſmate ↄſecrat̃· brachium vͦ principis
oleo delinitur· vt oſtēdatur quāta ſit differēcia
inter auctoritatē põtificis ⁊ principis poteſta-
tem· Et nota ꝙ ſicut in euāgelio legit̃ quidā pr̃
familias vocauit ſeruos ſuos ⁊ dedit ill'· x· mnas
Siquidem vocacõ ſerui· eſt canonica electõ epi
que fit ſecūdū vocatõnē domini vocantis aaron
Mna datur ei qñ is qui ſibi manus impoſuit dat
ei textū euangelij dicens· Vade pdica· ⁊ ipſe cū
primo igreditur ciuitatē ſuaȝ pfert euangeliū
in pectore ſuo iuxta morem quorundam eccle-
ſiarum· oſtendens quaſi negociator mnam ſuaȝ
Jn quibuſdam etiaȝ eccleſijs cum archiepſ dat
illi virgam et dicit· Vade predica· et ille ſtatim
bñdicit ppl'm in quo ſignatur ꝙ moyſes cū vir
ga miſſus eſt in egiptuȝ Rurſus epiſcopi in die
ſue conſecratõnis conſueuerūt equitare equos
albis pānis coopertos repſentātes illud quod
leg̃ ē· in apoc· xix· c· Exercitꝰ qui ſunt in celo ſe
quuntur illuȝ in equis albis· Siquidē exercitus
qui ſunt in celo ſunt boni ⁊ iuſti viri ⁊ p̃lati qui
quotidie ſequūtur ꝓ celeſtibus deū in omnibꝰ
bonis opibꝰ· qui ideo dicūtur eſſe in celo qr ſola
celeſtia diligunt et querūt· Vnde aplꝰ· Noſtra
conuerſacio in celis eſt· Hij exercitus· ideſt iu-
ſti et boni viri et p̃lati ſequūtur iheſum· qñdo· ſcȝ
expugnant in ſe vicia per correctõneȝ· ⁊ in pxi-
mis per ammonicõeȝ· Vñ iacobus· Qui ↄuerti
fecerit peccatorē ab errore vie ſue liberabit ani
mā ſuā a morte ⁊c̃· Jſti exercitꝰ ſūt in eq̃s albis
et in corporibus caſtis· Corpora bonoꝝ dicunt̃
equi· quia ſicut equi dirigunt̃ ſcd̃m voluntatem
ſeſſoris· ita iuſtoꝝ corpora reguntur ſecundum
voluntatem xpi· Jſti equi debent eſſe albi ſiue al
bis operti· ideſt corpora iuſtorū et prelatorum
debent eſſe caſta et munda· Si em̃ caſta nō fue-
rint xpm ſequi nō poterunt· Et petrus· Xp̄s paſ
ſus eſt pro nobis· vobis relinquens exemplum
vt ſequamini veſtigia eius ⁊c̃· Sed ⁊ clerici ſan
cte romane eccleſie ex ↄceſſione cõſtantini impa
toris equitant equos decoratos linteaminibꝰ
candidiſſimi coloris· Qua die debeat epus cõſe
crari ⁊ quare codex euangelij ponit̃ ſup hume-
ros conſecrandi· dicetur in ſecunda pte ſub ti-
de epo· Septio loco dicendū eſt de ↄſecracione
eccleſie· altaris· calicis· ⁊ alioꝝ miniſterioꝝ ec
cleſie· que ſcd̃m morem cū dedicantur inungūt̃
non ſolū ex mandato legis diuine· veruȝ etiam
exemplo beati ſiluestri qui qñ ↄſecrabat altare

illūd criſmate pungebat. Precepit eniꝫ dominꝰ
moyſi vt faceret oleū vnctōis de quo vngeret
tabernaculū teſtimonij. menſā. archā teſtamēti
cādelabrum et ſuppellectilia. exo. xxx. ꝛ. xl. c. et
alia vt pmiſſum eſt. Que vnctōnes fiunt vt re-
bus inūctis maioꝛ reuerēcia exhibeať. ꝛ maioꝛ
eis gr̄a infundať. De his vnctionibꝰ in ſuis lo
cis dictum eſt et diceť. Verū vnctōnis ſacmen
tum aliud quideꝫ efficit ꝛ figurat tā in nouo q̄ꝫ
in veteri teſtamento. Vnde non iudaizat eccleſia
cum vnctionis celebrat ſacramētū. ſicut aliqui
antiqui menciūtur. qui neqꝫ ſcripturas neqꝫ dei
nouere virtuteꝫ. De vnctionibus eccleſie ꝛ alta
ris in ſuis titulis dictū eſt. Pathena ſiquidē cō
ſecratur et inūgitur ad āminiſtracōneꝫ corpis
xp̄i qui in ara crucis ꝓ omnium ſalute imolari
elegit. Nā ꝛ omnipotens deus aſperſā ſimulagi
neꝫ in patenis aureis et argēteis ad altare ſuū
deferri iuſſit. Calix quoqꝫ conſecratur et inun-
gitur vt gracia ſpūſſancti perficiatur nouum ſe
pulchrū corporis ꝛ ſanguinis xp̄i. et ipe digneť
illum ſua virtute pfundere qui calicem melchi
ſedech famuli ſui perfudit. Octauo de extrema
vnctōe que ſcꝫ ex inſtitucione felicis pape q̄rti.
et ex p̄cepto iacobi apl'i dať laborantibus in ex-
tremis. dicendū eſt. de qua dicūt quidam ꝙ illa
non eſt ita ꝓprie ſacramentū ſicut criſmatō que
fit in fronte vel alias. quia ſicut aſſerūt iterari
poteſt cum ſit oratio ſup hominē. qđ in ſacramē
tis non otingit. Sane hec vnctio p ſolum ſacer-
dotem fieri poteſt ſi plures adeſſe non poſſunt. p
quam quidem venialia remittunť. iuxta illud. ia
cobi. Infirmatur quis ex vobis. vt ſup̄. Fit autē
vnctio hec in diuerſis corpis mēbris ꝓpter cau
ſas que ex oratiōibꝰ que tūc dicunť ꝛ colligūť
et ſpecialiť in illis in quibus quinqꝫ ſenſus hōis
vigent. vt quicquid p illos infirmus deliquit p
huius vnctionis virtutē aboleať. In quibuſdam
ordinarijs legiť. ꝙ inungēdus debet eſſe ad mi
nꝰ. xviij. annorū. ꝛ ꝙ egrotans ſemel dūtaxat
debet in anno inungi. licet pluries egrotet. ꝛ ꝙ
nullus inungendus eſt niſi qui priꝰ cōpos men
tis exiſtens verbis aūt ſignis id poſtulauerit. ꝛ
ꝙ non debent ſcapule inungi. quia in baptiſmo
fuerūt inuncte. et ammodo miniſterio carent. ꝛ
ꝙ confirmatus nō debet inungi in fronte. ſꝫ in
timporibus. nec p̄ſpiteri manus vngi debent inte
rius. ſed exterius. qꝛ in ordinaciōe eiꝰ interius
inuncte fuerunt ꝛ ꝙ ab epiſcopo ſemel iunctus
non debet ꝓpter eius reuerenciam vlteriꝰ p pre
ſpiterum benedici. Et ꝙ ſi eger inunctus oua le
ſcit loca inuncta lauentur. ꝛ aqua lo cōnis in ig
nē ꝓiciať. Si vero decedat nō laueť corpus ꝓpť
recenteꝫ vnctionē. ꝛ ꝙ ſi eger in extremis labo
rat. cito vngať ne inūctus decedat. Quidā etiā
penitentes ꝛ morituri ciliciū induunt et ſternū
tur in cinere vt diceť in ſexta pte ſub q̄rta feria.
in capite ieiunioꝝ. Nono cimiteriū quod eiſdem
gaudet priuilegijs cum eccleſia ōſecratur ꝛ be
nedicit. ſicut dominꝰ benedixit p manꝰ ſeruorū

ſuorū abraham yſaac ꝛ iacob terram a filijs ef
frem cauſa ſepulture compatam. Benedicit aūt
vt vlteriꝰ deſinat illic immūdorū ſpirituū habi
tacio eſſe ꝛ fideliū corpora ibi vſqꝫ in diē iudicij
requieſcant in pace. niſi paganoꝝ vel infideliuꝫ
vel etiā excōicatorum corpa ibi fuerint huma-
ta donec inđ fuerit eiecta. Illud eciā nota ꝙ pal
le altaris veſtimēta ſacerdotalia ꝛ huiōi eccleſia
ſtica ornamēta benedicēda ſunt. Legimus enim
moyſen ex precepto domini tabernaculū diuinis
precibus ſacraſſe cum menſa ꝛ altari ꝛ vaſis ꝛ
vtenſilibus ad diuinū cultū explendū. Si ergo
iudei qui legis ꝛ futuroꝝ vmbre ſeruiebāt hec
agebant. hebreoꝝ. viij. et. x. c. quātomagis nos
quibus veritas p xp̄m patefacta eſt hoc agere
debemus. ꝛ hoc p ep̄os ſacratos. et non p coepi
ſcopos. Vnđ legiť exo. penl'. c. Cuncta vaſa mi
niſterij. benedixit moyſes. Et ſi ſacre veſti pecia
vel filū adiungať. non ideo benedictiōeꝫ iterari
debere iuris teſtimonio comprobať. Quare aūt
res huiōi ꝛ ſimiles benedicanť ex eaꝝ bn̄dictiōi
bus colligitur euidenť. De veſtibus vero ſacris
dicetur in prohemio tercie ptis. Et attēde quia
benedictio ſeu conſecratio eccleſie et veſtiuꝫ et
ornamentorum eccleſiaſticoꝝ non fit eo ꝙ illa
ſint gracie ſuſceptiua cum ſint inaiata. ſꝫ hoc no
ſcitur introductū. qꝛ ſicut ꝛ homies ſic ꝛ illa p
benedictionem et conſecrationem diuino cultui
abilitantur ꝛ idonea ꝛ maioris reuerēcie efficiū
tur. Perſonis vero p vnctionē et benedictioneꝫ
maioꝛ gracia infūditur. Quidā aūt in ornamē
toꝝ benedictōne manus ſuſpendūt. de quo dice
tur in ſcđa pte ſub ti. de dyacono. Decimo eſſet
de virginū conſecratōne dicendū. ſed de hoc in
ꝓhemio ſecunde ptis dicetur.

De eccleſiaſticis ſacramentis.

Circa eccleſiaſtica ſacmēta notandu m
eſt ꝙ ſcđm greg̃. ſacramentum eſt in
aliqua celebratione cuꝫ res geſta ita
fit vt aliquid ſig̃ficate rei accipiamꝰ
qđ ſancte. ideſt digne accipiendū eſt. Miſteriuꝫ
vero eſt qđ occulte ꝛ inuiſibiliter opatur ſpūs
ſanctus. ita ꝙ opādo ſignificat. ꝛ ſignificando
benedicit. Miſterium em̄ eſt in ſacmentis. mini
ſterium dicitur i ornamentis. Sed et ſcđm aug̃.
ſacramētū eſt inuiſibilis gracie viſibilis forma.
Item ſacrificiū viſibile. inuiſibile ſacramentum.
Item idem ſignū eſt res p̄ter ſpeciem quā inge
rit ſenſibꝰ. aliquid aliud ex ſe faciēs in cognicio
neꝫ venire. Dicitur etiā ſacramentū ſacre rei ſig
nūm vel ſacrum ſecretum. De hoc etiā in quar-
ta pte ſub. vj. pticula canonis diceť. ſup verbo
miſteriū fidei. ꝛ ſub ti. de oblacione. Sane q̄daꝫ
ſunt ſacramēta neceſſitatis tantū. quedaꝫ digni
tatis et neceſſitatis. quedaꝫ ordinis et neceſſita
tis. quedā dignitatis. ꝛ voluntatis. quedā vero
voluntatis tantū. Sacramentuꝫ neceſſitatis tm̄
eſt baptiſmus. qui i ſūma neceſſitate a quocūqꝫ
dū tn̄ in forma eccleſie collatꝰ fuerit pficit ad
ſalutem. Et diciť neceſſitatis quia ſine eo nemo

ſaluari poteſt ſi ex ꝯtemptu deſerat̃. De hoc ſa-
cramēto in .vj. pte ſub ſabbato ſācto dicet̃. Sac
mētū dignitatis ⁊ neccitatis eſt ꝯfirmacio dig
nitatis quia a ſolo epo ꝯfertur. neccitatis quia
ex cōtemptu illud dimittentes non ſaluant̃. De
hoc etiā ſub dicto ſabbato dicet̃. Sacmēta vero
ordinis ⁊ neceſſitatis ſūt penitencia. eukariſtia
et extrema vnctō. ordinis. quia tm̄ a rite ordina
tis ſcd̄m claues eccleſie dari debēt. niſi in neceſ
ſitate in qua quis poteſt etiā laico ꝯfiteri. neceſ
ſitatis. quoniā ex cōtemptu illa dimittēs ſalua
ri nō poteſt. De penitencia vide in ſexta pte ſub
ti. de quinta feria cene dn̄i. Et diximꝰ in repor-
torio noſtro ſub ti. de pe. ⁊ re. De eukariſtia in
q̄rta pte ſub canone dicet̃. De extrema vnctōne
in p̄cedenti ti. dictū eſt. Sacramētum vero dig-
nitatis ⁊ voluntatis eſt ordo/dignitatis. quia a
ſolis epis confert̃ vel quia nō niſi dignꝰ et dig
ne ad illum aſſumēdus ē. voluntatis qꝛ ſine illo
quis ſaluare poteſt. De hoc dicet̃ in ꝓhemio .ij.
ptis. Sacramentū voluntatis tm̄ eſt matrimoni
um. Et dicit̃ voluntatis. qꝛ ſine illo quis ſaluari
poteſt. Non enim expedit homini ad regna ce-
lorū tendere volēti nubere. Circa qd̄ notandum
eſt ꝙ ſcd̄m canones ſolemnitas nupciaꝝ faciē-
da nō eſt a .lxx. quod eſt tempꝰ triſticie. vſq; in
octauā paſce. nec tribus ebdomadis an̄ feſtū io
hānis. Sed ſcd̄z ꝯſuetudinē eccl'e generalis ma
trimoniū publice cōtrahit̃ in eccleſia a craſtio
dominice in albis. vi3 ab octaua die paſce vſq;
ad primū diem rogacōnū. Et in prima die roga
cōnū in mane claudit̃ hec ſolēnitas ⁊ durat ꝓhi
bicio vſq; ad octauū die3 poſt pentho. incluſiue
et ſic loquit̃ clemēs papa in ſua epl'a decretali
A prima quoq; dominica aduētus vſq; ad epi
phaniam nō debēt nupcie celebrari. Nec etiā fie
rēt vſq; ad octauā epiphanie niſi qꝛ dn̄s nupci
as tum ſui p̄n̄cia. tum etia3 miraculo decorauit.
Vn̄ tūc cantat̃. Hodie celeſti ſponſo iuncta eſt
eccl'a. Quidā tn̄ dicunt ſanctius eſſe ꝙ hec pro
hibicō vſq; ad octauā ipſius feſti extēdat̃. ſic et
officiū ꝯuerſiōis aque in vinū in nupciis. In pre
miſſis ergo tēporibꝰ matrimonia nō ꝯtrahūt̃.
quoniā ipſa tempora ſunt oratōni deputata. Et
ideo debet tunc homo a lecto vxorio ſeqſtrari.
Generaliter em̄ tempore quo abſtinet̃ a nupciis
abſtinendū ē etiā a ꝯiugali amplexu. niſi forte
ob fragilitate3 hūanitatis vir ab vxore poſcat
coniugale debitū vel ecōuerſo. quoniā poſcenti
ſoluendum eſt. qꝛ ſcd̄m apl'm vir nō habet pote
ſtatem corpis ſui. ſed mulier et econuerſo. Lic3
autē ſolemnitas nupciaꝝ p̄miſſis tēpibus inter
dicta ſit quocumq; tn̄ tempe matrimoniū legit-
time p verba de p̄n̄ti ꝯtractum tenet. Qd̄ vero
ſtatutum fuit in canone ꝙ tribꝰ ſeptimanis pre
cedētibꝰ feſtū beati iohānis baptiſte nupcie nō
celebrarent̃. ideo factū fuit vt liberius orōni va
cet̃. Inſtituerat em̄ eccl'a priꝰ duas quadrigeſi-
mas p̄ter maiorē. vnā āte natale dn̄i. que cōiter
vocat̃ ſancti martini. ⁊ durabat vſq; ad natale

Aliam ſc3 .xl. dieꝝ ante feſtu3 beati iohā. bap.
in quibus vacādū erat orōnibus elemoſinis et
ieiuniis. ſed ꝓpter hominū fragilitatem ille due
ad vnā ſunt redacte. ⁊ iteꝝ illā diuiſa eſt i tres
ebdomodas aduētus. ⁊ tres an̄ natiuitatē ſācti
iohānis. in quibus eſt ieiunandū ⁊ a nupciis eſt
abſtinendū. Porro ſcd̄m yſidorū femine dū ma
ritant̃ ideo velant̃ vt nouerit ſe ſemp viris ſuis
ſubditas eē. Et qꝛ rebecca viſo yſaac ſe velauit
Item ideo nubentes poſt benedictione3 vita vno
inuicem vinculo copulant̃. ne cōpagem. ideſt ſi
dem cōiugalis vnitatis dirumpāt. Eadem vero
vita cādida purpureoq; colore ꝑmiſcetur. quia
candor eſt mūdicia vite. purpura ad ſanguinis
poſteritatē adhibetur. vt hoc ſigno ⁊ cōtinencia
et lex cōtinēdi ab vtriſq; ad tempꝰ ammoneat̃
et poſt hoc reddēdum debitum non neget̃. Item
ꝙ in primis ānulꝰ a ſpōſo ſpōſe dat̃ fit nimiru3
ꝓpter mutue dilectōnis ſignū vl' ꝓpt̃ id magis
vt pignore. ideſt ſigno corda eoꝝ iungant̃. Vn̄
et in quarto digito ānulus ideo inſerit̃. qꝛ in eo
vena quedā vt fert̃ ſanguinis ad cor vſq; pue-
niat. Item ꝓtheus quidā ſapiens primū ob amo
ris ſignum ferreū ānulū fecit ⁊ inibi ad amātē
incluſit. ⁊ inde ſubarrare ſponſas iſtituit. quia
ſicut ferrū omnia domat. ſic amor omia vincit.
quoniā nihil amoris furore vehemencius. et ſic
adamas eſt infrangibilis. ſic ⁊ amor eſt inſupa
bilis. Fortis eſt eni3 vt mors dilectō. Ideoq; in
digito ānulari in quē vena ꝓcedit a corde illum
portare inſtituit. Poſtmodū vero ꝓ ferreis ſūt
aurei conſtituti. et p adamāte gēmis ornati. qꝛ
ſic auru3 cetera metalla. ſic amor vniuerſa bona
p̄cellit. et ſicut auꝝ gemma decorat̃. ſic cōiuga
lis amor ceteris virtutibꝰ adornat̃. Nupcie aūt
ſcd̄m ambroſiū dicte ſunt ab nubēdo. illi em̄ qui
nubunt caput ꝓpter verecundiā obnuberē non
loqui ſolēt. Vn̄ de rebecca viſo yſaac cui deſpō
ſari debebat caput ob nubere cepit. Verecūdia
nanq; debet p̄cedere nupcias quo ipm̄ cōiugiu3
pluſ verecundia commendet. ⁊ magis expetita
debet videri a viro q̄3 ipſa verū expetiſſe. Sed et
ſcd̄m hiero. Cōnubia legittima peccata carent
nō tamē tēpore illo quo actus ꝯiugales gerūt̃
p̄ſencia ſpūſſancti dat̃. etiā ſi ꝓpheta eſſe videa
tur qui officō generacōnis obſequit̃. Notandū
etiam eſt ꝙ triplex ſpūale ſacramētū in carna
li matrimonio ꝯſumato deſignat̃. Primū ſacra-
mentum eſt vnio fidelis anime ad deum p fide3
dilectōnem et caritatem. ſiue vnio voluntatis.
ſc3 caritas que ꝯſiſtit in ſpiritu inter deū et iu-
ſtam aia3. Vn̄ apl'us. Qui adheret deo vnꝰ ſpi
ritus eſt cū illo. Hoc ſacramētū ſignificat̃ p cō
iunctōnē animoꝝ habitā in prima deſpōſatiōe
carnalis matrimonij Secundū eſt vnio humane
nature ad deu3. que facta eſt in vtero virginali
p incarnacōne3 verbi dei. ſiue nature ꝯformitas
que cōſiſtit in carne inter xp̄m et ſanctā eccl'a3
Ad qd̄ ptinet illud. Verbū caro factū eſt ⁊c.
Hoc ſacramētū deſignat̃ in mr̄imonio carnali

ꝑ coniunctionē corporum ꝯſūmato. non ꝙ ipſa
ꝯiunctio in qua ſpūſſāct9 nō adeſt illō deſignet
ſed ꝑ ipm actum conſumatum ſignificat̃. Terci
um ſacramentuꝫ eſt eccleſie vnitas ex omnib9
gentib9 collecta. ⁊ vni viro ſcꝫ criſto ſubiecta
Hoc ſacramentū ſignificat̃ in eo qui vnicā tā-
tum ⁊ virginem habuit vxorē facto poſtmodū
clerico et ordinato. Vbi vero quis ad bigamiaꝫ
ſiue ad ſecundū matrimoniū tranſit iā ab vnita
te recedit. quia carnem ſuā in plures diuidit. et
ſic huius tercij ſacramēti ſignacō in eo nō cadit
quare ꝓmoueri nō poteſt. Nam ꝓmotus vnita
tem ſignare non poſſet. Preterea ꝑ ſecundū ma
trimoniū recedit a prioris coniūctiōe mr̃imonij
Eccleſia vero ex quo ſe xp̄o coniunxit nunquaꝫ
ab eo deceſſit. nec ipſe ab ea. bigamus ergo ta-
lem vnitatē ſigficare nō pōt. Vn̄ merito ꝓpter
huius ſacramēti defectū ꝓmoueri non poteſt.
Illud eciam nota ꝙ ſic ſtatutū eſt in ꝯcilio car
taginen̄. ſponſus ⁊ ſpōſa benedicendi a parenti
bus vel a paranimphis offerant̃ eccl'ie ſacerdo-
ti. accepta autē benedictōne eadeꝫ nocte ꝑ reue
rencia benedictionis in virginitate permaneant
Ceterum nupcie benedicende ſūt a ſacerdote cū
precibus ⁊ oblacionibus ex inſtitucōe euariſti
pape. Verumtamen vir et mulier ad bigamiaꝫ
tranſiens mr̃imoniū ꝯtrahendo non debet a pre-
ſbitero benedici. qꝛ cum alia vice benedicti ſint.
eoꝝ benedictō nō iterari debet. Non ergo debēt
nupcie benedici. niſi vbi virgo cū virginē ꝯtra-
hit ꝓpter rationem que ponit̃ in ꝓhemio ſecū de
ꝑtis. ymo p̄ſbiter qui benedictionē cum ſecūda
vxore celebrauerit. officio ⁊ beneficio ſuſpēſus
eſt ad ſedem apoſtolicam mittendus. qd̄ quideꝫ
ad exhortacōnem cōtinencie noſcit̃ introductū
Secundū quorundā locorū conſuetudineꝫ ſi qs
ꝯtrahit cum ſecunda virgine benedictio iterat̃
et hoc ſi dominus papa ſciat et tollerat. alioqui
non valet. Dicunt etiā quidaꝫ ꝙ ſi alique virgi
nes ꝯtrahētes nō fuerint bn̄dicti facti bigami
iterū contrahendo poterunt benedici ſed et ſi cō-
trahentes fuerint benedicti. licet ſe non cogno
uer'nt carnaliter. non ideo iteꝝ contrahētes bn̄
dicētur. De benedict̃ ōe virginū dicetur in ꝓhe
mio ſcde ꝑtis. Notandum autē eſt ꝙ vnū ſacra
mentū dignius eſt alio quatuor modis. ſcꝫ rōe
efficacie. vt baptiſm9. rōne ſanctitatis. vt eucari-
ſtia. ratōne ſignificacōnis. vt ꝯiugium. Quidaꝫ
tamen non approbant iſtū modū. et racione ꝯfe-
rentis. vt cōfirmacio ⁊ ordo. Sed querit̃ quare
inſtituta ſunt ſacramēnta. qꝛ ſine illis potuiſſet
deus humano generi vitam eternam et graciā
donaſſe. Reſponſio. ꝓpter tria. Primo ꝓpter hu-
miliacionē. vt dum homo ex dei p̄cepto ſe reb9
inſenſibilibus et ſe inferiorib9 reuerent̃ ſubicit
ex hac obediencia magis apud deū mereat̃. Se
cundo ꝓpter erudicioneꝫ vt per id quod foris in
ſpecie viſibili cernitur ad inuiſibilē virtuteꝫ que
inter9 eſt agnoſcendā mēs erudiatur. Tercio
ꝓpt̃ exercitacionē. quia cum homo ocioſus eſſe
non debeat ꝓponitur ei vtilis et ſalubris exerci
tacio in ſacramentis qua vanaꝫ ⁊ noxiā declinꝫ
occupacōnem. iuxta illud. Semper aliquid boni
opis facito vt dyabolus inueniat te occupatū.
Non ergo debent omitti ꝓut in precedēti titulo
dictum eſt.

Incipit liber ſecundus de miniſtris ⁊ ordi
nibus eccleſiaſticis ⁊ de eoꝝ officijs.

In hac ſecunda parte de miniſtris et ordinibus
eccleſiaſticis eoꝝqꝫ officijs tractare ꝓuidimus.
premittentes ꝙ tres ſunt ſecte famoſe. videlicet
Gentilium. Hebreoꝝ. et Xp̄ianorum. Prima eſt
erroris. Secunda veritatis. Tercia veritatis et
ſalutis. In prima naufragam̄. In ſecunda a peri
culo eripimur. In tercia ſaluamur. Prima ſecta
dicit̃ a ſecando. quia ſecat. ideſt ſepat nos a deo
Secunda ⁊ tercia a ſectando ⁊ tenēdo. quoniam
illuminant ſaluāt ⁊ liberant. Xp̄ianorum pſone
tam ſeculares q̄ꝫ eccleſiaſtice ab alijs duab9 ſe
ctis ſumpte ſūt. hebrea vicꝫ ⁊ gentili. Sicut eniꝫ
apud nos duo ſūt genera pſonaruꝫ. ſcꝫ laicales
et eccleſiaſtice. ſic et apud gentiles et hebreos.
Apud gentiles quidē ſeculares pſone erāt hee
monarcha. ſcꝫ impator romanus. patricij qui et
ſenatores dicebant̃. ad quoꝝ arbitrium vniuer
ſa ordinabantur. reges. duces. comites. p̄ſides.
p̄fecti. ſuffecti. tribuni militum. tribuni plebis.
pretores. centuriones. decuriones. quaterniōes
duumuiri. queſtores. ediles. et aule ianitores.
Inter poetas vero erant aduocati carminū. re-
latores carminū. ſcriptores comedi. tragedi. ⁊
hiſtoriographi. Vates autē qui a vi mentis di-
ctus eſt. modo ſacerdotem. modo ꝓphetam. mō
poetam ſignificat. ſcdm yſidoꝝ. In ritu templo
rum erant apud gentiles archiflamines. ꝓtho-
flamines flamines ⁊ ſacerdotes vt iaꝫ dicetur
Erāt quoqꝫ apud eos viroꝝ ⁊ mulieꝝ religioſi
conuēt9. Apud hebreos quoqꝫ eadē erat diuer
ſitas pſonaꝝ. alie nanqꝫ erant ſeculares. alie di
uino cultui. vicꝫ in templo dedicate. In templo
erāt ſūm9 ſacerdos vt melchiſedech. minores ſa
cerdotes. leuite. natinei. luminū extinctores. exor
ciſte. ianitores. et edicij. ſeu cātores. Sup ꝑpl'uꝫ
vero regendum erat dux ꝑpl'i moyſes. et ſub eo
quos ipſe ꝯſtituerat ad cōciliuꝫ ietro ſoceri ſui
Erāt etiā ciliarche. et acontarche. pētacōtarche
⁊ decacōtarche. i. millenarij. cētenarij. quinqua
genarij. et decani. Cilios eniꝫ interpretat̃ mille
et archos princeps. inde ciliarcha. i. princeps ſu
per mille. etacentū. inde etacōtarcha. qui ſup cē
tuꝫ poteſtatē habebat. Penthacōtarchus dicit̃
qui preeſt quinq̄ginta. pentha. eīn̄ quinqꝫ ſonat.
Decanus qui decē. deca eīn̄ decem ſonat. Apud
xp̄ianos q̄ꝫ ſimilis diuerſitas reꝑitur. Et nota ꝙ
xp̄iani a xp̄o dicti ſunt. xp̄i vero a criſmate de q̄
dictū eſt in ꝑte prima ſub ti. de ꝯſecracionibus.